

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND TALLINNAS

Avaliku õiguse instituut

Iris Arge-Lepalind

**ISIKULISED TÕENDID KRIMINAALMENETLUSES,
NENDE USALDUSVÄÄRSUS NING SÜÜDISTATAVA
KAITSEÕIGUS**

Magistritöö

Juhendaja: H.Tõnismägi

Tallinn 2013

Olen koostanud käesoleva magistritöö iseseisvalt.

Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, olulised seisukohad, kirjandusallikad ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

..... (töö autori allkiri ja kuupäev)

Töö vastab magistritöö nõuetele.

Kaitsmisele lubatud

Kaitsmiskomisjoni esimees

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	5
1. ÜTLUSED TÕENDINA.....	9
1.1 Ütluste andmine kohtueelses menetluses	10
1.1.1 Ülekuulamine	12
1.1.2 Vastastamine.....	16
1.1.3 Ütluste seostamine olustikuga	18
1.1.4 Äratundmiseks esitamine.....	19
1.2 Kuulduste keelamise reegel.....	20
1.3 Ütluste tõendina kasutamise välistatus.....	23
2. ÜTLUSTE USALDUSVÄÄRSUSE KONTROLLIMINE NING SÜÜDISTATAVA KAITSEÕIGUSE TAGAMINE	25
2.1 Varasemate ütluste avaldamine risküsitlusel	26
2.1.1 Tunnistaja varasemate väidete esitamine muul viisil talletatuna või teise tunnistaja abil	31
2.2 Kohtueelses menetluses antud ütlused risküsitluse asemel.....	32
2.2.1 Ütluste deponeerimine.....	33
2.3 Varasemad deponeerimata ütlused tõendina KarS § 291 ja 294 järgi.....	38
2.4 Ütlused ainsa tõendina	45
2.4.1 Kannatanu ütlustel põhinev otsus.....	46
2.4.2 Kaaskohtualuse ütlustel põhinev otsus.....	51
3. KOHTUNIKE JA PROKURÖRIDE SEISUKOHAD NING TÖÖALASED KOGEMUSED.....	53
3.1 Kohtunike küsitlemise tulemused	54
3.1.1 Ütluste olulisus	54
3.1.2 Ütluste deponeerimine ja kaugülekuulamine	55
3.1.3 Ütluste usaldusväärsus ning isikulistel tõenditel põhinev kohtuotsus.....	57
3.1.4 Süüdistatava kaitseõigus.....	59
3.2 Prokuröride küsitlemise tulemused	60
3.2.1 Ütluste olulisus	60
3.2.2 Ütluste deponeerimine ja kaugülekuulamine	61
3.2.3 Ütluste usaldusväärsus ning isikulistel tõenditel põhinev kohtuotsus.....	63
3.2.4 Süüdistatava kaitseõigus.....	64
3.3 Kogutud andmete analüüs ja järeldused.....	65
KOKKUVÕTE	69
SUMMARY	73
KASUTATUD MATERJALIDE LOETELU	76
Kasutatud kirjandus	76

Kasutatud õigusaktid	76
Kasutatud kohtupraktika.....	77
Kasutatud arvutivõrgu versioonid	80
Muud allikad.....	80
LISAD	81
Lisa 1 Tallinna Ringkonnakohtu otsus 1-06-10509	81
Lisa 2 Ankeet kohtunikele.....	88
Lisa 3 Ankeet prokuröridele	91
Lisa 4 Kohtunike küsitlemise tulemused.....	94
Lisa 5 Prokuröride küsitlemise tulemused	104
Lisa 6 Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks	115

SISSEJUHATUS

Igale inimesele peavad olema tagatud põhiõigused ja – vabadused. Seda nii Eesti Vabariigis, Euroopa Liidus kui kogu maailmas. Eestis tuleb isiku õiguste tagamisel lähtuda nii Põhiseadusest¹ (edaspidi ka PS), teistest siseriiklikest õigusaktidest kui ka Riigikogu ratifitseeritud välislepingutest ning rahvusvahelistest konventsioonidest.

Käesolev magistritöö on kirjutatud karistusõiguse valdkonnas ning autor kajastab edaspidi kriminaalmenetlusega seonduvat. Eestis on kriminaalmenetluse sätete puhul järgitud kontinentaalses kriminaalmenetluses üldiselt omaks võetud joont. Selle järgi jaguneb kriminaalmenetlus kaheks suureks osaks: kohtueelseks ja kohtumenetluseks.² Eesti kriminaalmenetluses on käesolevaks ajaks valitsev 17. sajandil Inglismaalt alguse saanud võistleva menetluse printsiip. Ka Euroopa Inimõiguste Kohus (edaspidi ka EIKo) kasutab juba aastakümneid terminit "adversary" või "adversarial," pidades selle all silmas just seda, et menetluspoolte vahel peab valitsema võrdsuse põhimõte.³

Õiglase kriminaalmenetluse üheks olulisemaks garantiiks on süütuse presumptsioon, mis sisaldub nii põhiseaduses⁴, kriminaalmenetluse seadustikus (edaspidi ka KrMS)⁵ kui ka Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonis (edaspidi ka EIÕK).⁶ Lisaks sätestab süütuse presumptsiooni Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi ka ELPH).⁷ Karistusseadustiku sätted näevad samuti ette reeglid süüdistatava kaitseks.⁸ Seega on lisaks kriminaalmenetluse seadustikule veel mitmeid õigusakte, mida tuleb siseriikliku kriminaalmenetluse läbiviimisel järgida.

---

¹ Eesti Vabariigi Põhiseadus (edaspidi PS). - RT 1992, 26, 349... RT I, 27.04.2011,2.

² E. Kergandberg ja P. Pikamäe (koost). Eesti uue kriminaalmenetluse seadustiku eelnõu lähtekohad. - Juridica 2000/9.

³ H. Sepp. Varasemad teistsugused ütlused tõendina võistlevas menetluses. - Juridica 2011/8.

⁴ *Ibid*, supra note 1.

⁵ Kriminaalmenetluse seadustik (edaspidi KrMS). - RT I 2003, 27, 166... RT I, 16.04.2013,3.

⁶ Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon (edaspidi EIÕK). 16.04.1996. - RT II 01.04.1996, 11/12, 34 RT II 2010, 14, 54.

⁷ Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi ELPH). 07.12.2000. ELT 2010/C 83/02. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://eur-lex.europa.eu/et/treaties/dat/32007X1214/htm/C2007303ET.01000101.htm>, 30.04.2013.

⁸ Karistusseadustik (edaspidi KarS). - RT I 2001, 61, 364...RT I, 17.04.2013,8.

Eesti Vabariigis on kriminaalasjade menetlejateks kohus, prokuratuur ning uurimisasutused. Kohtueelse menetluse läbiviimist juhib prokuratuur, tagades selle seaduslikkuse ja tulemuslikkuse. Kuriteo toimepanemises mõistab isiku õigeks või süüdi kohus, kes hindab esitatud tõendeid kogumis, siseveendumuse kohaselt.⁹

Üheks väga oluliseks tõendiliigiks on ütlused. Autor kajastab käesoleva tööga seoses põhiliselt kannatanu, tunnistaja, kahtlustatava ja süüdistatava ütluseid. Ütluseid annavad menetlusosalised nii kohtueelses menetluses kui ka kohtus. Tõenäoliselt kõige olulisemaks ütluste andmise etapiks on risküsitlemine kohtus. Kohtumenetluses on USA-s ja teistes common law riikides tunnistajate risküsitlemisel saadud teave olulise tähtsusega. Risküsitlust peetakse heaks võimaluseks tõe väljaselgitamiseks juhtudel, kus süüdistus tugineb vaid või enamasti isikulistele tõenditele. Risküsitluse osatähtsus on viimastel aastakümnetel kasvanud ka Mandri-Euroopa õigussüsteemis, kuhu kuulub ka Eesti.¹⁰

Kohtuliku uurimise suulisust ja vahetust võistlevas kriminaalmenetluses tagab alates 01.09.2011.a jõustunud nn kuulduste keelamise reegel,¹¹ mis pärineb Anglo-Ameerika võistlevast kohtumenetlusest. Selle reegli kohaselt ei saa olla tõendiks tunnistaja ütlus tõendamiseseme nende asjaolude kohta, millest ta on saanud teadlikuks teise isiku vahendusel. Samas on KrMS § 66 lg-s 2¹ sätestatud ka neli erandit, mille alusel sellised ütlused tõendiks olla saavad.¹²

Esineb erandeid, mille puhul ei ole tunnistajal, kannatanul või süüdistataval võimalik osaleda kohtuistungil. Tänapäeva tehnoloogia on piisavalt arenenud ning seetõttu on võimalik isikut kohtuistungil toimumise ajal küsitleda, olenemata, et ta ei viibi füüsiliselt kohtusaalis. Sellisel juhul on tegemist kaugülekuulamisega. Lisaks on alates 01.09.2011.a võimalik tunnistaja ja kannatanu ütluseid eeluurimiskohtuniku juures deponeerida.¹³

---

⁹ KrMS, supra note 5.

¹⁰ U. Lõhmus. Põhiõigustest kriminaalmenetluses. Tallinn: Juura 2012, lk 44.

¹¹ KrMS, supra note 9.

¹² *Ibid.*

¹³ *Ibid.*

Kohtueelses menetluses on lisaks deponeerimisele võimalik ütluseid anda selliste menetlustoimingute raames nagu ülekuulamine, ütluste seostamine olustikuga, vastastamine ning äratundmiseks esitamine. Sellised ütlused ei oma üldjuhul tõenduslikku tähendust. Küll aga on neid võimalik kasutada tõenduslikku tähendust omavate ütluste usaldusväärsuse kontrollimiseks. Kuid esineb ka erandeid. Erandina võib kohus alates 01.09.2011.a tõendina arvestada tunnistaja, kannatanu või süüdistatava poolt kohtueelse menetluse käigus antud deponeerimata ütluseid. Seda juhul, kui risküsitlemise teostamine ei ole võimalik ning täidetud on kõik seaduses ettenähtud tingimused.¹⁴

Selleks, et kohus ütluseid tõendina arvestada saaks, peavad need olema usaldusväärsed. Juhul, kui risküsitlusel antud ütlused on vastuolus kohtueelse menetluse raames antud ütlustega, tuleb ütluste usaldusväärsust kontrollida. Selleks avaldatakse varasemad ütlused osas, mille puhul esineb vastuolu risküsitluse käigus antud ütlustega.¹⁵

Isikulistest tõenditest kriminaalmenetluses ajendas autorit kirjutama seisukoht, et tõendamisega seotud temaatika on alati olnud ning on jätkuvalt aktuaalne. Autor on seisukohal, et kuni eksisteerib inimkond, ei kao ka kuritegevus. Erinevate uuringutega on tõestatud, et kriminaalne käitumine on ühiskonnas väga levinud, eriti meessoos hulgas.¹⁶ Kuritegude menetlemist reguleerivad erinevad õigusaktid, mille sätteid aja jooksul seaduse alusel ja vastavalt vajadusele kohandatakse. Kriminaalmenetluse seadustikuski on paljud sätted uuenenud. Viimased suuremad muudatused nimetatud õigusaktis jõustusid 01.09.2011.a. ning autor on töös ka vastavaid muudatusi käsitlenud.

Töö koostaja soovib eeskätt välja selgitada, kui olulised on Eesti kriminaalmenetluses isikulised tõendid. Samuti on autor uurinud, milliseid ütluseid on võimalik kohtus tõendina vastu võtta ning millised ütlused omavad tähtsust üksnes usaldusväärsuse kontrollimise aspektist. Juhul, kui kohtunik langetab süüdimõistva otsuse vaid ütlustele tuginedes, on vaja sellise isikulise tõendi usaldusväärsust põhjalikult kontrollida. Autor püüab välja selgitada, millised asjaolud isikulise tõendi usaldusväärsust mõjutavad. Lisaks on töö koostaja eesmärk välja selgitada Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni art 6 lg 3 p-st d

---

¹⁴ KrMS, supra note 5.

¹⁵ Riigikohtu Kriminaalkollegiumi otsus (edaspidi RKKKo) 3-1-1-111-06, p 10.

¹⁶ J. Saar. Kriminaalpsühholoogia. Tallinn: Juura, 2007, lk 20.

tulenevate süüdistatava kaitseõiguste rakendumine - millistel juhtudel on tegemist sellest sättest tuleneva kaitseõiguse piiramisega ning kuidas tuleb toimida, et seda ei juhtuks.

Töös on püstitatud järgmine hüpotees - kriminaalmenetluses 01.09.2011.a jõustunud uuendused ütluste lubatavuse ja deponeerimise kohta on leidnud heakskiitu ja rakendamist praktikas.

Töö koosneb teoreetilisest osast (punktid 1 ja 2) ning empiirilise uuringu tulemusena kogutud andmetest ja nende põhjal tehtud järeldustest (punkt 3). Teoreetilises osas on käsitletud muude allikate hulgas Riigikohtu kriminaalkolleegiumi ning EIKo lahendeid, lisaks on kajastatud Eesti Vabariigi ja Euroopa Liidu õigusakte. Näiteid on toodud ka mitmetest kriminaalasjadest.

Empiirilise osa raames on autor viinud läbi veebipõhise uurimuse, mille käigus on küsitlenud Eesti Vabariigis töötavaid maakohtunikke ning ringkonnaprokuratuuride prokuröre. Autorit huvitab, kui oluliseks nimetatud ametnikud peavad isikuliste tõendite olemasolu tõendamise seisukohalt ning kas üksnes ühele isikulisele tõendile tuginev süüdimõistev kohtuotsus on nende arvates õigustatud. Samuti püüab autor välja selgitada, mida tuleb arvestada isikuliste tõendite usaldusväärsuse hindamisel ning kas süüdistatavatele on tagatud nende EIÕK-st tulenev kaitseõigus. Veel on töö koostaja uurinud, millisel määral on ametnikud oma töös kokku puutunud ütluste deponeerimisega ning kaugülikuulamisega.

1. ÜTLUSED TÕENDINA

Kriminaalmenetluse tõendid on faktid, mille alusel õiguskaitseorganite ametnikud tuvastavad seaduse alusel karistatava teo olemasolu või puudumise, samuti teo toimepannud isiku süü ja muud olulised asjaolud. Tõendeid on eri liiki. Kriminaalmenetluse seadustiku § 63 lg 1 kohaselt on tõenditeks muu hulgas kahtlustatava, süüdistatava, kannatanu, tunnistaja ja asjatundja ütlus või eksperdi ütlus ekspertiisiakti selgitamisel.¹⁷

Õiglase kriminaalmenetluse üheks olulisemaks garantiiks on süütuse presumptsioon, mis on sätestatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni art 6 lg-s 2. Sellest tulenevalt peetakse kuriteo toimepanemises süüdistatavat süütuks seni, kuni tema süü ei ole seaduse alusel tõestatud.¹⁸ Sama põhimõte on kirjas ka Euroopa Liidu põhiõiguste harta art 48 lg-s 1¹⁹, KrMS §-s 7 ning PS §-s 22, mille kohaselt ei tohi ka kedagi sundida enda või lähendaste vastu tunnistama.²⁰ Karistusseadustiku (edaspidi ka KarS) § 2 lg 2 kohaselt peab karistatav tegu vastama süüteokoosseisule, olema õigusvastane ning isik peab selle toimepanemises olema süüdi.²¹ Seega lisaks kriminaalmenetluse seadustikule, on veel mitmeid õigusakte, mida tuleb siseriikliku kriminaalmenetluse läbiviimisel järgida.

Süütuse presumptsiooni põhimõtetest tuleneb ka kriminaalmenetluse järgmine alustala, mille kohaselt on tõendamise kohustus süüdistusel. Süüdistus peab tõendama süüteokoosseisu elementide esinemise süüdistatava tegevuses, selleks et süüdistatava võiks süüdi mõista.²²

Euroopa Inimõiguste Kohus on oma praktikas kajastanud seisukohta, et õigus vaikida ja enese mittesüüstamise privileeg on EIÕK art 6 lg 1 nõuetele vastava õiglase menetluse keskne komponent, olles ühtlasi tihedalt seotud sama artikli lg-ga 2, mis sätestab süütuse

---

¹⁷ KrMS, supra note 5.

¹⁸ EIÕK, supra note 6.

¹⁹ ELPH, supra note 7.

²⁰ PS, supra note 1.

²¹ KarS, supra note 8.

²² RKKKo 3-1-1-67-06, p 7.1.

presumptiooni põhimõtte.²³ KrMS sätetest tulenevalt ei saa iseenda ning ka oma lähedaste vastu kedagi sundida ütlusi andma, kuna selleks puudub ülekuulataval kohustus. Muude asjaolude puhul on tunnistaja kohustatud tõeseid ütluseid andma. Seega on valeütluste andmine kuritegu, mis on sätestatud KarS §-is 320.²⁴

Eestis on alates 2004. a võetud suund võistlevale kriminaalmenetlusele. Nimetatud printsiip on sätestatud KrMS §-s 14. Võistleva menetluse puhul ei saa kohut käsitleda sellise õiguskaitseorganina nagu seda on politsei ja prokuratuur. Kohtu funktsiooniks ei ole mitte niivõrd võidelda kuritegevusega, kui just õigusvaidluste lahendamine. Võistleva menetluse puhul on oluline, et tõendite vahetu uurimise ja kontrollimisega kindlustatakse, et ühtegi süütut isikut ei mõistetakse kuriteo toimepanemises süüdi.²⁵ Võistleva menetluse põhitunnusteks on eelkõige rollijaotus, mille puhul pooled esitavad tõendeid ning kohus langetab nende põhjal otsuseid. Maakohtu kohtulahend võib tugineda üksnes tõenditele, mis on esitatud kohtulikult arutelul, mida on vahetult uuritud ning mis on protokollitud.²⁶

1.1 Ütluste andmine kohtueelses menetluses

Ütlused on üheks oluliseks tõendiliigiks, mis saadakse teatud menetlustoimingute käigus. Ametnik saab toimunu kohta infot põhiliselt inimestelt, kes on uuritava teo toime pannud, seda tajunud, selles kannatada saanud või kelle käsutuses on muid sündmuse kohta käivaid andmeid. Kehtiv kriminaalmenetluse seadustik ütluste definitsiooni ei anna, kuid loogiliselt tuletades on ütlustena silmas peetud kitsalt asjakohast suulist informatsiooni, mida annab isikuline tõendiallikas kriminaalmenetluse raames menetlejale. Ütlus ei ole iga jutuajamine, vaid tõendiallika ning riigi vahelise suhtluse vorm. Isik on teadlik, et tema poolt antavat informatsiooni kasutatakse süüküsimuse tõendamisel.²⁷

---

²³ H. Sepp, supra note 3.

²⁴ KarS, supra note 8.

²⁵ A. Kangur. Millal saab isiku kohtust väljaspool tehtud avaldus olla tõendiks kohtumenetluses? - Juridica 2008/1.

²⁶ KrMS, supra note 5.

²⁷ RKKKo, supra note 21.

Kannatanu ütlused on olulised. Teatud kuritegude puhul on ilma kannatanu ütlusteta menetluse läbiviimine väga keeruline. Sellisteks kuritegudeks on näiteks vägistamine ja röövimine. Kuid autori arvates kuulatakse tõenäoliselt kõige sagedamini menetluse käigus üle tunnistajaid, sest tunnistajaid on üldises mastaabis enamasti rohkem kui kannatanuid või kahtlustatavaid. Sageli võivadki seetõttu just tunnistaja ütlused olla ainsaks tõendiks. Teatud juhtudel on ka kahtlustatava ütlused määrava tähtsusega. Näiteks mitme kahtlustatava puhul on uurijal võimalik kahtlustatavate väidete kokkulangevust kontrollida ning lisaküsimusi esitades tuvastada valeütlusi andva isiku. Hiljem, kui kohtus tekib küsimus süüdistatava ütluste usaldusväärsuse osas, on võimalik usaldusväärsuse kontrollimiseks avaldada tema poolt kahtlustatavana antud ütluseid. Sellisel juhul võivad autori arvates kahtlustatavana antud ütlused kujuneda vägagi oluliseks asjas lõpliku otsuse tegemisel.

Oluline on ka ütluste korrektne vormistamine. Ütlused ei sisalda kunagi puhtal kujul objektiivset reaalsust, vaid ka isiku subjektiivset tõlgendust. Ülekuulamisel peab ülekuulaja vahet tegema objektiivselt toimunud ning isiku subjektiivsel hinnangul. Juba 1920-ndate aastate erialakirjanduses on sellele viidatud. Ülekuulamisel saadud andmete õige protokollimine on sama keeruline kui ülekuulaminegi. "Kui ülekuulamise eesmärgiks on tuua kõik see kuuldavale, mis ülekuulatatav teab asjast üldse, siis on protokoleerimise eesmärgiks anda tõetruult edasi kõik see, mis selgus asjast ülekuulamisel. Seejuures ülekuulaja peab võtma arvesse, et ta ei protokoleeri enda jaoks, vaid peaaesjalikult teiste - jaoks, kellel puudub võimalus kontrollida protokollide täpsust ja seega peavad rajama oma esialgsed korraldused asja suhtes puhtale usaldusele ülekuulaja vastu."²⁸ Ka tänapäeval rajanevad paljud esmased mentlustoimingud (näiteks isiku kahtlustatavana kinnipidamine või läbiotsimine) tunnistaja või kannatanu ütlustele. Kuigi kohus tugineb käesoleval ajal üldjuhul siiski risküsitlusel antud ütlustele, on ka sellisel juhul oluline roll kohtueelsel uurimisel antud ütluste täpsel vormistamisel. Kuna juhul, kui isiku kohtus antud ütlustes esineb vastuolu võrreldes tema varasemate ütlustega, saab kohus isiku ütluste usaldusväärsust kontrollida.

Riigikohus on öelnud, et lisaks ülekuulamisele on võimalik ütlusi anda ka teiste menetlustoimingute käigus nagu näiteks vastastamine, ütluste olustikuga seostamine ja äratundmiseks esitamine. Kriminaalkolleegium on seisukohal, et siiski ei saa kõigi uurimistoimingu protokollide või toimikus muu dokumendi avaldamine kohtus toimuda

---

²⁸ A. Liit. Kuritegude jälgimine. Tallinn: Täht, 1972, lk 35-36.

täpselt samadel tingimustel. Arvestada tuleb erandeid, mis tulenevad erinevatest KrMS sätetest. Erandlikkus seisneb eeskätt selles, et kohtueelses menetluses antud ütluste avaldamisel risküsitluse raames on vajalik lähtuda KrMS §-st 289 mitte vaid, kui ütlused on talletatud ülekuulamisprotokollis, vaid ka siis, kui need on kajastatud vastastamise, ütluste olustikuga seostamise või äratundmiseks esitamise protokollis. Kohus leiab, et risküsitlusel saab kohtueelse menetluse raames antud ütluste avaldamist igal üksikjuhul tingida vaid vastuolu ilmnemine mingi kindla asjaolu osas. See tähendab, et keeld eelistada mingi kindla asjaolu osas kohtueelse uurimise ajal öeldut ei välista veel iseenesest kogu menetlustoimingu protokollis kasutatavust tõendina.²⁹

1.1.1 Ülekuulamine

Ülekuulamised on kohtueelse menetluse osaks, olles üheks menetlustoimingute liigiks. Kriminaalmenetluse seadustik sätestab tunnistaja, kannatanu, kahtlustatava ning süüdistatava ülekuulamise erisused. Üle võib kuulata ka asjatundja ning eksperdi ekspertiisi teostamisega seoses. Sageli on tavapärase isikutevahelise suhtlemise puhul üks suhtluspooltest kas inimsuhete teatud asjaoludest tulenevalt, psühholoogiliselt või mingite reeglite tõttu teisest poolest domineerivam. Kriminaalmenetluse raames läbiviidava ülekuulamise kui menetlustoimingu puhul on lisaks eelnevale veel kolm aspekti. Esiteks on ametnikele seadusega ettenähtud reeglid toimingu läbiviimiseks. Teiseks on ülekuulamise sisu, s.t käsitletavate küsimuste ning teemade ring piiratud seadusega. Kolmandaks on ametliku ülekuulamise puhul ametnikule seadusega antud kindlad eesmärgid.³⁰

Arvestades, et kriminaalmenetluse raames teostatava ülekuulamise puhul esindab õiguskaitseasutuse ametnik riiki, on eriti oluline tagada ülekuulatavale tema seadusest tulenevad õigused. Oluline on see nii üldiste põhiõiguste tagamise aspektist kui ka menetlusnõuete rikkumisel tekkiva tagajärje tõttu - kogutud informatsioon ei ole menetlusnorme rikkudes tõendina arvestatav. Lisaks sellele, et menetlustoimingute läbiviimisel reegleid rikkudes ei ole kogutud teavet hiljem tõendina võimalik käsitleda, võib sellisel tegevusel olla ka vastupidine tulemus. Halvimal juhul ei teki kohtul kahtlust, et tõend on saadud menetlusnõudeid rikkudes, mille tulemuseks võib olla süüdimõistev kohtuotsus.

---

²⁹ RKKKo 3-1-1-62-07, p 12.2.

³⁰ U. Krüger. Ülekuulamine kohtueelses menetluses. Õiguslikud aspektid. Tallinn, 2008, lk 4.

Eesti kohtupraktikas on esinenud kahetsusväärne juhtum, mille raames mõisteti 2000. aastal jõhkras mõrvas alusetult süüdi kolm venda. Isikud viibisid peaaegu kolm aastat kinnipidamisasutuses kuriteo eest, mida nad ei sooritanud. Sisuliselt mõisteti isikud süüdi üksnes isikuliste tõendite alusel. Nendeks olid nende endi poolt vahetult peale kuriteo toimumist antud ütlused. Eesti mastaabis on tegemist kindlasti ühe kahetsusväärseima juhtumiga, milles on õpetusnoote nii eeluurimist läbiviivatele ametnikele kui ka kohtunikele. Seetõttu ei ole autori arvates ka oluline asjaolu, et kuriteo toimepanemisest on möödunud enam kui 10 aastat. See juhtum näitab ilmekalt, et isegi juhul, kui isikud oma süüd uurimisasutuses tunnistavad, ei pruugi nende ütlused olla küllaldaseks tõendiks nende süüdimõistmisel.³¹

Eelnimetatud kaasuse puhul tuvastati lisaks isikulistele tõenditele hulgaliselt füüsilisi asitõendeid, mida kohus otsuse langetamisel ei arvestanud, kuigi need andsid võimaluse selgelt välistada isikuliste ütluste tõepärasuse. Antud juhtumi puhul kindlasti süütuse presumptsiooni ei rakendatud ning kahtluseid tekitanud asjaolusid ei tõlgendatud mitte in dubio pro reo, vaid jäeti sootuks kõrvale. Riigiprokuratuur koostas alles 2002. a teistmisavalduse Riigikohtule seoses uute asjaolude ilmnemisega. Riigikohtu Kriminaalkolleegium tühistas seejärel maa- ja ringkonnakohtu otsused ning vabastas vennad kinnipidamisasutusest.³²

Vastavalt KrMS § 68 lg-le 4 võib tunnistajat üle kuulata üksnes tõendamiseseme asjaoludega seoses. Tunnistaja ütluste esemeks ei ole järeldused, oletused ega õigusküsimused.³³ Ülekuulamine peaks olema jaotatud küsitluseks ja vabaks jutustuseks. Vaba jutustus annab sündmuse seostest enamasti põhjalikuma ning ulatuslikuma ülevaate. KrMS § 68 lg-st 4 tulenevalt võib suunavaid küsimusi esitada üksnes seaduses sätestatud tingimustel. KrMS § 288¹ reguleerib kohtumenetlust. Suunavate küsimuste esitamine kohtueelse menetluse ülekuulamise raames on aga probleemne, kuna sellisel ülekuulamisel ei ole kohus, vaid uurija see, kes otsustab suunavate küsimuste lubamist. Siiski ei ole võimalik välistada, et viidatud

---

³¹ Kriminaalasi nr 99251000309. Alustatud 03.06.1999. a KrK § 101 p 1,6 alusel.

³² RKKKo 3-1-2-1-02, p 5.3.

³³ E. Kergandberg ja P. Pikamäe (koost). Kriminaalmenetluse seadustik. Komm vlj (edaspidi KrMS Komm vlj.). Tallinn: Juura, 2012, § 68 kommentaarid p 4.

sättes nimetatud võimalused peaksid vastavaid erisusi arvestades olema kasutatavad ka kohtueelses menetluses.³⁴

Tunnistaja on klassikalises mõttes isik, kes ei ole huvitatud asja lahendamisest üheski konkreetses suunas. Enamasti aga on tunnistajateks isikud, kes on teatud viisil seotud kannatanu, kahtlustatava või süüdistatavaga. Kohtueelne menetleja peab arvestama, et eelnimetatud asjaoludest sõltub ütluste täpsus, täielikkus ja kvaliteet. Tunnistaja ütlus nende asjaolude kohta, millest ta on teise isiku vahendusel teada saanud ei ole üldjuhul tõend. Tulenevalt KrMS § 66 lg-st 2¹ kehtib nn kuulduste keelamise reegel.³⁵

Vastavalt KrMS § 37 lg-le 3 kohaldatakse kannatanuga seotud menetlustoimingute läbiviimisel üldjuhul tunnistaja kohta sätestatud. KrMS § 109 kohaselt on see nii ka eksperdi osas ning eksperdi ülekuulamise kehtib samuti kuulduste keelamise reegel, mis on sätestatud KrMS § 66 lg-s 2¹. Kuid ekspert annab ütlusi vaid ekspertiisiakti selgitamiseks. Sellest tulenevalt ei ole selge, kuidas ning mille suhtes on seadusandja soovinud eksperdis näha vahendlikku tunnistajat.³⁶ Ka asjatundja kuulatakse tulenevalt KrMS § 109¹ lg-st 4 reeglina üle tunnistaja ülekuulamise kohta kehtivate sätete kohaselt. Juhul, kui asjatundja võib teada tõendamiseseme asjaolusid, kuulatakse ta üle tunnistajana. Tunnistaja ülekuulamise käigus võib sama isiku üle kuulata ka asjatundjana. Seega KrMS § 109¹ lg 5 ei kohusta koostama kahte eraldi protokollit. Ka kuriteo matkijat saab tunnistajana üle kuulata. Kuid matkijast tunnistaja ülekuulamine saab toimuda üksnes siis, kui matkija on politseiagent.³⁷ Kriminaalmenetluse seadustiku § 126⁹ lg 4 kohaselt järgitakse politseiagendi ütlusi tõendina kasutades tunnistaja kohta kohaldatavaid sätteid.³⁸

Kahtlustatava ülekuulamist reguleerivad KrMS §-d 75 jj. Ülekuulamise käigus küsitakse kahtlustatavalt tema seisukohta esitatud kahtlustuse osas ning võimaldatakse anda ütlusi. Kahtlustatava ülekuulamise kui uurimistoimingu all mõistetakse ülekuulaja ja ülekuulatava n.ö silmast silma vahetut suhtlemist. Eestis kehtiva seaduse alusel ei ole võimalik olukord,

---

³⁴ KrMS Komm vlj. Supra note 33, § 68 kommentaarid p 7.

³⁵ KrMS, supra note 5.

³⁶ *Ibid*, supra note 34, § 109 kommentaarid p 2.1.

³⁷ *Ibid*, supra note 34, § 119 kommentaarid p 6.

³⁸ *Ibid*, supra note 35.

kus kahtlustatav suhtleb uurijaga näiteks elektronposti vahendusel. Kuna sellistel tingimustel ei pruugi olla tagatud kõik kahtlustatava õigused, samuti võib keegi teine isik uurija küsimustele vastuseid anda. Soomes näiteks on kahtlustataval teatud juhtudel kohtueelse uurimise käigus võimalik ka ametliku ülekuulamise väliseid kirjalikke ütluseid anda.³⁹

Ka kahtlustatavat võib üldjuhul üle kuulata üksnes vahetult kogetud tõendamiseseme asjaoludega seoses. Samas kehtivad ka kahtlustatava osas kuulduste keelamise reegli erandid, mis on sätestatud KrMS § 66 lg 2¹ p-des 1-4. Nagu tunnistaja ülekuulamisel, on alates 01.09.2011.a toimunud seaduse muudatuse tõttu ka kahtlustatava ülekuulamisel lubatud suunavate küsimuste esitamine. Seda KrMS § 75 lg 4 ja § 68 lg 4 alusel. Kuid suunavaid küsimusi peaks esitama alles siis, kui isik on andnud ütlused vaba jutustuse vormis või kui kahtlustatav ei mäleta enam täpselt juhtunu asjaolusid. Kohene suunavate küsimuste küsimine võib mõjutada isiku mälupilti menetlejale soodsas suunas, mis aga ei pruugi kattuda tegelikult toimunuga.⁴⁰

1.1.1.1 Kaugülekuulamine

Kaugülekuulamist võib korraldada nii kohtumenetluses kui ka kohtueelses menetluses.⁴¹ Vastavalt KrMS § 69 lg-le 1 võib menetleja korraldada tunnistaja kaugülekuulamise, kui vahetu ülekuulamine põhjustab ülemääraseid kulusi või on raskendatud, samuti kui on vaja kaitsta tunnistajat või kannatanut. Eelnimetatud paragrahvi teise lõike kohaselt tähendab kaugülekuulamine ülekuulamist näiteks tehnilise lahenduse abil, mille tulemusena menetlusosalised vahetult otseülekandena kuulevad ning näevad prokuratuuris, uurimisasutuses või kohtus mitteviihiva tunnistaja ütluste andmist ning saavad talle menetleja kaudu küsimusi esitada.⁴²

Kaugülekuulamine võib toimuda ka telefoni teel, mille tulemusena menetlusosalised samuti vahetult kuulevad tunnistaja ütluste andmist ning saavad samuti tunnistajale menetleja

---

³⁹ KrMS Komm vlj. Supra note 33, § 75 kommentaarid p 1.

⁴⁰ *Ibid*, supra note 39, § 75 kommentaarid p 4.

⁴¹ *Ibid*, supra note 39, § 69 kommentaarid p 1.

⁴² KrMS, supra note 5.

vahendusel küsimusi esitada. Kuid KrMS § 69 lg 3 alusel on telefoni teel kaugülekuulamine lubatud üksnes ülekuulatava ja kahtlustatava või süüdistatava nõusolekul, v.a anonüümse tunnistaja ülekuulamise puhul, kui on selge, et teda ei ole võimalik kahtlustatavale või süüdistatavale näidata. Kaugülekuulamise puhul on ülekuulataval samad õigused ja kohustused nagu tavapärase ülekuulamise raames.⁴³

Videoülekanne puhul peaks kohtulikul arutelul olema tagatud nii ülekuulatavast kui ka kogu ülekuulamistoast ülekande tegemine. Kaamera peaks asetsema nii, et lisaks tunnistaja näole oleks näha ka tema kehahoiak ja žestid.⁴⁴ Kuna kaugülekuulamine annab võimaluse tunnistajat kohtus risküsitluse ajal sama protsessi raames risküsitleda, tuleb kaugülekuulamist eelistada deponeeritud ütluste kasutamisele kohtus.⁴⁵

1.1.2 Vastastamine

Ütluseid on võimalik anda ka vastastamise käigus. Kriminaalmenetluse seadustiku §-d 77 ja 78 sätestavad nõuded vastastamise läbiviimiseks. Isikuid vastastatakse, kui nende ütlused on vastuolulised ning muul viisil ei ole vastuolude kõrvaldamine võimalik. Vastastatava poolt varem antud ütluseid võib selle menetlustoimingu käigus avaldada.⁴⁶ Muul viisil on võimalik vastuolusid kõrvaldada näiteks kordusülekuulamise abil, mille käigus esitatakse ülekuulatavale mitmesuguseid tõendeid. Näiteks võib avaldada teise isiku ütluste sisu, tutvustada eksperdiarvamust ning näidata erinevaid dokumente.⁴⁷

Vastastamine võimaldab vahetult hinnata vastuolusid menetlusosaliste väidete vahel. Autor leiab, et vastuolulisi ütluseid andvate isikute väidete tõele vastavust võib menetlejal sageli olla nende vahetul andmisel lihtsam kontrollida, kui näiteks ülekuulamisprotokollide hilisemal võrdlemisel. Ülekuulamise käigus antud ütluseid on hiljem ilmselt võimalik põhjalikumalt

---

⁴³ KrMS, supra note 5.

⁴⁴ E. Kergandberg ja M. Sillaots (koost). Kriminaalmenetlus. Tallinn: Juura 2006, lk 355-356.

⁴⁵ A. Kangur. Kohtuvälised avaldused tõendina kriminaalkohtumenetluses. - Juridica 2011/8.

⁴⁶ KrMS, supra note 5.

⁴⁷ KrMS Komm vlj. Supra note 33, § 77 kommentaarid p 1.

protokollide põhjal analüüsida. Vastastamise puhul aga on tõenäoliselt lihtsam jälgida isikute kehakeelt ning kõnemaneeeri, kuna pinged ja emotsioonid poolte vahel põhjustavad impulsiivsemat käitumist ja miimika peegeldab inimese mitmesuguseid seisundeid. Näiteks muutub tavaliselt tõele mittevastava kõne tempo isiku tavapärase kõnetempoga võrreldes. Valetaja hääletämber muutub sageli kõrgemaks ja kähisevamaks. Isiku näos võib valetamise ajal esineda mikromiimikat, mis ei lange kokku avalikult näidata püütava meeleoluga. Isiku motoorne aktiivsus on valetamise ajal pärsitum, samuti muutub silmapilgutuse sagedus. Ka näo jume võib muutuda.⁴⁸ Nimetatud asjaolusid arvestades võib uurijal tekkida siseveendumus selles osas, kes menetlusosalistest valetab ja kes tõtt räägib. Seda eriti n.ö sõna-sõna vastu olukorras. Sellest tulenevalt on uurijal võimalik suunata oma kasutuses olevad ressursid primaarselt selliste asjaolude uurimisele, mille puhul on menetluse jaoks positiivne tulemus kõige tõenäolisem.

Menetlejal ei ole kohustust vastastamist läbi viia, vaid tal on selline õigus. Kui menetleja leiab, et vastastamine põhjustab rohkem kahju kui kasu, ei teosta ta nimetatud menetlustoimingut. Näiteks, kannatanu ja kahtlustatava vastastamise puhul võib kannatanu loobuda oma varasematest ütlustest või neid muuta. Seda põhjusel, et ta tunneb kahtlustatava ees hirmu. Ka ülekuulamise käigus annab kannatanu kahtlustatava kohta ütluseid, kuid vastastamise puhul on menetlusosaliste vahel otsene kontakt, mis võib kannatanut kui nõrgemat poolt tugevalt survestada. Seda, kas vastastamist läbi viia või mitte, otsustab üksnes menetleja. Näiteks kahtlustatava nõude puhul enda ja kannatanu vastastamiseks ei ole menetleja selleks kohustatud. Riigikohtu kriminaalkolleegium on öelnud: ".../vastastamise läbiviimise õigus ja mitte kohustus on antud uurijale/..."⁴⁹

Ei ole määrav, kas vastuolud ütlustes on olulised või mitte. Ka oluliste vastuolude esinemise puhul ei ole menetlejal kohustust vastastamist korraldada. Riigikohus on seda samuti kinnitanud, öeldes, et olulise vastuolu ilmnemisel ütlustes ei ole vastastamine kohustuslik menetlustoiming. Igal konkreetsel juhul on kohtul õigus otsustada, kas vastuolude lahendamiseks oleks olnud otstarbekas just vastastamist kasutada ning kas see on vajalik tõendamise seisukohalt.⁵⁰

---

⁴⁸ T. Bachmann. Valetamismärgid. Kuidas tunda ära valetamist? Tallinn: 2008, lk 65-72.

⁴⁹ RKKKo 3-1-1-115-01, p 6.

⁵⁰ RKKKo 3-1-1-114-97.

1.1.3 Ütluste seostamine olustikuga

Nõuded ütluste seostamiseks olustikuga kui menetlustoimingu läbiviimiseks on sätestatud KrMS §-des 79 ja 80. Selle toimingu raames tehakse eelnevalt ülekuulatud kahtlustatavale, süüdistatavale, tunnistajale või kannatanule ettepanek selgitada kuriteosündmusega seotud asjaolusid kohapeal. Üldnõuetena järgitakse selle menetlustoimingu läbiviimise puhul tunnistaja kohta käivaid sätteid.⁵¹

Ütluste seostamine olustikuga on vajalik, kui kannatanu, tunnistaja, kahtlustatava või süüdistatava ütlused kuriteosündmusesse puutuvate asjaolude kohta jäävad sündmuskoha olustikku tundmata ebatäpseks. Samuti, kui tõendamisel on vaja täiendavalt koguda andmeid selle kohta, et tegemist on sündmusosalise isikuga või selle kohta, milline on iga osavõtja käitumine kuriteo toimepanemisel. Ütluste seostamine olustikuga viiakse läbi ka juhul, kui menetleja arvates on ülekuulamisel antud teadvalt valeütlusi.⁵²

Enne ütluste olustikuga seostamist on vaja isik üle kuulata. Nii tekib võimalus kasutada varem antud ütlusi ütluste olustikuga seostamise ettevalmistamisel ja läbiviimisel ning saadud andmete hindamisel.⁵³ Ütluste seostamisel olustikuga tuleks luua tingimused, mis tagavad isiku, kelle ütlusi seostatakse, toimingute ja selgituste iseseisvuse. Esitatud küsimustele vastuste etteütlemine on keelatud ning suunavate küsimuste esitamine ei ole üldjuhul lubatud. Tulenevalt KrMS § 79 lg-st 3 järgitakse selle menetlustoimingu puhul nagu ka äratundmiseks esitamise ja vastastamise puhul KrMS § 66 lg-t 2¹, mis sätestab nn kuulduste keelamise reegli. Samas peaks kannatanu, tunnistaja, kahtlustatav või süüdistatav võimalusel andma ütlusi kuriteosündmusega seotud objekti kohta juba enne selle objekti sündmuskohal nägemist.⁵⁴

---

⁵¹ KrMS, supra note 5.

⁵² KrMS Komm vlj. Supra note 33, § 79 kommentaarid p 2.

⁵³ *Ibid*, supra note 52, § 79 kommentaarid p 3.

⁵⁴ *Ibid*, supra note 52, § 79 kommentaarid p 6.

1.1.4 Äratundmiseks esitamine

Ütlusi kajastatakse ka äratundmiseks esitamise protokollis, mille koostamise nõuded on sätestatud KrMS §-s 82. Äratundjale teeb ametnik ettepaneku vaadata talle esitatud objekte ning selgitada, kas ja milliste tunnuste alusel ta tunneb objekti ära.⁵⁵

Menetleja võib äratundmiseks esitada isiku, asja või muu objekti. Enne äratundmiseks esitamist on vaja isik eranditult üle kuulata.⁵⁶ Selle nõude eesmärgiks on äratundja järelduste objektiivse kontrollimise ning hindamise tagamine ja seetõttu ei tohi menetlustoimingute järjestusse suhtuda formaalselt. Isiku eelnev ülekuulamine aitab ka äratundmiseks esitamiseks ettevalmistusi teha, kuna nii selgitatakse välja isiku poolt varem tajutud objekti või isiku tunnused ning tajumistingimused. Äratundmiseks esitamise protokollis tuleb kajastada, millistel tingimustel isik või objekt ära tunti. Selle nõude täitmisel saab Riigikohtu kriminaalkolleegiumi avates olla sisuline tähendus, muu hulgas ka kaitseõiguse tagamiseks üksnes siis, kui on võimalik võrrelda ning hinnata, kas ja kuivõrd on tunnused, mille alusel objekt ära tunti, samased nende tunnustega, mille äratundja oli enda mällu varem talletanud.⁵⁷ Äratundmiseks esitamisele eelnenud ülekuulamise käigus saadud informatsioonist sõltub, kas ülekuulamise abil on äratundja edaspidiseid järeldusi võimalik objektiivselt kontrollida või mitte. Kui äratundja ei kirjelda tunnuseid, mille alusel ta loodab objekti või isiku ära tunda, ei saa hiljem võrrelda, mille alusel ta äratundmisel objektisamasuse või -erisuse osas järeldusele jõudis.⁵⁸

Tunnistaja ja kannatanu on kohustatud äratundmiseks esitamisest osa võtma, v.a juhul, kui neil on õigus ütluste andmisest keeldumiseks. Üldjuhul arvestatakse tõendina vaid esimest äratundmiseks esitamist. Selle toimingu kordamine on lubatud vaid erandina. Äratundmise käigus rakendatakse KrMS § 81 lg 8 kohaselt tunnistaja ülekuulamisele kohaldatavaid sätteid, viidates nii KrMS § 68 lg-tele 2-6 kui ka § 66 lg-le 2¹. Viimasele sättele viitamine on probleemne, kuna selle kohaselt annab tunnistaja ütlusi tõendamiseseme nende asjaolude kohta, millest ta on teise isiku vahendusel teadlikuks saanud. Sellisel viisil jääb ebaselgeks,

---

⁵⁵ KrMS, supra note 5.

⁵⁶ RKKKo 3-1-1-52-09, p 11.2.

⁵⁷ RKKKo 3-1-1-21-09, p 10.

⁵⁸ RKKKo 3-1-1-84-11, p 15.

millises olukorras on tunnistajal vaja äratundmiseks esitamisel selliseid ütluseid anda. Äratundmiseks esitamine on uurimistoiming, mille puhul peaks äratundja andma ütlusi enda poolt vahetult nähtu või kuuldu osas. KrMS § 66 lg-d 2¹ tuleks järgida vaid juhul, kui äratundja selgitab objekti ja uuritava sündmuse vahelist seost. Mitte aga juhul, kui äratundja nimetab äratuntava isiku või objekti tunnuseid.⁵⁹

Eelnimetatud § 68 lg 4 puhul võib äratundmiseks esitamise käigus ütluste võtmisel aktsepteerida suunavate küsimuste esitamist üksnes juhul, kui äratundja selgitab objekti ja uuritava sündmuse seost. Suunavate küsimuste esitamine ei tohiks olla lubatav, kui äratundja kirjeldab äratuntava objekti või isiku tunnuseid.⁶⁰

Äratundmiseks esitamine kui menetlustoiming võib olla määrava tähtsusega kriminaalasja lahendamisel. Seda juhul, kui ära tuntakse õige isik. Oluline roll on siinkohal ka ajal. Mida kauem aega sündmusest möödub, seda rohkem tuhmub tunnistaja mälupilt kurjategijast. "Uurijat kummitab oht, et kannatanu või tunnistaja unustab aja jooksul kurjategija välistunnused. /.../ Meie vabariigi uurimispraktikas kasutati kord isegi hüпноosi, et väga ohtliku kuriteo tunnistajal, kes nägi mõrvarit näost näkku, see pilt ei tuhmuks. /.../ Kurjategija tabati kuu aega hiljem, aga äratundmine, mis seejärel läbi viidi, oli kindel ja saadud süütõend väga veenev."⁶¹

1.2 Kuulduste keelamise reegel

Kohtuliku uurimise suulisust ja vahetust võistlevas kriminaalmenetluses tagab alates 01.09.2011.a meie kriminaalmenetluses Anglo-Ameerika võistlevast kohtumenetlusest pärinev kuulduste keelamise reegel ehk hearsay rule. Selle kohaselt ei ole avaldus, mille isik on teinud mujal kui kohtus ütluste näol, selle avalduse sisuks olevate väidete tõendamisel kasutatav. See kehtib igasuguses vormis olevatele kohtuvälistele avaldustele. Kuulduste keelamise reegel on vajalik, kuna nii on kohtul võimalik veenduda tõendiallika usaldusväärsuses ning pooled esitavad kohtule samadel tingimustel tõendeid. Samuti, et

---

⁵⁹ KrMS Komm vlj. Supra note 33, § 81 kommentaarid p 9.

⁶⁰ *Ibid* supra note 59, § 81 kommentaarid p 10.

⁶¹ O. Silla. Uurija kurjategija jälgedel. Tallinn: Eesti Raamat, 1974, lk 118.

tagada tõendusteabe jõudmine kohtuni võimalikult otsesest allikast. Lisaks annab selline reegel süüdistatavale tema kaitseõiguse garantii, võimaldades pooltel vastaspoole tõendeid kontrollida ja kahtluse alla seada. Nimetatud reegel tagab kohtuotsuse seaduslikkuse.⁶²

Tegelikult hakkas Riigikohus kuulduste keelamise reeglit tunnistajaütluste sisu osas kasutama juba enne 2004. aastat, kui kriminaalmenetluse seadustik ei olnud veel jõustunud.⁶³ Esmakordselt viitas kolleegium sellele, et isiklikult tajutu edastamine kohtus ja teiselt isikult kuuldu edasirääkimine on kaks erineva kvaliteediga infokildu, 1997. aastal. Kolleegium leidis, et algsete ja tuletatud tõendite eristamine tõendite hindamisel, lähtudes nende erinevast tekkemehhanismist, ei riku tõendite vaba hindamise põhimõtet. Kohus oli selles otsuses seisukohal, et tuletatud tõendid ongi väiksema kaaluga ning nende usaldusväärsus sõltub esmase tõendi usaldusväärsusest.⁶⁴ Hiljem on Riigikohus leidnud, et teiselt isikult kuuldu saab olla tõendiks vaid jutuajamise toimumise ning selle sisu kohta, mitte tunnistajale avaldatu tõesuse kohta.⁶⁵

Kui tunnistaja ütlus nende asjaolude kohta, millest ta on teise isiku vahendusel teada saanud ei ole üldjuhul tõend, siis KrMS § 66 lg 2¹ p-des 1-4 on sätestatud neli erandit. Erandlikes olukordades võib selliseid ütluseid tõendina käsitleda. Tõendiks on eelnimetatud tingimustele vastav tunnistaja ütlus sellisel juhul, kui tunnistaja ütluste sisuks on ühiselt toimepandud kuriteo asjaolud või kui vahetat tõendiallikat ei ole võimalik üle kuulata, kuna ta on surnud. Samuti kui tunnistaja ütluste sisuks on teiselt isikult kuuldu vahetult enne rääkimist tajutud asjaolude kohta juhul, kui puudub alus arvata, et isik moonutab tõde ning ta oli rääkimise ajal veel tajutu mõju all. Ka selline tunnistaja ütlus on käsitletav tõendina, mille sisuks on teiselt isikult kuuldu, milles sisaldub kuriteo toimepanemise omaksvõtt või mis on muul viisil rääkija huvidega vastuolus.⁶⁶

Vahendlike ütluste taoline eristamine, eelistades süüstavaid tõendeid võib aga olla vastuolus tõendite vaba hindamise põhimõttega. Arusaamatu on eeldus, mille kohaselt on isikut

---

⁶² A. Kangur, supra note 45.

⁶³ *Ibid.*

⁶⁴ RKÜKo 3-1-1-123-97.

⁶⁵ RKKKo 3-1-1-90-02, p 9.1.

⁶⁶ KrMS, supra note 5.

kahjustavad ütlused lubatavad ning usaldusväärsed, isikut õigustavad ütlused aga mitte. "Selline arusaam eitab eneserõõna võimalust, samuti vahendlikke ütlusi andva kahtlustatava huvi anda teist isikut süüstavaid ütlusi. Taoline erand on eriti problemaatiline ja raskesti tõlgendatav just kahtlustatava ja süüdistatava ütluste puhul."⁶⁷

Kui Anglo-Ameerika võistlevas kohtumenetluses kehtib nimetatud reegel nii suuliste kui kirjalike tõendite osas, siis Eestis mõistetakse kirjalikke kohtuväliseid avaldusi eraldiseisvana ning kirjalike avalduste hulgast omakorda eristatakse kohtueelse uurimise toimingute protokolle. Hetkel kehtiva kriminaalmenetluse seadustiku sätetest tulenevalt on kogu kohtuväliste avalduste kasutamise regulatsioon üsnagi keeruline.⁶⁸

Näiteks tunnistaja on KrMS § 66 lg-st 1 tulenevalt füüsiline isik, kes võib tõendamiseseme asjaolusid teada. Reguleerida on püütud samal ajal nii kohtueelset kui ka kohtumenetlust. Selle sätte kohaselt tekiks kohtumenetluse tõendamisreeglites segadus. Kuna võistlevas menetluses on kohtumenetlus kohtueelsest menetlusest lahutatud ning eeluurimise ülesanne ei ole kohtu informeerimine, vaid süüdistuse ettevalmistamine. Kohtumenetluse puhul on tunnistajaks siiski reaalselt see isik, kes tunnistajapuldis viibib ning kohtule ütlusi annab. Kehtiv seadustik ei võimalda neil kahel juhul vahet teha ning seetõttu on seaduses hulgaliselt erandeid, viiteid ning välistamisklausleid.⁶⁹

Lihtsam oleks ilmselt eraldi rääkida vähemalt tõendamisreeglite puhul kohtus antud ütlustest ning kohtuvälistest avaldustest (mis hetkel kehtiva seaduse kohaselt on samuti ütlused). Sellisel juhul oleks võimalik neil vahet teha ning neid ka vastavalt reguleerida. Kriminaalmenetluse seadustikus puudub eraldi ütluselaadse tõendi mõiste. Kuulduste keelamise reegli ja kohtuväliste avalduste kasutamise kohta kehtivate eeskirjade mõistmisel on aga olulise tähendusega just ütluselaadsete ja mitteütluselaadsete tõendite vahelise erinevuse mõistmine. Kui lähtuda eeldusest, et ütlusi antakse kohtueelsel uurimisel ülekuulamise, ütluste olustikuga seostamise, vastastamise ja äratundmiseks esitamise raames, peaks KrMS § 296 grammatilise tõlgenduse kohaselt järelduma, et ütlusi muul viisil anda ei saa. Samas reguleerib antud paragrahv ka muude menetlusedokumentide ning

---

⁶⁷ KrMS Komm vlj. Supra note 33, § 75 kommentaarid p 3.3.

⁶⁸ A. Kangur. Supra note 45.

⁶⁹ *Ibid.*

menetlusedokumentideks mitteolevate dokumentide avaldamist. Ka need dokumendid on sageli kellegi väited, olles esitatud riigile või erakäibes. Tekib küsimus, kas nende dokumentide puhul kehtivad KrMS § 296 lg-s 1 nimetatud piirangud kohtuväliste "ütluste" eristamisele.⁷⁰

1.3 Ütluste tõendina kasutamise välistatus

Ütlusi tuleb hinnata ja kontrollida nagu teisigi tõendeid. Tõendeid hindavad uurija, prokurör ja kohus. Isikuline tõend on töö koostaja arvates oluline tõendi liik. Füüsiliste asitõendite olemasolu kriminaalmenetluses on positiivne, nende abil saab sageli rekonstrueerida juba toimunud sündmust, kuid ütluste põhjal on see autori arvates vahetum ning kiirem. Seda muidugi juhul, kui ütlused on tõesed ja usaldusväärsed. Kuid mitte alati ei olene ütluse tõendina kasutamine üksnes nende usaldusväärsusest, on ka olukordi, millal ei ole võimalik ütlust tõendina käsitleda.

Riigikohtu kriminaalkolleegiumi seisukohalt on tõendamiseseme iseloomu arvestades paratamatu, et teatud tõendamiseseme asjaolusid ei ole võimalik suvalisse tõendi liiki kuuluva tõendiga tuvastada. Näiteks ei saa tunnistaja ütlustega tuvastada alkoholisalduse määra inimese veres. See tuleneb sellest, et alkoholihoobe definitsioon on seotud arvulise näiduga. Sellisel juhul tuleb kasutada tõenduslikku alkomeetrit või teostada vereproovi uuring.⁷¹ Analoogselt ei saa tunnistaja ütlused olla ka tõendiks mootorsõiduki kiiruse hindamisel. Sõiduki juhi poolt valitud sõidukiirust on võimalik mõõta vastavate taadeldud mõõteseadmetega, mitte aga tunnistaja subjektiivse hinnangu alusel.

Ütluse kui tõendina ei saa käsitleda ka kahtlustatava "puhtsüdamlikku ülestunnistust," kuna see ei ole kriminaalkolleegiumi arvates käsitletav muu dokumendina KrMS § 63 mõttes. Kriminaalmenetluse seadustik ei tunne sellist mõistet nagu "puhtsüdamlik ülestunnistus." Selleks, et menetlejale antud informatsioon oleks tõendina kasutatav, tuleb see vormistada mõne menetlusseadustikus lubatud tõendiliigi kujul. Asjaolu, et tegu on ülestunnistusega, iseloomustab vaid ütluste sisu ega anna alust nende muul viisil vormistamiseks. Kui isik

---

⁷⁰ A. Kangur, supra note 45.

⁷¹ RKKKo 3-1-1-112-09, p 9.

avaldab soovi tegu üles tunnistada, tuleb vormistada ülekuulamise protokoll. Kui protokoll on vormistatud ei ole, ei saa ka ütlustele kui tõendile tugineda.⁷²

Vastavalt KrMS § 66 lg-le 2 ei või kriminaalasjas tunnistajana osaleda samas asjas kahtlustatav või süüdistatav isik. Küll aga võib isik, keda on ühe kriminaalasja raames potentsiaalse kahtlustatavana üle kuulatud, nende samade asjaolude suhtes teise kriminaalasja raames tunnistajaks olla.⁷³

Lisaks ei või tulenevalt KrMS § 66 lg-st 2 tunnistajana osaleda selle uurimisasutuse ametnik, prokurör ega kohtunik, kelle menetluses on kriminaalasi. Kuid, kui asi jõuab kohtusse, ei ole see enam uurimisasutuse menetluses ning põhimõtteliselt võib uurimisasutuse ametnik olla kohtus tunnistajaks. Uurimisasutuse ametnikul ei ole kohtus sellist ametlikku rolli, mis talle kohtueelses menetluses eristaatuse andis.⁷⁴ Seega võib uurimisasutuse ametnik, prokurör või kohtunik, kelle menetluses kriminaalasi on olnud, olla kohtumenetluses tunnistajaks tõendi usaldusväärsuse kontrollimisel.

Kriminaalmenetluse seadustiku § 66 lg 2¹ kohaselt ei ole üldjuhul tõendiks tunnistaja ütlus tõendamiseseme nende asjaolude kohta, millest ta on teise isiku vahendusel teadlikuks saanud.

---

⁷² RKKKo 3-1-1-127-06, p 10.

⁷³ RKKKo 3-1-1-67-06, p 7.3.

⁷⁴ A. Kangur, supra note 45.

2. ÜTLUSTE USALDUSVÄÄRSUSE KONTROLLIMINE NING SÜÜDISTATAVA KAITSEÕIGUSE TAGAMINE

Kohus kasutab KrMS § 15 alusel üldjuhul tõendina kohtus risküsitlusel antud ütluseid.⁷⁵ Kuid võib tekkida olukordi, kus kohtus antavad ütlused ei ühti kohtueelse menetluse käigus antud ütlustega. Tähelepanu pööratakse enamasti märkimisväärsetele erinevustele, mitte igale asjasse mittepuutuvale detailile. Siiski võib teatud juhtudel olla otsuse tegemisel määravaks ka pisiasjades eksimine. Iga kuriteo puhul on tõendamiseseme seisukohalt olulised erinevad faktid, mistõttu tuleb lähtuda iga üksikjuhtumi puhul eraldi selle asjaoludest. Isiku ütlustes esinevate vastuolude korral peab kohus tuvastama, kas tema ütlused on üldse usaldusväärsed ja tõendina kasutatavad. Selle saavutamiseks on vaja ütlusi andnud isiku varasemaid väiteid võrrelda kohtus antud väidetega.

Eriti vajalik on risküsitluse käigus isiku ütluste usaldusväärsuse väljaselgitamine situatsioonis, kus süüdistus tugineb üksnes või olulisel määral isikulistele tõenditele. Risküsitlus on sellisel juhul oluline tõe väljaselgitamise vahend, kuna süüdimõistev otsus võib rajaneda vaid kohtus risküsitluse läbinud tunnistajate ütlustel. Väljaspool kohut antud ütluste, seletuste või avalduste kasutamine on lubatud vaid erandjuhtude puhul, kui õigusemõistmise huvid seda nõuavad. Mandri-Euroopa õigussüsteemis, k.a Eestis, on risküsitluse olulisus viimastel aastakümnetel kasvanud, kuid reeglid on paindlikumad kui common law riikides. Nimetatud paindlikkus on tingitud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklist 6 ning selle kohaldamispraktikast. EIÕK art 6 lg 3 p d annab süüdistatavale kolm õigust. Esiteks omalt poolt tunnistajate kohalekutsumise võimaluse, teiseks võimaluse küsitleda ise või kaitsja kaudu tunnistajaid, kes tema vastu tunnistusi annavad. Kolmandaks õiguseks on süüdistataval küsitleda neid tunnistajaid, kes tema taotlusel kohtuistungil osalevad, tema vastu ütlusi andvate tunnistajatega võrdsetel tingimustel.⁷⁶ Euroopa Liidu põhiõiguste harta art 48 lg 2 sätestab samuti süüdistatava kaitseõiguse.⁷⁷

---

⁷⁵ KrMS, supra note 5.

⁷⁶ U. Lõhmus, lk 44.

⁷⁷ ELPH, supra note 7.

Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni art 6 lg 3 p-s d sätestatud üldpõhimõtte kohaselt peab tunnistaja andma ütlusi kohtuistungil süüdistatava juuresolekul, arvestades poolte võistlevuse põhimõtet. Viimasest tuleneb, et kõik tõendid kontrollitakse kohtus. Kohus peab hindama tunnistaja ütluste usaldusväärsust, kuna see määrab tunnistuse väärtuse. Ütluste usaldusväärsus muude tõenditega võrreldes võib oluliselt erinev olla, kuna sõltub tunnistaja tajumisvõimest, mälust ja suhetest kannatanu või süüdistatavaga, emotsioonidest jmt. Samuti on tunnistajaid võimalik mõjutada. Kõige selle tõttu võivad tunnistajate ütlused teistest tõenditest sagedamini kohtuvigade allikaks olla.⁷⁸

2.1 Varasemate ütluste avaldamine risküsitlusel

Kriminaalmenetluse seadustik § 289 sätestab tunnistaja usaldusväärsuse kontrolli. Selle sätte esimesest lõikest tuleneb, et kohus võib kohtupoole taotlusel tunnistaja ütluste usaldusväärsuse kontrollimiseks määrata risküsitluse käigus tunnistaja kohtueelses menetluses antud ütluste avaldamise. Seda saab kohus teha tingimusel, et risküsitlusel antud ütlused on varasemalt antud ütlustega vastuolus. Sama sätte teise lõike kohaselt võib avaldada üksnes neid kohtueelses menetluses antud tunnistaja ütlusi, mille kohta on tunnistaja risküsitlusel ütlusi andnud. KrMS § 289 lg 3 kohaselt võib isiku ütluste usaldusväärsuse kontrollimiseks avaldada ka muid tunnistaja varasemaid väiteid, kui need on vastuolus kohtus antavate ütlustega. Lisaks võib isikulise tõendi usaldusväärsuse kontrollimisel üle kuulata ka isiku, kellele tunnistaja on varem esitanud väite, mis on vastuolus tunnistaja poolt kohtus räägituga.⁷⁹

Eelnimetatud tingimustel avaldatud ütluseid saab KrMS § 289¹ lg 2 kohaselt tõendina kasutada vaid juhul, kui need on deponeeritud.⁸⁰ Kuna kohtuväliseid ütluseid kohtus risküsitluse käigus saadud ütluste asemel tõendina kasutada ei saa, piirdubki deponeerimata ütluste kasutamise võimalus üksnes tunnistaja ütluse usaldusväärsuse kontrollimise võimalusega.

---

⁷⁸ U. Lõhmus, lk 44.

⁷⁹ KrMS, supra note 5.

⁸⁰ *Ibid.*

Vastavalt kriminaalmenetluse seadustiku §-le 14 kehtib kriminaalmenetluse kohtulikul arutlemisel võistlevuse printsiip.⁸¹ Kohtumenetluse võistlevust rõhutab ka KrMS § 288, mille kohaselt on risküsitlus isikuliste tõendite kohtuliku uurimise põhimeetodiks. Tõendina kasutatavate ütluste saamine kohtus toimub risküsitluse puhul põhiliselt kohtumenetluse poolte ühise ja teineteise tõendiallikaid pidevalt kontrolliva tegevuse tulemina. Just risküsitluse puhul avaldub kohtu oluliselt neutraalsem roll võrreldes kriminaalmenetluse seadustiku eelse perioodiga. Risküsitlus tagab süüdistatava tõhusama kaitse, kuna kaitsjal on võimalik süüstava tunnistaja või kannatanu ütluste usaldusväärsust kontrollida.⁸²

Risküsitlusele on omane see, et ülekuulatava küsitlemine toimub kindlas järjekorras. Esimesena küsitleb tunnistajat see kohtumenetluse pool, kelle taotlusel tunnistaja kohtusse kutsuti. Esmaküsitluse eesmärgiks on võimalikult tervikliku pildi saamine toimunust. Esmaküsitlusele järgneb teisesküsitlus, mida viib läbi vastaspool. Teisesküsitluse eesmärgiks on muuhulgas esmaküsitlusel antud ütluste tõele vastavuse ja usaldusväärsuse kontrollimine.⁸³

Tunnistaja vahetu küsitlemine võimaldab kohtunikul paremini hinnata tunnistaja usaldusväärsust. Kuid üldreeglis, mis tuleneb konventsiooni art 6 lõike 3 p-st d, on erandeid. Menetluse õiglust ei pruugi mõjutada kõikide tõendite kohtus mitte kontrollimine. Küll aga peavad sellise variandi puhul olema süüdistatavale tagatud kaitseõigused. Süüdistatav peab saama küsitleda tunnistajaid ja nende ütlusi vaidlustada. Kui selline võimalus avanes süüdistataval kohtueelse menetluse staadiumis ja ta seda ei kasutanud, võib EIKo seisukohalt jätta tunnistaja kohtus küsitlemata. Kui aga tunnistaja kohtus risküsitlemata jätmiseks mõjuvat põhjust ei eksisteeri või rajaneb süüdimõiste otsus vaid või olulisel määral tunnistaja ütlustel, keda süüdistatav eeluurimise käigus või kohtus küsitleda ei saanud, võivad kaitseõigused olla piiratud ulatuses, mis on vastuolus EIÕK art 6 lg 3 p-s d sätestatuga.⁸⁴

Riigikohtu menetluses on olnud kriminaalasi, mille sisuks on süüdistatava poolt kannatanule kehavigastuste tekitamine. Kuna kannatanu oli talle kehavigastuste tekitamise ajal joobeseisundis, andis ta eeluurimise ajal ja kohtus viibides erinevaid ütlusi. Kohus on öelnud,

---

⁸¹ KrMS, supra note 5.

⁸² RKKKo 3-1-1-52-06, p 7.

⁸³ E. Kergandberg ja M. Sillaots, lk 343-345.

⁸⁴ U. Lõhmus, lk 45.

et juhul, kui kriminaalasja tehiosid tõendades on võimalik lähtuda üksnes isikute vastandlikest ütlustest, tuleb kontrollida nende usaldusväärsust. Kohus võib selleks KrMS § 289 lg 1 alusel risküsitlemise käigus kohtumenetluse poole taotlusel määrata kannatanu või tunnistaja kohtueelses menetluses antud ütluste avaldamise. Kohus on öelnud: "Riigikohtu kriminaalkolleegiumi praktikas on nimetatud sätte tõlgendamisel asutud seisukohale, et taoline kohtueelses menetluses antud ütluste avaldamine risküsitluses saab siiski teenida eranditult vaid risküsitluses antud ütluste usaldusväärsuse kontrollimise eesmärki. Seega võib kohus näiteks pärast mingi tunnistaja poolt kohtueelses menetluses antud ütluste avaldamist risküsitluses kohtuotsuses märkida, et kuna selle tunnistaja poolt kohtus antud ütlused ei ole usaldusväärsed, siis ei tugine kohus otsuse tegemisel tema poolt kohtus antud ütlustele."⁸⁵

Seega kohus peab hindama, kas erinevaid väiteid esitanud tunnistajat on võimalik üldse tõendiallikana usaldada. Kohtul ei ole vaja eelistada ühtegi sama tunnistaja vastuolulistest ütlustest, vaid usaldusväärsuse puudumise korral tuleb konkreetne tunnistaja tõendikogumist tervikuna välja jätta. Vastasel juhul oleks kriminaalmenetlusõigust oluliselt rikutud KrMS § 339 lg 2 mõttes, millest tulenevalt võib kohus tunnistada oluliseks rikkumise, millega võib kaasneda ebaseaduslik kohtuotsus.⁸⁶

Juhul, kui kohtus avaldatakse tunnistaja või süüdistatava kohtueelses menetluses antud ütluseid, tuleb nii kohtuistungil protokolli kui ka kohtuotsusesse märkida, millistel alustel ja ulatuses ning kelle taotlusel toimus kohtueelses menetluses antud ütluste avalikustamine. Kohtuotsuse lugemisel peab olema võimalik eristada, millised ütlused on antud kohtuistungil käigus ja millised ütlused on saadud eeluurimisel ja avaldatud kohtuistungil. Varasem Riigikohtu seisukoht oli, et kui isiku kohtus antud ja kohtueelses menetluses antud ütlused on vastuolulised, peab kohus oma otsuses selgitama, miks ta ühed või teised ütlused aluseks võtab.⁸⁷ Hetkel kehtiva seaduse kohaselt ei saa kohus risküsitlemisel saadud ütluste asemel kohtueelses menetluses antud ütlusi tõendina arvesse võtta.⁸⁸ Kohtuotsuses on keelatud tugineda kohtueelses menetluses antud ütlustele, kui nende avaldamist ei ole seaduses sätestatud korras kohtuistungil taotletud. Tõendid, mille kohaselt kohus faktilisi asjaolusid

---

⁸⁵ RKKKo 3-1-1-87-11, p 7.

⁸⁶ KrMS, supra note 5.

⁸⁷ RKKKo 3-1-1-50-06, p 7.

⁸⁸ RKKKo 3-1-1-111-06, p 10.

saab tõendatuks lugeda, on selgepiirilisel määratletud. Kirjeldatud nõue laieneb ka vastastamisel saadud ütlustele.⁸⁹

Praktikas esineb ka olukordi, kus isik ei mäleta või väidab, et ei mäleta toimunut ning ka varasemalt antud ütluste sisu. Kuidas tuleb sellises olukorras käituda ning kas on võimalik mittemäletamise puhul arvesse võtta kohtueelselt antud ütluseid?

Riigikohtu kriminaalkolleegiumi menetluses on olnud kohtuasi, milles süüdistatavaks oli alaealine isik, kes pani toime raske isikuvastase kuriteo. Tunnistaja andis kohtueelses menetluses selle kuriteo kohta ütlusi, mida ta hiljem kohtus risküsitlemisel oma sõnul ei mäletanud. Avaldati ka varasemad ütlused. Madalamate astmete kohtud jätsid risküsitluse tulemina saadud ütlused arvestamata ning eelistasid tunnistaja poolt kohtueelses menetluses antud ütluseid. Kolleegium on meelde tuletanud varem järgitud põhimõtet, et kohtueelsel uurimisel antud ütlusi ei ole keelatud avaldada vastava isiku risküsitlusel kohtus. Kuid varasemate ütluste tõenduslik tähendus ei ole samasugune nagu KrMS §-de 291 või 294 alusel avaldatavatel ütlustel. Kolleegium on kirjutanud: "Esiteks on selline ütluste avaldamine lubatud vaid kohtumenetluse poole taotlusel siis, kui kohtus antavad ütlused on vastuolus kohtueelses menetluses antud ütlustega. Teiseks tuleb silmas pidada, et KrMS § 289 lg-s 1 otseselt märgitu kohaselt saab kohtueelses menetluses antud ütluste avaldamine risküsitlusel teenida eranditult vaid risküsitlusel antud ütluste usaldusväarsuse kontrollimise eesmärgi. Ütluste avaldamine KrMS § 289 lg 1 alusel eeldab kontrollitavuse huvides konkreetsete vastuolude nimetamist ja avaldamine on põhjendatud vastuolulise küsimuse osas, mitte aga terve ülekuulamisprotokolli ulatuses. Seega võib kohus näiteks pärast mingi tunnistaja poolt kohtueelses menetluses antud ütluste avaldamist risküsitlusel kohtuotsuses märkida, et kuna selle tunnistaja poolt kohtus antud ütlused ei ole usaldusväärsed, siis ei tugine kohus otsuse tegemisel tema poolt kohtus antud ütlustele. Kuid kohus ei saa tekkinud olukorras jätta kõrvale risküsitluse tulemina saadud ütlusi ja kohtuotsuses märkida, et ta eelistab kohtueelses menetluses antud ütlusi."⁹⁰

---

⁸⁹ RKKKo 3-1-1-89-06, p-d 8,9.

⁹⁰ RKKKo, supra note 87.

Seega, sellisel juhul, kui kohtus isik väidetavalt oma varasemaid ütluseid ei mäleta, ei saagi tema ütluseid tõendina kasutada, kuna ta ei ole neid andnud. Täpsemalt, ta ei ole kohtus ütlusi andnud.

KrMS § 68 lg 3 kohaselt võib tunnistaja ütluste andmisel kasutada märkmeid ja muid dokumente raskesti meespeetavate andmete kohta. See säte laieneb Riigikohtu kriminaalkolleegiumi arvates ka kohtulikule uurimisele. Selline märkmete kasutamine peab olema kajastatud ka kohtuistungis protokollis. See, mida pidada raskesti meespeetavateks andmeteks on fakti küsimus ning seda peab kohus iga konkreetse juhtumi puhul eraldi hindama. Kogu kohtueelses uurimisel räägitu mittemäletamist ei saa kindlasti pidada raskesti meespeetavaks. See ei oleks kooskõlas kohtumenetluse võistlevuse põhimõttega.⁹¹

Autor püüdis välja selgitada, millisel juhul on kohtu arvates isiku varasemalt antud ütluste ja kohtus antud ütluste vahel määrava tähtsusega vastuolu. Tõepoolest, väga keeruline on pikema aja vältel pidada kõiki kuriteoga seotud ning tajutud asjaolusid eksimatult mees. Arvestades, et "kohtuveskid jahvatavad" aeglaselt ning ühe kohtuasja menetlemine võib kesta aastaid, on täiesti loomulik, et uurimisasutuses antud ütlustes sisaldunud detailne informatsioon võib osaliselt ununeda.

Seoses eelnevalt esile kerkinud küsimusega on autor muu hulgas tutvunud ka Riigikohtu lahendiga, milles kolleegium on avaldanud oma seisukoha ütluste vastuolu osas. Lahendist tulenevalt ei saa kohtus antud ütluste väiksemat detailsust võrreldes kohtueelses uurimises räägituga käsitleda vastuoluna ütluste vahel. Ütluste täpsustamiseks peab küsitaja esitama täiendavaid küsimusi. Vaid sellisel juhul kui tunnistaja vastused on varasemalt räägitust oluliselt erinevad või kui asjaolud talle ei meenu, on lubatud kohtueelses menetluses antud ütluste avaldamine KrMS § 289 lg 1 järgi.⁹²

Sellest johtuvalt ei ole mitte iga pisiasjaga eksimine risküsitluse käigus kohtueelses menetluses antud ütluste avaldamise taotlemise aluseks. See ei oleks ka ilmselt mõistlik, kuna nõuaks lisa ajakulu. Samuti ei ole üldjuhul kõik detailid tõendamiseseme seisukohalt määrava

---

⁹¹ RKKKo 3-1-1-105-06, p 7.1.

⁹² *Ibid*, p 9.

tähtsusega. Kohus peab suutma tuvastada iga juhtumi puhul eraldi, milline informatsioon on oluline ning milliste asjaolude selgitamine ei ole nii määrav. Enesestmõistetavalt võib ka esmapilgul väheoluline olla tegelikkuses määrava tähtsusega. Näiteks, kui esmaküsitlusel on tunnistaja väitnud, et pimedal tänaval teda rünnanud isikul oli seljas roheline särk (oletame, et politseipatrull tabas peale hädaabikõne saabumist ühe rohelise särgiga noormehe, kes ongi antud juhul süüdistatav) ning kohtus risküsitlusel, et mehel oli seljas valge särk. Sellisel juhul on tegu olulise erinevusega ütlustes ning kindlasti tuleb tunnistaja usaldusväärsust kontrollida varasemate ütluste avaldamisega konkreetsete asjaolude suhtes. Samas, kui tunnistaja väidab eeluurimisel, et kaupluse röövi toimumise ajal viibis sündmuskohal lisaks teistele ka roosas kleidis laps. Kohtus aga, et lapsel oli valge kleit, ei ole see ilmselt selline eksimus, mille alusel varasemate ütluste avaldamist taotlema. Seega, arvestada tuleb igal konkreetsel juhul eraldi eelkõige lahendamisel oleva kuriteo asjaoludega.

Võib öelda, et KrMS §-dega 288 ja 289 on tagatud olulised võimalused kohtulikul uurimisel tunnistaja ütluste usaldusväärsuse kontrollimiseks. Need võimalused on muuhulgas olulised süüdistatava tõhusa kaitse seisukohalt.⁹³ EIKo on seisukohal, et varasemate teise sisuga ütluste eelistamine on võimalik, kuid seda tuleb põhjendada. Olukordades, kus sama sündmuse osas on kriminaalasjad isikute osas eraldatud eraldi menetlusteks, jääb tõenduslik baas samaks. Märkimisväärne on, et isegi juhul, kui tõendina kasutatakse ühes neist teistest kohtuasjadest risküsitlusel antud ütlusi, tuleb neid hinnata üksnes selle kindla kriminaalasja raames. Seega ei ole välistatud, et sama tõendit peetakse ühes kriminaalasjas usaldusväärskeks, teises aga jäetakse tõendikogumist välja.⁹⁴

2.1.1 Tunnistaja varasemate väidete esitamine muul viisil talletatuna või teise tunnistaja abil

Kriminaalmenetluse seadustiku § 289 lg 2 kohaselt võib risküsitlusel avaldada neid kohtueelses menetluses antud tunnistaja ütlusi, mille kohta on tunnistaja risküsitlusel ütlusi andnud.⁹⁵ Seega võib tunnistaja ütluste usaldusväärsuse kontrollimisel avaldada juba eelnevalt

---

⁹³ M. Sillaots. Tunnistaja kohtueelses menetluses antud ütluste avaldamine ning kahtlustatava ja kaitsja võimalus tunnistajat küsitleda. - *Juridica* 2008/1.

⁹⁴ H. Sepp, *supra* note 3.

⁹⁵ KrMS, *supra* note 5.

kirjeldatud viisidel eeluurimise käigus antud ütluseid ning olemasolul ka deponeeritud ütluseid. KrMS § 289 lg 3 kohaselt võib risküsitluse ütluste usaldusväärsuse kontrollimiseks avaldada ka tunnistaja varasemaid väiteid, mis sisalduvad muus dokumendis või teabetalletuses. Selliselt avaldatud muu teabetalletus või dokument endast täiendavat tõendiallikat ei kujuta. Sellisel viisil avaldatud tunnistaja muud väited piirduvad vaid tunnistajaütluste usaldusväärsuse mõjutamisega. Muuks teabetalletuseks võib olla näiteks tunnistaja poolt kaitsjale kirjutatud seletus või kellelegi kolmandale kirjutatud kiri, milles sisaldub tunnistaja vastuoluline väide risküsitluse antud ütlustega võrreldes.⁹⁶

Eelnimetatud § 289 lg 4 lubab ka risküsitluse ütlusi andva tunnistaja usaldusväärsuse kontrollimiseks üle kuulata sellise isiku, kellele tunnistaja on varasemalt esitanud väite, mis on vastuolus risküsitluse öelduga. Teisisõnu tähendab see seda, et tunnistajana on võimalik isik üle kuulata teise tunnistaja usaldusväärsuse kahtluse alla seadmiseks. Just sellel põhjusel ei rakendu kuulduste keelamise reegel, mis tuleneb KrMS § 66 lg-st 2¹. Nimetatud seadustiku § 66 lg 2¹ sätestab muu hulgas, et tunnistaja ütlused tõendamiseseme nende asjaolude kohta, millest tunnistaja sai teise isiku vahendusel teada, ei ole tõend. Säte nimetab ka erandjuhtumid, millal selline tunnistaja ütlus on tõend. Kuid kui ükski erand ei rakendu, tekib küsimus, kas sellise isiku ütluseid saab arvesse võtta, kes on kohtus tunnistusi andvalt isikult teatud väidet kuulnud. Sellisel juhul on oluline tunnistajaütluste esitamise eesmärgi konkreetne piiritlemine. Varasemat vastuolulist väidet kutsutakse esitama tunnistaja üksnes kohtus ütlusi andnud tunnistaja usaldusväärsuse kahtluse alla seadmiseks. Tegu ei olegi tõendamiseseme asjaolude tuvastamisega sellisel juhul.⁹⁷

2.2 Kohtueelses menetluses antud ütlused risküsitluse asemel

Reeglina ei ole kohtuvälised avaldused tõendamiseseme tuvastamiseks lubatud. Kuid esineb erandeid, mille puhul saab kohtust väljaspool tehtud avaldusi kasutada risküsitluse asemel. Igal juhul tuleb tulenevalt Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonist tagada süüdistatavale tunnistajate küsitlemise võimalus.⁹⁸ Juhul, kui tunnistajal seda võimalust ei ole, on konventsiooni sätteid rikutud. Kehtiv kriminaalmenetluse seadustik

---

⁹⁶ A. Kangur, supra note 45.

⁹⁷ *Ibid.*

⁹⁸ EIÕK, supra note 6.

võimaldab tunnistaja varasemaid kohtueelseid ütluseid kohtus risküsitluse asemel läbi kolme kanali kasutada. Nendeks on deponeeritud ütlused, menetlusprotokollides sisalduvad kohtuvälised avaldused ning ühe tunnistaja kohtuvälised avaldused teise tunnistaja ülekuulamise kaudu.⁹⁹

On kaks gruppi argumente, mida risküsitluse asemel kohtuväliste avalduste kasutamisega seoses kaalutakse. Üks on tõendi usaldusväärsuse ja teine poole tõendamisvajaduse kohta. Kohtul on lubatud üldreeglina kohtuvälise avalduse vastuvõtmine tõendina, kui vajadus selle järele on suur ning kui tõend on väga usaldusväärne. Vastasel juhul sellist avaldust vastu ei võeta. Eelduslikult on tegemist just selliste juhtumitega, kus vajadus tõendi järele ei ole suur ning tõend ei ole eriti usaldusväärne. Isegi, kui avaldus on väga usaldusväärne, ei võeta seda tõendina vastu, kui suurt vajadust ei ole. Keeruliseks muutub olukord juhul, kui vajadus taolise tõendi järele on suur, kuid avalduse usaldusväärsuses tekib kahtlusi. Sellisel juhul ei pruugi tõend olla lubatav. Tõendi lubatavust võib mõjutada ka see, milles süüdistatavat süüdistatakse.¹⁰⁰

Näiteks on Riigikohtu kriminaalkolleegium seisukohal, et juhul, kui tõend on saadud menetlusõigust rikkudes, tuleb selle lubatavuse kaalumisel arvestada kahe asjaoluga. Ühest küljest rikkumise raskusega ning teisest küljest kuriteo raskusega ja sellest tulenevalt ka avaliku menetlushuviga.¹⁰¹ Antud otsuse põhjal ei ole täpselt võimalik mõista, millisel juhul konkreetselt on menetlusõiguse rikkumise puhul lubatud tõendit kasutada.

2.2.1 Ütluste deponeerimine

Tunnistaja varasemaid ütlusi on võimalik kohtus risküsitlemise asemel kasutada, kui need on deponeeritud. Kui isik kohtus ütluseid annab, ei saa kohtuväliseid ütluseid üldjuhul tõendina kasutada. Samas on teatud juhtudel kohtul võimalik tõendina vastu võtta deponeeritud ütluseid.

---

⁹⁹ A. Kangur, supra note 45.

¹⁰⁰ *Ibid.*

¹⁰¹ RKKKo 3-1-1-31-11, p 15.

Kriminaalmenetluse seadustikust tulenevalt on võimalik ütluseid deponeerida alates 01.09.2011.a. Nimetatud seadustiku §-st 69¹ tulenevalt võib juhul, kui kriminaalmenetluse esemeks on tahtlik kuritegu, mille eest on karistusena ette nähtud vähemalt kuni kolm aastat vangistust, prokuratuur, kahtlustatav või kaitsja taotleda, et eeluurimiskohtuniku juures kuulataks üle isik, kes on kriminaalmenetluses tunnistajaks. Kohtunik rahuldab taotluse, kui leiab asjaoludest lähtuvalt, et tunnistaja hilisem ülekuulamine kriminaalasja kohtulik arutamisel võib osutuda võimatuks või tunnistajat võidakse mõjutada valeütlusi andma. Eeluurimiskohtuniku juures toimuvale ülekuulamisele kutsutakse tunnistaja, prokurör, kaitsja ning kahtlustatav. Kui kahtlustatava ülekuulamisel viibimine ohustab tunnistaja turvalisust, ei kutsuta teda tunnistaja või prokuratuuri taotlusel ülekuulamisele. Juhul, kui kahtlustatav ei ilmu ülekuulamisele, ei takista see menetlustoimingut läbiviimist.¹⁰²

Eelnimetatud sättest nähtub, et ütluseid ei saa deponeerida iga kuriteo puhul. Tingimuseks on, et tegu on tahtliku kuritega, mille sanktsioonina ei ole seadusandja ette näinud vähem kui kolm aastat vangistust. Selgub, et ütluste deponeerimiseks tuleb teha taotlus eeluurimiskohtunikule. See, kas kohtunik taotluse rahuldab, sõltub mitmetest asjaoludest ning eeluurimiskohtunik peab põhjendama oma otsust taotlus rahuldada või rahuldamata jätta. Kuid millistel juhtudel peaks eeluurimiskohtunik taotluse rahuldama? Millistele asjaoludele võiks ta taotluse rahuldamata jätmisel määruse põhistamisel viidata?

Ütluste deponeerimiseks peab KrMS § 69¹ lg 2 kohaselt olema tuvastatud teatud asjaolude esinemine, millest on võimalik järeldada, et tunnistajat ei ole kohtus võimalik hiljem üle kuulata. Samuti võib ütlusi deponeerida, kui on alus arvata, et tunnistajat võidakse mõjutada valeütlusi andma. Lisaks võiks ütluste deponeerimine kõne alla tulla juhul, kui tunnistaja kavatseb elama või töötama suunduda riigist välja. Ilmselt oleks taotluse esitamist kergem põhjendada, kui tegu oleks Euroopa Liidu välise riigiga. Samas võib olenevalt asjaoludest olla põhjendatud ka tunnistaja ütluste deponeerimine tunnistaja naaberriiki kolimisel. Seda näiteks juhul, kui tunnistaja on väga vana ja vahemaade läbimine on tema jaoks keeruline ning tervisele negatiivset mõju avaldav. Samuti võiks ütluseid deponeerida juhul, kui isik viibib illegaalselt Eesti Vabariigis ja kuulub lähiajal väljasaatmisele või kui soovitakse varjata isiku identiteeti või vältida tema järjekordse hingelise trauma tekkimist (näiteks raske isikuvastase kuriteo tõttu kannatanu puhul). Igal juhul tuleks lähtuda konkreetsetest asjaoludest.

---

¹⁰² KrMS, supra note 5.

Ütluste andmise viisiks on ka vastastamine, äratundmiseks esitamine ning ütluste seostamine olustikuga. Kas näiteks ütluste seostamisel olustikuga on võimalik ütluseid deponeerida? Kuskil ei ole sätestatud, et see peaks toimuma eeluurimiskohtuniku kabinetis. Kriminaalmenetluse seadustiku sätete kohaselt tuleb ütlused deponeerida eeluurimiskohtuniku juures. Kas sellisel juhul, kui eeluurimiskohtunik koos teiste asjasse puutuvate isikutega viibib kuriteo sündmuskohal ja tunnistaja ütluseid annab, on tegemist seadusliku ütluste deponeerimisega?

Riigiprokurör H. Sepp on avaldanud arvamust selles osas ning selgitanud, et KrMS § 289¹ lg 1 p 1 lubab vastuolude korral tõendina kasutada üksnes deponeeritud ütlusi. Sellest tulenevalt mängib paratamatult rolli ka asjaolu, et teisi uurimistoiminguid, mille käigus on isikutel võimalus ütlusi anda (vastastamine, ütluste olustikuga seostamine, äratundmiseks esitamine) üldjuhul ei deponeerita. Samas KrMS § 69¹ iseenesest ei välista vastastamise või äratundmiseks esitamise läbiviimist eeluurimiskohtuniku juuresolekul deponeerimise reeglite alusel. Teoorias oleks see võimalik ka ütluste olustikuga seostamisel, kuid see kujuneks ilmselt üsna keeruliseks.¹⁰³

Pr. H. Sepp ei ole välistanud võimalust deponeerimist läbi viia ütluste olustikuga seostamise käigus, mainides, et menetlustoiming oleks võimalik, kuid kujuneks keeruliseks.¹⁰⁴ Seega, sisuliselt on võimalik eeluurimiskohtunik ka näiteks metsavargusega seotud kuriteo puhul ütluste ja olustiku seostamise käigus sündmuskohale kutsuda. Iseasi on, kui mõjukaks tõendiks seda menetlustoimingut peab prokurör. Tõenäoliselt piisab ka tunnistaja ülekuulamisest ning tunnistaja ja kahtlustatava vastastamisest eeluurimiskohtuniku juures. Samas, nagu ka varasemalt mainitud, oleneb kõik asjaoludest.

2.2.1.1 Deponeeritud ütlused tõendina

Deponeerimisel järgitakse risküsitlemise reegleid ning see toimub kohtus, eeluurimiskohtuniku ees. Kriminaalmenetluse seadustiku § 289¹ lg 2 kohaselt võtab kohus vastu varasemad deponeeritud ütlused tõendamiseseme asjaolude tuvastamiseks. On keeruline

---

¹⁰³ H. Sepp, supra note 3.

¹⁰⁴ *Ibid.*

mõista, kas kohtul on võimalus deponeeritud ütlusi ka mitte vastu võtta, kui neid tõendamiseseme asjaolude tuvastamise eesmärgiga ei esitata. Kaitsjal on oluline teada, kas tal on deponeeritud ütlusi võimalik avaldada ka üksnes tunnistaja usaldusväärsuse kahtluse alla seadmiseks või on deponeeritud tõendid ka vältimatult kriminaalasjas täiendavaks tõendiks. Juhul, kui deponeeritud ütlused avaldamise järgselt automaatselt tõendina arvesse võetakse, peab kaitsja kaaluma, kas tema kliendi huvides on deponeeritud ütlustes sisalduv informatsioon või mitte. Näiteks võib olla deponeeritud ütlustes sisalduv informatsioon süüdistatavale kahjulikum, kui risküsitlusel tunnistaja poolt öeldu.¹⁰⁵

Ütluste põhjal võib isegi kuriteo kvalifikatsioon muutuda. Näiteks, kui tunnistaja on ütluste deponeerimisel andnud ütlusi selle kohta, kuidas ta nägi süüdistatavat kannatanut löömas ning seejärel kannatanu rahakotti võtmas, risküsitluse käigus aga öelnud, et nägi vaid löömist. Sellest tulenevalt võib üksnes tunnistaja ütluste olemasolul tekkida olukord, kus rööv kvalifitseerub ümber kehavigastuste tekitamiseks, mis sanktsiooni järgi ei ole nii raske kuritegu kui röövimine. KarS § 200 lg 1 kohaselt on röövimine karistatav kahe- kuni kümneaastase vangistusega. KarS § 121 sätestatud kehalise väärkohtlemise eest on võimalik karistada aga üksnes rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistusega. Tulenevalt KarS §-st 4 oleks sellisel juhul tegemist lausa erinevate raskusastmetega kuritegudega.¹⁰⁶

Eeltoodud näite puhul sekkuks ilmselt olukorda prokurör, kes paluks kohtul arvestada tunnistaja deponeeritud ütluseid tõendina. Võistleva menetluse loogika alusel peaks tõendi otstarbe saama määrata tõendi esitanud pool. Eesti õiguses tekib aga sellega seoses kaks probleemi. Esiteks ei ole selge, kas KrMS kohaselt on selline valik üldse võimalik. Seadustikus on öeldud, et "kohus võtab vastu". Samas, kas keegi saab kohtule dikteerida, mis eesmärgil teatud tõend on esitatud ja milliseid järeldusi kohus peaks tegema. Kui pool palub kohtul arvestada deponeeritud ütlustega kui tõendiga, oleks tegemist mõnes mõttes tõendite vaba hindamise põhimõtte rikkumisega. Samas oleks selline valik poolel kooskõlas võistleva menetluse loogikaga. Antud olukorras ja antud hetkel kehtiva kriminaalmenetluse seadustiku tõlgendamise kohaselt peab kohtumenetluse pool hoolikalt kaaluma, kas tunnistaja deponeeritud ütluste esiletoomine on tema huvides. Isegi, kui argumendi tasandil võiks nõustuda, et pool saab tõendi kasutamise eesmärki piirata, ei oleks see praktiliselt teostatav.

---

¹⁰⁵ A. Kangur, supra note 45.

¹⁰⁶ KarS, supra note 8.

Seega, antud hetkel on kohtul võimalus otsustada, kas arvestada avaldatud deponeeritud ütluseid tõendina või kasutada neid üksnes tunnistaja risküsitlusel antud ütluste usaldusväärsuse kontrolliks.¹⁰⁷

Samuti ei ole hetkel kehtiva seaduse kohaselt arusaadav, kas juhul, kui kohus arvestab deponeeritud ütluseid tõendina, võtab ta need vaid selles osas vastu, mis on vastuolus risküsitlusel antud ütlustega. Või on sellisel juhul tegemist olukorraga, kus kogu deponeeritud ütluste puhul koostatud tunnistaja ülekuulamise protokoll võetakse kohtutoimikusse. See on tõlgendamise küsimus. Autori arvates tuleks deponeeritud ütlused avaldada vaid osas, milles esinevad vastuolulised risküsitlusel antud ütlustega, nii nagu seda tehakse ka kohtueelses menetluses antud deponeerimata ütluste puhul. Viimaste puhul on küll tegemist üksnes ütluste usaldusväärsuse kontrollimise eesmärgiga.

Ütlusi võib deponeerida ka kannatanu või asjatundja puhul. Tulenevalt KrMS §-dest 37 lg 3 ja 109¹ lg 4 kohaldatakse menetlustoimingutes kannatanule ja asjatundjale tunnistaja kohta sätestatud, kui seadustikust ei tulene teisiti. Samas ei ole võimalik tõendina kasutada süüdistatava poolt kohtueelses menetluses antud vastuolulisi ütluseid, kuna eeldame, et süüdistatav kuulati kohtueelses menetluses üle kahtlustatavana. Kahtlustatava ütluste deponeerimine ei ole võimalik, kuna KrMS § 75, eeskätt selle lg 4 ei viita ütluste deponeerimisele KrMS § 69¹ alusel. Teoreetiliselt saaksid süüdistatava ütlused olla kasutatavad KrMS § 289¹ lg 2 alusel olukorras, kus näiteks süüdistatava kriminaalasi eraldatakse kaassüüdistatavate asjast, kuid hiljem on vajalik tema ülekuulamine algses asjas, kus ta selleks ajaks on juba eristaatuses tunnistaja. Sellise tunnistaja deponeeritult ülekuulamine ei ole välistatud. KrMS § 71 lg 2 p 2 kohaselt võib tunnistaja keelduda ütluste andmisest ka siis, kui ta on samas kuriteos kaastäideviijana süüdi või õigeks mõistetud. Sellest paragrahvist tulenevalt omistub sellisele isikule tunnistaja staatus. Lisaks eelnimetatud juhul deponeeritud ütlustele on võimalik kasutada tõendina ka varasemas risküsitluses antud ütluseid. Vastavalt KrMS § 286² lg-le 2 on isiku poolt teise kriminaalasja varasemal kohtulikul arutamisel antud ütlused lubatud tõendina samadel asjaoludel nagu deponeeritud ütlused.¹⁰⁸

---

¹⁰⁷ A. Kangur, supra note 45.

¹⁰⁸ H. Sepp, supra note 3.

Autori arvates peaksid ütlused oluliste vastuolude puhul olema eelduslikult ebausaldusväärsed ning sellisel juhul kohus ei peakski kumbagi varianti (deponeeritud ütluseid ja ristküsitlusel antud ütluseid) tõendina arvestama. Küll aga võiks kohus tõendamiseseme seisukohalt eelistada deponeeritud ütluseid kohtus antud ütlustele olukorras, kus on ilmselge, et kannatatut või tunnistajat on vahepealsel ajaperioodil mõjutatud valeütlusi andma. Sellisele situatsioonile viitab ka KrMS § 69¹ lg 2. Kohtul peaks sellisel juhul kindel siseveendumus tekkima. Töö koostaja arvates on kannatanute või tunnistajate mõjutamise võimalikkus tõenäolisem organiseeritud kuritegude puhul nagu näiteks maksupettused või metsavargused. Kindlasti ka korruptsiooniga seotud kuriteod on need, mille puhul tunnistajate mõjutamine on tõenäolisem. Nimetatud kuritegudega on seotud suured rahasummad ning mõjuvõimsad isikud. Loomulikult ei ole välistatud tunnistajate mõjutamine ka muude kuritegude puhul. Võib piisata üksnes kompromiteeriva materjali olemasolust ning selle avalikustamisega ähvardamisest.

Deponeeritud ütlustele tuleb siiski võimalusel eelistada tunnistaja kaugülekuulamist kohtus. Kui sellist võimalust ei ole, on deponeeritud ütluste kasutamise eeltingimuseks piisav ettenägelikkus, et selline protsess kohtueelses staadiumis üldse ette võtta. Kui deponeeritud ütlused juba olemas on, saab neid edukalt kasutada tõendamiseseme asjaolude tuvastamiseks ka juhul, kui tunnistajat ei ole võimalik kohtusse toimetada KrMS § 291 lg 1 nimetatud põhjustel.¹⁰⁹

2.3 Varasemad deponeerimata ütlused tõendina KarS § 291 ja 294 järgi

Ristküsitlemine, mis on isikuliste tõendite kohtuliku uurimise põhimeetodiks, ei välista kohtulikul uurimisel teatud tingimustel ka kohtueelses menetluses antud ütluste avalikustamist KrMS § 291 ja 294 alusel. Sellisel juhul on tunnistaja, kannatanu ja süüdistatava poolt kohtueelses menetluses antud ütlustel täiesti iseseisev tõenduslik tähendus, kuna kohus võib otsuses otseselt tugineda neile kohtueelses menetluses antud ütlustele.¹¹⁰

---

¹⁰⁹ A. Kangur, supra note 45.

¹¹⁰ RKKKo 3-1-1-52-06, p 8.

Tõendid peavad üldjuhul, poolte võistlevuse põhimõttest lähtudes olema avaldatud kohtuistungil, milles osaleb süüdistatav. Samas ei saa isikute kohtueelsel menetlusel antud ütluste avaldamist käsitleda võistleva menetlusega kokkusobimatuna, kuna eksisteerib erandeid, mille mitte arvestamine ei oleks põhjendatud. Tuleb välja selgitada, millist eesmärki teenib varasemate ütluste avaldamine ning milline tõenduslik tähendus on avaldatud ütlustel.

Kriminaalmenetluse seadustiku § 294 sätestab süüdistatava varasemad ütlused risküsitlemise võimaluseta. Selle sätte kohaselt võib kohus kohtumenetluse poole taotlusel lubada esitada tõendina süüdistatava poolt kohtueelses menetluses või sama või teise kriminaalasja varasemal kohtulikul arutamisel antud ütlusi kahel juhul. Esiteks, kui süüdistatav keeldub ütluste andmisest kohtus ning teiseks, kui süüdistatav ei võta kohtulikust arutamisest osa.¹¹¹ Oluline on asjaolu, et selline ütluste avaldamine on lubatud üksnes juhul, kui süüdistatavat ei ole võimalik kohtus risküsitleda. Muudel juhtudel ei saa süüdistatava poolt varasemalt antud ütlusi tõendina arvesse võtta. Esimesel juhul on tegemist süüdistatava nõustumisega sellise situatsiooni kujunemiseks, kuna tema ise on see, kes keeldub ütluste andmisest. Teisel juhul võiks tegemist olla muuhulgas näiteks olukorraga, kus süüdistatav ei saa tervislikel põhjustel kohtuistungist osa võtta. Sellisel juhul võiks siiski võimalusel teostada kaugülekuulamist, mille tõttu laheneks olukord ning süüdistatav saaks siiski risküsitluse käigus ütluseid anda.

Kriminaalmenetluse seadustiku § 291 sätestab tunnistaja varasemad ütlused kohtus risküsitlemise võimaluseta. Olukordi, kus tunnistajat (ka kannatanut) ei ole võimalik vahetult kohtuistungil küsitleda, on mitmeid. Näiteks tunnistaja raske haiguse või surma korral või kui tunnistaja ei ilmu ning teda ei saa kohtusse toimetada. Samuti kui on huvi varjata tunnistaja identiteeti või kui tunnistaja kardab süüdistatavat või tema kaaslaseid. Seksuaalkuriteos kannatanule võib kohtus süüdistatava küsitlemisele allumine põhjustada järjekordse trauma.¹¹² Nimetatud juhtudel peavad KrMS § 291 lg 2 kohaselt olema tunnistaja ütlused deponeeritud.

Seadus lubab vaid kolme erandit, mille puhul võib kohus ka tunnistaja kohtueelseid deponeerimata ütluseid tõendina arvesse võtta. Sellisteks olukordadeks on KrMS § 291 lg-st 3 tulenevalt tunnistaja surm või tunnistaja keeldumine kohtulikul uurimisel ütluste andmisest

---

¹¹¹ KrMS, supra note 5.

¹¹² U. Lõhmus, lk 47.

või tunnistaja võimetust ütlusi anda tulenevalt tema tervises seisundist. Kuid nende olukordade puhul on esitatud omakorda nõuded, mis peavad olema samaaegselt täidetud. Täpsemalt on need kolm tingimust sätestatud KrMS § 291 lg 3 p-des 1-3. Deponeerimata ütluseid on võimalik tõendina arvestada, kui ütluste andmise asjaolud ning tunnistaja isik ei anna alust tõendi usaldusväärsuses kahtlemiseks ning ütluste tõendina vastuvõtmist on taotlenud kohtumenetluse pool, kriminaalasja kui terviku seisukohalt olulise asjaolu tõendamiseks ja tõendi taotleja vastaspool saab piisavalt esitada neile ütlustele vastuväiteid.¹¹³

Kui süüdistataval või tema kaitsjal ei ole kohtuistungis käigus võimalik tunnistajat küsitleda ning tema ütlusi vaidlustada, on vaja kindlaks teha, kas kaitse sai kohtueelse uurimise raames tunnistajat küsitleda. Strasbourgi kohus on õiglase kohtumenetluse kontekstis kahe olukorra näitel tunnistaja küsitlemise võimaluse puudumist kaalunud. Esimesel puhul on tegemist anonüümsete tunnistajatega, kelle identiteeti on nende tervise, elu või turvalisuse huvides muudetud või vajadusest kaitsta politseiagendi või informaatore anonüümsust. Teisel juhul on tegemist juba eelnevalt nimetatud olukordadega - tunnistaja kardab, on surnud, haige, tema asukoht ei ole kindlaks tehtud jne.¹¹⁴

2.3.1 Tunnistaja kes ei ilmu kohtusse või keeldub ütluste andmisest

Kohtulikul uurimisel ütluste andmisest keelduva isiku eeluurimisel antud ütluste avalikustamine ja tõendina kasutamine ei ole üldiselt lubatud. Selline käitumine on lubatud erandkorras mõjuva põhjuse olemasolul ja selle veenval selgitamisel kohtule. Antud olukord ei erine suuresti situatsioonist, kus tunnistaja jätab kohtusse ilmumata. Sellisel juhul peab kohus taas välja selgitama ja veenduma, kas ilmumata jätmisel on mõjuv põhjus nagu näiteks surm või raske haigusseisund. Samas tunnistaja väide hirmu tundmise kohta süüdistatava ees ei pruugi olla mõjuvaks põhjuseks. Inimõiguste kohtu arvates on vaja eristada kahte tüüpi hirmu. Ühelt poolt üldine hirm selle ees, mis peale tunnistamist kohtus võib juhtuda ja teisalt hirm, mille on põhjustanud süüdistatava või tema aegntide ähvardamine või muud teod.¹¹⁵

---

¹¹³ KrMS, supra note 5.

¹¹⁴ U. Lõhmus, lk 47.

¹¹⁵ *Ibid*, lk 50.

Euroopa Inimõiguste Kohus on leidnud, et üldine hirm on sagedasem nähtus, subjektiivne hirm aga ei ole piisav, kohus peab selgitama, kas kartuseks on objektiivseid põhjuseid.¹¹⁶

EIKo on rõhutanud, et sellise tunnistaja ütluste kasutamine, kes on jätnud kohtusse ilmutada, on viimane abinõu. Enne, kui pidada tunnistaja kohtuistungilt puudumist tema hirmu tundmise põhjendusel vabandataavaks, on kohtul vaja veenduda, et olemasolevad vahendid tunnistaja kaitsmiseks on ebakohased ja ebapraktilised.¹¹⁷

Seega EIKo lähtub praktikas järjekindlalt arusaamast, et EIÕK art 6 lg 3 p d kohaselt peaksid tõendid, mille alusel langetatakse kohtuotsus, üldjuhul olema esitatud asja avalikul kohtulikul arutamisel süüdistatava juuresolekul, tagades nii talle võimaluse vastuargumentide esitamiseks igale süüstavale tõendile. Seda seisukohta on EIKo mitmetes otsustes kajastanud.¹¹⁸

Tunnistaja poolt ütlustest keeldumise puhul tuleb rõhutada, et ütluste avaldamise lubatavus sõltub sellest, kas tunnistajal on isiklikel põhjustel õigus ütlustest keelduda või on tegemist tunnistajaga, kellel sellist õigust ei ole. Viimasel juhul on varasemate ütluste avaldamine lubatud. Juhul, kui tunnistaja on kohtueelse menetluse käigus küll ütlusi andnud, kuid kohtus kasutab oma õigust ütlustest keelduda, on keelatud tema ütlusi avaldada.¹¹⁹

Seoses ütluste andmisest keeldumisega ning kohtueelses menetluses antud ütluste avaldamisega võib praktikas tekkida küsimus, kuidas toimida juhul, kui tunnistaja teatud osas annab kohtuistungil ütlusi, kuid mingis osas nende andmisest vastava õiguse olemasoluta keeldub. Sellisel juhul ei ole välistatud, et tunnistaja, kellel ei ole õigust ütluste andmisest keelduda, annab esmaküsitlusel ütlusi, kuid teisesküsitlusel nende andmisest keeldub. Ilmselt on ka osaline ütluste andmisest keeldumine käsitatav ütluste andmisest keeldumisena KrMS § 291 lg 1 p 2 mõttes. Seega sellise tunnistaja puhul, kellel ei ole õigust ütluste andmisest keelduda, kuid kes seda siiski osaliselt teeb, võib avaldada tema kohtueelsel menetlusel antud ütlused. Sellisel juhul tekib aga küsimus, kas sellise tunnistaja kohtus esmaküsitlusel antud

---

¹¹⁶ Euroopa Inimõiguste Kohtu otsus (edaspidi EIKo), 15.12.2011, 26766/05, Al-Khawaja ja Tahery vs. Ühendkuningriik, p-d 122, 124.

¹¹⁷ *Ibid*, p 125.

¹¹⁸ U. Lõhmus, lk 50.

¹¹⁹ M. Sillaots, *supra* note 93.

ütlusi on võimalik kasutada, kuna tegemist on ütlustega, mida teisesküsitlel ei olnud võimalik kontrollida.¹²⁰

2.3.2 Anonüümne tunnistaja

Kriminaalmenetluse seadustiku § 67 lg 1 alusel on lubatud kuriteo raskusest või erandlikest asjaoludest tulenevalt eeluurimiskohtunikul prokuratuuri taotlusel määrusega muuta tunnistaja anonüümseks, et tagada tema turvalisus. KrMS § 126⁹ lg 1 alusel on ka kriminaalmenetluses tõendeid koguval politseiagendil võimalik kasutada muudetud identiteeti. Kriminaalmenetluse läbiviimisel arvestatakse ka EIKo soovitustega anonüümsete tunnistajate ülekuulamise osas. Kriminaalmenetluse seadustiku § 69 võimaldab teostada kaugülekuulamist. Leppenimega tunnistajate puhul kasutatakse KrMS § 67 tulenevalt ülekuulamist telefoni teel ja vajadusel kasutatakse häälemuutmisseadeid. Sellisel viisil kuulevad menetlusosalised kohapeal mitteviibiva tunnistaja ütluseid ning saavad menetleja kaudu ka ise teda küsitleda. Küsimusi võib ka kirjalikult esitada.¹²¹

Euroopa Inimõiguste Kohus on mitmel korral tegelenud anonüümsete tunnistajate lubatavuse mõjuga õiglasele kohtumenetlusele. EIKo on öelnud, et Euroopa inimõiguste konventsiooni artikkel 6 ei anna süüdistatavale piiramatut õigust tunnistaja kohtusse kutsumiseks ning tõdenud, et EIÕK nõuab vaid kaitsele kohaseid ja sobivaid võimalusi tunnistajate küsitlemiseks ning ütluste vaidlustamiseks ütluste andmise ajal või mõnes hilisemas staadiumis.¹²²

Anonüümsete tunnistajate kasutamine kriminaalmenetluse raames on levinud mitmetes riikides ja seetõttu on EIKo teinud ka mitmeid lahendeid selles vallas. Näiteks on ühel juhul EIKo teinud süüdimõistva otsuse kahe anonüümse tunnistaja ütluste põhjal.¹²³ Kohus on nüüdseks leidnud, et süüdistataval või tema kaitsjal peab olema kohane ja sobiv võimalus tunnistajate küsitlemiseks. Selles asjas aga seda võimalust neile ei tagatud ja kaitse tunnistajaid ei küsitlenud. Otsus oli siiski süüdimõistev. EIKo menetluses on olnud ka

---

¹²⁰ M. Sillaots, supra note 93.

¹²¹ KrMS, supra note 5.

¹²² U. Lõhmus, lk 48.

¹²³ EIKo, 20.11.1989, 11454/85, Kostovski vs. Holland, p 41.

kohtuasi,¹²⁴ mille puhul oli tunnistajateks lõpuks neli anonüümset isikut, keda eeluurimiskohtunik apellatsiooniastmes süüdistaja juuresolekuta, kuid kaitsja osavõtul küsitles. Kaitsjal ei olnud võimalik esitada küsimusi, mis oleksid paljastanud tunnistaja isiku, muud küsimused olid lubatud. See kohtuasi erineb eelnimetatust ja vastab käesoleval ajal EIKo valitsevale seisukohale, kuna kaitsja sai ise anonüümseid tunnistajaid küsitleda. Teisisõnu, oli leitud tasakaal tunnistaja ja kaitse huvide vahel.¹²⁵

Käesolevaks ajaks on EIKo seisukohal, et lisaks anonüümsete tunnistajate ütluste usaldusväärsusele tuleb silmas pidada ka seda, et süüdimõistev kohtuotsus ei saa rajaneda üksnes või määravas osas anonüümsete tunnistajate ütlustel. Seda on maininud ka Eesti Riigikohus oma otsuses, mis on seotud kriminaalasjaga, milles mõisteti süüdistatav madalamate astmete kohtutes anonüümsete tunnistajate tunnistuste alusel raske isikuvastase kuriteo toimepanemises süüdi. Anonüümsete tunnistajate ütlused ei olnud usaldusväärsed. Samuti ei olnud anonüümne tunnistaja tõendamiseseme asjaoludest teadlikuks saanud vahetult, vaid teise isiku kaudu. Kolleegiumi arvates on taoline tõendamisahela teke ilmselgelt KrMS § 68 lg-s 5 sätestatuga vastuolus. Kriminaalasja raames ei põhjendatud, miks ei ole võimalik vahetat tõendiallikat tõendamiseseme asjaoludega seoses üle kuulata (tegemist oli isikuga, kes viibis teo toimepanijaga arestimajas olles ühes kambris). Kohus märgib, et vahetu tõendiallika ülekuulamise võimatust ei saa eeldada, vastupidi, kriminaalmenetluse eesmärgiks ongi tõendiallikale, kes tõendamiseseme asjaolude kohta teavet omab, võimalikult lähedale pääseda.¹²⁶

Seda, et kohtulahend ei või tugineda üksnes või valdavas osas anonüümseks muudetud isiku ütlustele, ütleb ka KrMS § 15 lg 3. Sama sätte kohaselt ei või kohtulahend tugineda ka tõendile, mille vahetat allikat ei olnud kaitsjal ega süüdistataval võimalik küsitleda ega ka sellise isiku ütlustele, kes on tõendamiseseme asjaoludest saanud teadlikuks teise isiku vahendusel.¹²⁷

---

¹²⁴ EIKo, 26.03.1996, 20524/92, Doorson vs. Holland, p-d 70, 73-74.

¹²⁵ U. Lõhmus, lk 48.

¹²⁶ RKKKo 3-1-1-113-06, p-d 31, 38.

¹²⁷ KrMS, supra note 5.

2.3.3 Lapstunnistaja

Lapsele võib kriminaalmenetluse käigus küsimuste esitamine olla väga kurnav ning juhul, kui tegemist on lapsohvriga, ka psüühikat traumeeriv. Seega ei tohi esineda nn sekundaarset ohvristamist. Laste õiguste kaitseks annavad juhiseid mitmed rahvusvahelised õigusaktid. Näiteks kohustab EL vastav direktiiv liikmesriike kriminaalmenetluse raames lastega seoses teatud meetmeid rakendama.¹²⁸ Direktiivist tulenevalt on lasteks alla 18-aastased isikud. Näiteks on vaja vestluseid lapsohvriga peale kuriteo toimumisest teadasaamist asjaga seadusjärgselt tegeleva asutuse poolt läbi viia põhjendamatult viivitusega. Ruumid vestluse läbiviimiseks peavad olema kohandatud laste vajaduste järgi. Vestlust juhib vastavateks olukordadeks välja õpetatud spetsialist. Vestlusi peaks olema nii vähe kui võimalik ning võimalusel peaks vestluse ajal samas ruumis viibima lapse esindaja või muu tema poolt valitud täiskasvanud isik.¹²⁹

KrMS § 70 kohaselt võib alaealise tunnistaja juurde kutsuda eriteadmistega isiku (pedagoogi, sotsiaaltöötaja, lastekaitsetöötaja või psühholoogi). Kui menetleja pole vastavat väljaõpet saanud, tuleb eriteadmistega isik tingimata vestluse juurde kutsuda, kui tegemist on alla 10-aastase tunnistajaga ning korduv ülekuulamine võib tema psüühikale kahjulikku mõju avaldada. Samuti, kui tunnistaja on alla 14-aastane ja juhtum on seotud seksuaalkuriteoga või perevägivallaga või kui tunnistaja on kõne-, meele-, vaimupuudega või psüühikahäiretega. Nimetatud juhtumitel tuleb vestlustest teha audiovideosalvestis, mida hiljem kohtus võib tõendina kasutada. Lapsohver ei pea tingimata kohtuistungil osalema. Kahtlustataval on õigus nimetatud videosalvestisega tutvuda ning esitada tunnistajale küsimusi.¹³⁰

Videosalvestamine on seega väga oluliseks muutunud. Kuid see, kuidas korraldada kaitsja poolt lapse küsitlemist on omaette problemaatika.¹³¹ Autor saab sellest sättest aru nii, et sellisel juhul esitab tunnistajale kahtlustatava poolt esitatud küsimuse taaskord esialgselt

---

¹²⁸ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2011/92/EL, 13. detsember 2011, mis käsitleb laste seksuaalse kuritarvitamise ja ärakasutamise ning lasteporno vastast võitlust ja mis asendab nõukogu raamotsuse 2004/68/JSK. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:335:0001:0014:ET:PDF>, 30.04.2013.

¹²⁹ U. Lõhmus, lk 52.

¹³⁰ KrMS, supra note 5.

¹³¹ K. Kask. Menetlejate küsitlemistehnikad. Alla 14-aastaste laste ülekuulamisprotokollide analüüs. - Juridica 2010/2.

küsimusi esitanud isik, mitte kahtlustatav ise või tema kaitsja. Vastasel juhul ei oleks tagatud laste kaitse.

Kohtus kohtueelse uurimise käigus antud ütluste avaldamise puhul on kohtueelse menetluse kvaliteedil suur roll. Ülekuulamine peaks toimuma väga professionaalselt. Uurimisasutuste ametnikel on laste küsitlemisel kasutusel vastavad küsitlemistehnikad. Justiitsministeerium on 2009. aastal läbi viinud uurimisprojekti "Alaealiste ülekuulamine kriminaalmenetluses." Laste küsitlemisel esitatakse palju suunavaid ja valikvastustega küsimusi. Suunavate küsimuste esitamine on üldjuhul KrMS § 68 lg 4 järgi keelatud, kuid praktikas esitatakse neid sageli tahtmatult. Vaba meenutuse abil saaks 3-5 korda enam infot. Juhul, kui laps jutustab vabas vormis toimunust, ei tohiks teda segada, kuna motivatsioon süvenemiseks võib kaduda. Mälupsühholoogia uuringute tulemusena on leitud, et vabas vormis juhtunust rääkides annab isik detailsemat infot, kui suletud küsimustele vastates.¹³²

Strasbourggi kohtu pretsedendiõiguse kohaselt ei ole EIÕK art 6 lg 1 ja lg 3 p d tõlgendamise kohaselt lapse allutamine kohtulikule riskküsitlemisele või süüdistatavaga kohtumisele tingimata vajalik. Küll aga peab süüdistatav või tema kaitsja saama esitada tunnistajale küsimusi. Kui lapse tunnistus on ainsaks tõendiks süüdistatava vastu ning süüdistataval ei ole olnud võimalik last küsitleda kohtueelses menetluses, peab kohus kaaluma, kas kohtuistungil lapse küsitlemine kaalub üles lapse huvid. "Asjatundja hinnang lapse ütluste usaldusväärsuse kohta ei ole toetav tõend, mida saaks kasutada süüdimõistva otsuse tegemiseks."¹³³

2.4 Ütlused ainsa tõendina

Juhul, kui kohus langetab otsuse tuginedes üksnes isikulisele tõendile, on väga oluline kohtumenetluse käigus kontrollida ütluste usaldusväärsust. Riigikohus on sellele mitmetes otsustes viidanud ning kirjeldanud ütluste usaldusväärsuse kontrollimise kriteeriumeid.

Sellisel juhul, kui ütlused on vastanduvad, peab kohus erilise tähelepanelikkusega arvestama kõikide faktidega, mis võivad mõjutada tõendite hindamist ja mis oma olemuselt on kaasuse lahendamisel asjakohased. Kohus peab selgitama, et on eelnimetatud asjaoludega arvestanud.

---

¹³² K.. Kask, supra note 131.

¹³³ U. Lõhmus, lk 53.

Kõiki süüteo toimepanemise poolt kui ka vastu rääkivaid asjaolusid ja motive on vaja kaaluda, andes neile nii üldise hinnangu ning hinnates sellisel viisil argumente kogumis. Oluline on hinnata ka kohtualuse käitumist menetluse vältel, analüüsides tema poolt valitud kaitsetaktikat, hinnates tema erineval ajal antud ütlusi. Arvestada tuleb ka ütluste muutmise ajaliste asjaoludega ning nende võimaliku seosega kaaskohtualuse ütluste kujunemisega.¹³⁴

Mitte alati ei anna erineval ajal erinevate ütluste andmine alust ütluste andja aususes kahelda. Ütluste andja ei pruugi teatud asjaolusid sündmuse kohta mäletada või oluliseks pidada. Sellele võib viidata asjaolu, et ütluste muutumisega võib ütluste andja olla ka varasemast ebasoodsamas olukorras.¹³⁵

Menetleja ei või teha ennatlikke järeldusi selles osas, et asjast huvitatud tunnistajad on pahausksed. See ei pruugi nii olla. Vahel moonutab tõde just tunnistaja, kellel ei näi olevat valetunnistuste andmiseks mingit huvi. Seega ei ole võimalik kindlalt liigitada tunnistajaid hea- ja pahausketeks ning selliste liigitamisega peab olema väga ettevaatlik, et uurijal ei tekiks ebaobjektiivset hoiakut. Kahtlused süüdistatava süüs tuleb kõrvaldada, sest kui ka kaudsete tõendite kogumi tervikhinnangu tulemusena ei õnnestu kõrvaldada kahtlusi süüdistatava süüs, tuleb lähtuda in dubio pro reo põhimõttest ehk kahtluse korral süüdistatava kasuks põhimõttest.¹³⁶ Selle põhimõtte kohaselt tuleb kriminaalmenetluses kõrvaldamata kahtlust isiku süüdi oleku osas tõlgendada tema kasuks. Seega süüdimõistmisel valitakse süüdistatava jaoks soodsaim variant.¹³⁷

2.4.1 Kannatanu ütlustel põhinev otsus

Kriminaalmenetluse seadustiku §-st 61 lähtudes ei sõltu tõendamiseseme asjaolude tuvastamine vältimatult vaid ühe kindlasse tõendi liiki kuuluva tõendi olemasolust, kuna ühelgi tõendil pole ette kindlaksmääratud jõudu ning tõendeid hinnatakse tõendite vaba

---

¹³⁴ RKKKo 3-1-1-94-04, p 10.

¹³⁵ RKKKo 3-1-1- 85-00, p 6.

¹³⁶ RKKKo 3-1-1-24-12, p 8.

¹³⁷ J. Sootak. Süüdimõistmine koosseisu valiktuvastamise alusel. Konkureerivad põhimõtted in dubio pro reo ja iura novit curia. - Juridica 2009/2.

hindamise põhimõttest lähtuvalt kohtu siseveendumuse kohaselt.¹³⁸ See põhimõte kehtib kõikide raskusastmetega kuritegude menetlemisel. Autor on muu hulgas tutvunud Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsusega, mis on seotud väidetava kompromiteeriva materjali omanise kaudu seksuaalvahekorrale sundimisega. Tegemist juhtumiga, kus seksuaalkuriteos süüdistatav eitas igasugust kokkupuudet alla 14-aastase kannatanuga ning pidas määravaks asjaolu, et kannatanu kuulati üle alles mitu aastat peale väidetava kuriteo toimepanemist. Samuti oli kannatanu suhtes teostamata läbivaatus ja ekspertiis. Riigikohtu kriminaalkolleegium on oma otsuses leidnud, et ka seksuaalvahekorra toimumise tuvastamiseks pole tingimata vajalik kannatanu läbivaatus või kohtumeditšiiniekspertiis. Kohus on otsuses leidnud, et madalamad kohtud on kannatanu ütluste usaldusväärsuse seaduse alusel ja põhjendatult tuvastanud.¹³⁹

Selle otsuse põhjal tõdeb autor, et menetluspoolte vastandlike ütluste puhul ja muude tõendite olemasolul on isegi sellise raske kuriteo liigi nagu seksuaalkuriteo toimepanemise puhul võimalik süüdistatav süüdi mõista. Määravaks ei osutunud ka asjaolu, et kannatanu kuulati alles kolm aastat peale sündmuse toimumist üle, kuna süüdistatav omas väidetavalt kannatanu kohta kompromiteerivat materjali, mistõttu kannatanu ei julenud varem politsei poole pöörduda. Sellest tingituna on ka põhjendatud kohtumeditšiini ekspertiisi teostamata jätmine, kuna seda ei olnud aastaid hiljem enam võimalik teostada. Kannatanu ütlused olid kohtu hinnangul usaldusväärsed ning selle tõendi alusel mõisteti kahtlustatav hoolimata vastuväidetest kuriteo toimepanemises süüdi.

Tulenevalt eeltoodust on autor arusaamal, et kõik oleneb asjaoludest ja mitte alati ei pruugi kannatanu ütlused kohtu hinnangul olla usaldusväärsed. Riigikohtus on menetluses olnud kriminaalasi, mille puhul kohus leidis, et kannatanu ütlused ei ole usaldusväärsed. Tegemist oli samuti süüdistusega seksuaalkuriteo toimepanemises ning poolte seisukohad nõusolekuta vahekorra toimumise osas olid vastandlikud. Kannatanu väitis, et nõusolek puudus, süüdistatav, et tegemist oli vaba tahtega. Kohtueelses menetluses olid ainsate tõenditena kogutud kannatanu ja süüdistatava ütlused, mistõttu kohtus taandus kuriteo tõendamise vaid ütluste põhjal olukorra hindamisele. Maa- ja ringkonnakohus pidas usaldusväärsemaks kannatanu ütluseid. Riigikohtu kriminaalkolleegium aga märkis, et antud kohtuasja puhul ei

---

¹³⁸ KrMS, supra note 5.

¹³⁹ RKKKo 3-1-1-61-11, p 7.

ole madalamad kohtud vaagitud igakülselt kannatanu ütluste põhjal tekkinud kahtlusi, mistõttu ei ole süüdistatava süüditunnistamine vaid kannatanu ütluste alusel veenvalt põhjendatud.¹⁴⁰

Kolleegiumi arvates ei ole kuriteost koheselt teatamata jätmine kannatanule etteheidetav, kuid viivitamise põhjustega tuleb usaldusväarsuse analüüsimisel arvestada. Riigikohtu arvates ei käsitlenud madalamad kohtud kannatanu ütlusi loogilise tervikuna. Riigikohus leiab oma otsuses, et kannatanu ei vältinud peale väidetava kuriteo toimepanemist süüdistatava seltskonda, viibides sageli temaga koos. Väited, et kannatanu süüdistatava ees hirmu tundis, ei olnud seega asjakohased.¹⁴¹

Kohus arvestab kirjeldatud kohtuasjas ka asjaoluga, et kannatanul tekkis peale väidetavat kuritegu suhe süüdistatava lapse emaga, mille tõttu kannatanu hiljem otsustas kuriteost teatada ning süüdistatavale ebamugavusi valmistada. Ringkonnakohtu seisukohalt ei osanud süüdistatav veenvalt põhjendada, miks kannatanu peaks teda alusetult süüdistama. Riigikohus on kirjutanud järgmist: "Kolleegiumi hinnangul puudub igasugune mõistlik põhjus heita süüdistatavale ette seda, et ta ei oska selgitada ütluste andja tegutsemisajendeid, veelgi vähem on põhjust kasutada sellist võimetust saadud ütluste usaldusväarsuse garantiina. Ütluste usaldusväarsuse kontrolliks näeb kohtuliku arutamise kord ette eeskätt nende andja risküsitluse (KrMS § 288), mis tähendab, et seda tuleb teha esmajoones ütluste andja isiku pinnalt, selgitades sel viisil vajaduse korral välja ka ütluste andmise motiivid."¹⁴² Kohus leidis, et maa- ja ringkonnakohtu otsustes ei ole lugejale kohtu siseveendumuse kujunemine jälgitav ja seetõttu on tegemist kriminaalõiguse olulise rikkumisega KrMS § 339 lg 1 p 7 mõttes.¹⁴³

Kriminaalkolleegiumi menetluses on olnud ka eelnevale sarnane kohtuasi, mille puhul mõisteti süüdistatav õigeks seksuaalkuriteo toimepanemises ning kannatanu ütlused ei olnud piisavaks tõendiks Riigikohtu arvates. Selle menetluse käigus on kohus oma otsuses öelnud, et ütluste järjekindlus ei välista automaatselt kannatanu ütluste kontrollimise vajadust ning

---

¹⁴⁰ RKKKo 3-1-1-109-10, p 10.

¹⁴¹ *Ibid*, p 11.

¹⁴² *Ibid*, p 12.

¹⁴³ *Ibid*, p 13.

eksimusvõimalusi kuriteo erinevate asjaolude tajumisel. Tegemist oli juhtumiga, kus seksuaalkuriteo ohver teatas kuriteost alles mitmekümne päeva möödudes, kui tundis juhuslikult avalikus kohas ära kuriteo toimepanija. Sellest tingituna ei teostatud kõiki vastava juhtumi puhul vajaminevaid menetlustoiminguid ning ringkonnakohus aktsepteeris seda. Kohus leidis, et ei ole piisavalt kogutud kannatanu ütlusi kinnitavaid tõendeid ja mõistis süüdistatava õigeks.¹⁴⁴

Veel on Riigikohtu kriminaalkolleegiumi menetluses olnud sarnane kohtuasi seoses kehavigastuste tekitamisega. Antud juhul kujunes menetluses samuti üksnes "kannatanu sõna süüdistatava sõna vastu" olukord. Algselt kirjeldas kannatanu talle tundmatut isikut 25-35 aastaseks. Peale kahtlustatava nägemist uurimisasutuses väitis kannatanu, et tegemist on 40-45 aastase isikuga. Riigikohus on leidnud, et kriminaalasjas puuduvad tõendid, mis kannatanu varasemaid ja hilisemaid ütlusi kinnitaksid. Maakohtu otsusest saab aga järeldada, et kohtul puudub alus arvata, et kannatanu valetab, kuna varasemalt ta ei tundnud kohtualust. Riigikohus on selle kohta öelnud, et see on oletuslik seisukoht ning ei välista kannatanu võimalikust mäluveast põhjustatud kannatanu eksitust, kuna on võimalik, et isik ei peegelda oma hilisemates ütlustes algsündmust ennast, vaid mälujälge, mis on muutunud sõltuvalt sellest, mida isik selle sündmuse kohta vahepeal tajunud ja kõnelenud on. Süüdimõistev kohtuotsus ei saa tugineda oletustele.¹⁴⁵

Euroopa Inimõiguste Kohus on seisukohal, et reeglina tuleb tõendid esitada vahetult kohtuistungil süüdistatava juuresolekul, et oleks tagatud võimalus esitada vastuargumente. Võib esineda erandeid, kuid sellisel juhul ei ole lubatud rikkuda süüdistatava kaitseõigust, mis tuleneb EIÕK art 6 lg 3 p-st d. Selle sätte järgi on igal kuriteos süüdistataval õigus küsitleda ise või lasta süüdistuse tunnistajaid küsitleda, samuti saavutada omapoolsete tunnistajate kohale kutsumine ning nende küsitlemine süüdistatava tunnistajatega võrdsetel alustel.¹⁴⁶ Nimetatud säte on toonud kogu Kontinentaal-Euroopa kriminaalmenetlusse konfrontatsiooniõiguse mõiste. Konfrontatsiooni eesmärgiks on kindlustada faktide tuvastamise protsessi usaldusväärsus. Isikute vahetu küsitlemine kohtus on oluliselt abiks

---

¹⁴⁴ RKKKo 3-1-1-21-09, p 12.

¹⁴⁵ RKKKo 3-1-1-89-03, p-d 8, 9.

¹⁴⁶ EIKo 09.01.2007, 47986/99 Gossa vs. Poland, p-d 53,54.

faktide tuvastamise protsessi usaldusväärsuse kindlustamisel.¹⁴⁷ Kuna aktsepteerides kontrollimata usaldusväärsusega protseduuri kaudu saadud kontrollimata usaldusväärsusega isiku ütluseid, satuks kohtumenetluse tulemusel usaldusväärsus ohtu.¹⁴⁸

Märkimisväärsel tähtsust omavaks võib Eesti kohtupraktikas pidada kohtuasja, mille puhul oli samuti tegemist sõna-sõna vastu situatsiooniga.¹⁴⁹ Ainsaks tõendiks selles asjas olid kannatanu poolt kahtlustatava äratundmiseks esitamisel antud ütlused. Süüdistatavat süüdistati selles, et ta tulistas (olles ise jalgsi) sõitva sõiduki roolis olnud meesterahvast ning kõrvalistmel istunud naisterahvast. Sõidukit juhtinud kannatanul õnnestus haavatuna siiski edasi sõita, mistõttu ei saanud süüdistatav tapmist lõpule viia.

Maakohus mõistis süüdistatava õigeks, kuna leidis, et tema süü ei ole tõendatud. Ühelt poolt väitis kannatanu kahtlustatava äratundmiseks esitamisel, et tegu on isikuga, kes teda ja tema kaaslast tulistas, teisalt vaidles süüdistatav vastu, väites, et ta ei ole seda teinud. Maakohus leidis, et esineb kõrvaldamata kahtlus, et kannatanu võis äratundmises eksida. Maakohus põhjendas seda sellega, et tulistamise ja äratundmiseks esitamise vahel on pikk ajavahemik ning tulistaja kandis teo toimepanemise hetkel mütsi ja prille. Prokurör leidis, et maakohus välistab sellisel viisil tõendeid.¹⁵⁰ Maakohus jättis kõrvale ka ballistikaekspertiisi, kuigi see oli kannatanu esindaja sõnul täielikult vastav kannatanu poolt antud ütlustele. Selle põhjal leidis kannatanu esindaja, et see näitab kannatanu ütluste kõrget usaldusväärsust.¹⁵¹

Ringkonnakohus kirjutas oma otsuses: "/.../ kriminaalmenetluse seadustik ei sisalda keeldu tugineda süüdimõistva otsuse tegemisel isegi üksnes kannatanu ütlustele. KrMS § 62 lg 2 sätestab, et kohus hindab kõiki tõendeid oma siseveendumuse alusel. S.t kui kannatanu ütlused selle kohta, et teo pani toime just süüdistatav, on kohtu jaoks usaldusväärsed ja piisavalt veenvad, võib kohus teha süüdimõistva otsuse ka üksnes nende alusel."¹⁵²

---

¹⁴⁷ A. Kangur, supra note 25.

¹⁴⁸ *Ibid.*

¹⁴⁹ Tallinna Ringkonnakohtu otsus 1-06-10509, lisa 1.

¹⁵⁰ *Ibid.*, p 2.

¹⁵¹ *Ibid.*, p 3.

¹⁵² *Ibid.*, p 5.

Ringkonnakohus selgitas, et kannatanu tundis aasta peale kuritegu kahtlustatava ilma kahtluseta ära, kuigi äratundmisel oli äratundmiseks esitatutel peas müts ja prillid. Kannatanu esines kohtu arvates ka kohtus veenvalt, olles kindel, et tulistajaks on just süüdistatav. Kohus leidis, et ka ballistikaekspertiis tõendab seda et tulistaja oli kannatanule väga lähedal, mistõttu kannatanu teda lähedalt nägi. Samuti leidis kohus, et kannatanu suutis peale tulistamist toimunud ülekuulamise käigus tulistajat väga üksikasjalikult ja asjatundlikult kirjeldada. Kohus leidis ka, et põhjendatud on prokuröri viide kannatanu politseilisele haridusele ja töökogemusele kriminaalpolitseis.¹⁵³

Süüdistatav väitis, et viibis tulistamise päeval hoopis teises linnas. Ringkonnakohus viitas Riigikohtu praktikale ja selgitas selle põhjal: "Kui end aktiivselt kaitsev süüdistatav jätab esitamata oma väidete õigsust kinnitavad tõendid ega loo reaalselt võimalust nende väidete kontrollimiseks, pole alust rääkida süüdistusversiooni suhtes tekkinud kahtlustest, mida tuleks tõlgendada süüdistatava kasuks."¹⁵⁴

2.4.2 Kaaskohtualuse ütlustel põhinev otsus

Riigikohtu kriminaalkolleegium on arvamisel, et seaduse mõttes ei ole kaaskohtualuse ütluste hindamisel kitsendusi või erandeid ning ütluseid hinnatakse üldises korras võrdväärseks teiste tõenditega. Kohus peab põhjendama, miks ta loeb kaaskohtualuse ütlusi usaldusväärsemaks süüdistatava enda ütlustest.¹⁵⁵

Riigikohus on menetlenud kriminaalasja, milles oli kohtueelse uurimise käigus üle kuulatud kaks kahtlustatavat. Linnakohus mõistis isikud süüdi, üks süüdistatav kaebas otsuse edasi, teine mitte ning tema suhtes otsus jõustus. Riigikohus tühistas selle otsuse ühe süüdistatava osas ning saatis linnakohtule uueks arutamiseks. Tühistamise põhjuseks oli kohtuotsuse ettelugemine ilma süüdistatava osaluseta. Vahepeal suri isik, kelle suhtes otsus oli jõustunud.¹⁵⁶ Linna- ja ringkonnakohus arvestas uut kohtuistungitel surnud süüdistatava poolt esimesel kohtuistungil antud ütlusi, mitte kohtueelses menetluses antud ütlusi. Teise

---

¹⁵³ Tallinna Ringkonnakohtu otsus, supra note 149.

¹⁵⁴ *Ibid.*

¹⁵⁵ RKKKo 3-1-1-94-04, p 8.

¹⁵⁶ RKKKo 3-1-1-80-08, p 4.

süüdistatava kaitsja aga leidis, et selline asi ei ole lubatud, kuna Riigikohus tühistas esimese linnakohtu otsuse, kus isik enne surma süüdistatavana ütlusi oli andnud, mistõttu tuleks edaspidi arvestada vaid surnud süüdistatava poolt kohtueelses menetluses kahtlustatavana antud ütlustega KrMS § 291 alusel, kuna surnud isiku suhtes oli kohtuotsus jõustunud uue linnakohtu istungi toimumise ajaks ning tema oleks pidanud antud juhul osalema istungil juba kui tunnistaja.¹⁵⁷

Kolleegium on seisukohal, et surnud isiku poolt süüdistatavana esialgsel istungil antud ütluste avaldamine oli põhjendatud, kuid jäeti viitamata KrMS § 291 p-le 1. Surmaga kaotas isik oma menetlusosalise staatuse ning temast sai isik, kes oma eluajal teadis tõendamiseseme asjaolusid - tunnistaja KrMS § 66 lg 1 mõistes.¹⁵⁸

Riigikohus ei pea oluliseks rikkumiseks, et madalamad kohtud ütluste avaldamise alusena otsuses ebaõigetele sättele viitasid. Tähtsust ei oma ka asjaolu, et Riigikohus esimese linnakohtu otsuse tühistas. Kuna tühistamise põhjuseks oli see, et linnakohtu otsus kuulutati välja ilma käesoleval ajal otsuseid edasikaebava süüdistatava osavõtuta. Selleks hetkeks surnud süüdistatava varasemal ülekuulamisel ei rikutud menetlussätteid, seega on tema kohtus antud ütluseid võimalik kasutada. Kohus on öelnud: "Tunnistaja ja süüdistatava (kahtlustatava) poolt antud ütluste erinevus seisneb eeskätt selles, et esimesel juhul on isikut valeütluste andmise eest hoiatatud, teisel juhul aga mitte. Tõendite hindamisel ei ole aga sellel erinevusel määravat tähtsust, kuivõrd KrMS § 61 lg 1 kohaselt ei ole ühelgi tõendil ette kindlaksmääratud jõudu." Vastavalt KrMS § 66 lg-le 2 ei saa kriminaalasjas tunnistajana osaleda samas asjas kahtlustatav või süüdistatav. Antud juhul ei keela nimetatud säte avaldada isiku surma korral tema poolt süüdistatavana antud ütluseid.¹⁵⁹

---

¹⁵⁷ RKKKo, supra note 155, p 8.2.

¹⁵⁸ *Ibid.*

¹⁵⁹ *Ibid.*, p 12.

3. KOHTUNIKE JA PROKURÖRIDE SEISUKOHAD NING TÖÖALASED KOGEMUSED

Käesoleva uurimustöö raames viis autor läbi veebipõhise küsitluse Eesti Vabariigis töötavate kohtunike ja prokuröride seas.¹⁶⁰ Küsitlusele vastasid kriminaalmenetlusega tegelevad maakohtunikud ning ringkonnaprokuratuuride prokurörid. Kohtunikele ja prokuröridele koostati eraldi elektroonilised küsitlusankeedid,¹⁶¹ arvestades nende tööülesannetest tulenevaid erisusi. Sisult lähtusid küsimused samadest põhimõtetest ning olid seetõttu sarnased. Küsitlusest võttis osa kokku 31 inimest, neist 10 olid maakohtunikud ning 21 olid ringkonnaprokuratuuride prokurörid¹⁶².

Autor uuris, kui oluliseks peavad uuringus osalenud ametnikud kriminaalmenetluses isikulisi tõendeid võrreldes füüsiliste tõenditega. Töö koostaja soovis ka teada, kui sageli puutuvad küsitluses osalenud ametnikud kokku isiku poolt kohtus risküsitlemisel antud ütluste mittevastavusega eeluurimisel antud ütlustele ja kelle ütlustes esineb praktikas kõige enam vastuolusid. Samuti soovis autor välja selgitada, kui sageli ametnikud kaugülekuulamistega kokku puutuvad ning milliste tehnikavahendite abil nimetatud toimingut on teostatud.

Küsitluse läbiviija eesmärgiks oli muuhulgas tuvastada, kui sageli on vastajad kokku puutunud ütluste deponeerimisega, milliste isikute ütluseid on enam deponeeritud ning millistel põhjustel. Samuti, kas küsitluses osalejad on kohtus kokku puutunud kohtueelses menetluses deponeerimata ütluste tõendina vastu võtmisega KarS § 291 lg 3 alusel. Nimetatud säte lubab kohtul kolmel erandjuhul tõendina arvesse võtta selliseid kohtueelses menetluses antud tunnistaja ütluseid, mis ei ole deponeeritud. Nendeks eranditeks on tunnistaja surm, tunnistaja keeldumine ütluste andmisest kohtuistungil ning tunnistaja võimetus ütlusi anda tulenevalt tema tervises seisundist. Nimetatud juhtumite puhul peavad olema täidetud kolm tingimust. Esiteks ei tohi ütluste andmise asjaolud ning tunnistaja isik anda alust kahelda tõendi usaldusväärsuses. Teiseks peab kohtumenetluse pool olema taotlenud ütluste tõendina

---

¹⁶⁰ Küsitluse läbiviimist võimaldav programm on arvutivõrgus kättesaadav aadressil: <https://www.surveymonkey.com/>, 30.04.2013.

¹⁶¹ Ankeet kohtunikele - lisa 2 ; ankeet prokuröridele - lisa 3.

¹⁶² Kohtunike küsitluse tulemused - lisa 4 ; prokuröride küsitluse tulemused - lisa 5.

vastuvõtmist kriminaalasja seisukohalt olulise asjaolu tõendamiseks. Kolmandaks peab tõendi taotleja vastaspoolel olema piisavalt võimalusi esitada tunnistaja ütlustele vastuväiteid.¹⁶³

Lisaks on autor uurinud, kui paljud vastajad on teinud süüdimõistva kohtuotsuse või kokku puutunud süüdimõistva kohtuotsusega, mis baseerub üksnes isikulistel tõenditel. Küsitluse kaudu soovis töö koostaja välja selgitada, mida peavad vastajad ütluste usaldusväärsuse hindamisel oluliseks ning millised on need kriteeriumid, millega on vaja arvestada.

Muuhulgas on töö koostaja soovinud välja selgitada ametnike arvamuse seoses Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni art 6 lg 3 p-st d tuleneva süüdistatava kaitseõiguse tagatusega Eesti kriminaalmenetluses. Nimetatud konventsiooni art 6 lg 3 p d kohaselt on igal kuriteos süüdistataval õigus küsitleda ise või lasta küsitleda süüdistuse tunnistajaid, kutsuda või lasta kohale kutsuda omapoolsed tunnistajad ning neid süüdistuse tunnistajatega võrdsetel tingimustel küsitleda.¹⁶⁴

3.1 Kohtunike küsitlemise tulemused

Küsitlusel osales kokku 10 maakohtunikku üle Eesti. Neist kolm töötasid Tartu, kolm Viru, kaks Pärnu ja üks Harju maakohtus. Ühe vastaja tööpiirkonda ei olnud autoril võimalik tuvastada, kuna vastaja jättis selle ankeedis märkimata.

3.1.1 Ütluste olulisus

Koguni kaheksa kohtunikku üheksast pidas isikulisi tõendeid füüsiliste tõenditega võrreldes sama oluliseks. Üksnes üks kohtunik üheksast leidis, et isikulised tõendid on olulisemad teistest tõenditest, kuid jättis ankeedis oma arvamuse põhjendamata. Üks kohtunik jättis sellele küsimusele vastamata, põhjendades oma seisukohta järgnevalt: "Kui ma sellele küsimusele konkreetselt vastaksin, oleks see eksitav. Väidan, et mitte kunagi ei ole

---

¹⁶³ KrMS, supra note 5.

¹⁶⁴ EIÕK, supra note 6.

kriminaalasjas puhtalt isikulisi tõendeid. Vahekorra olulisus isikuliste ja füüsiliste tõendite vahel tuleneb konkretsetest tõendamist vajavatest asjaoludest."¹⁶⁵

Kohtunikud, kes leidsid, et nii isikulised kui füüsilised tõendid on sama tähtsusega, on oma seisukohti erinevalt põhjendanud. Põhjuseks on toodud, et ühelgi tõendil ei ole üheski menetluse liigis ette määravat jõudu ning ka seda, et kõik oleneb kriminaalasja eripärast, mistõttu oleks suur viga väita, et isikuline tõend või asitõend oleks üks teisest olulisem. On ka öeldud: "Oluline on see tõend, millel asjas määrav tähtsus konkreetset kaasust silmas pidades ja milliseid tõendeid on üldse õnnestunud koguda. Kaalukeeleks võib olla seega ükskõik, milline tõend."¹⁶⁶

3.1.2 Ütluste deponeerimine ja kaugülekuulamine

Küsitluse põhjal selgub, et ütluste deponeerimisega ei ole kunagi kokku puutunud kuus kohtunikku kümnest. Deponeerimisega on harva kokku puutunud neli kohtunikku kümnest. Kolm kohtunikku neljast on täpsustanud, millise kvalifikatsiooniga kuriteo puhul ütluste deponeerimine toimus ning välja toodi vägistamine, tapmine ja omavoliline sissetung. Koguni kolm kohtunikku neljast on kokku puutunud tunnistaja ütluste deponeerimisega. Üksnes üks kohtunik neljast on kokku puutunud kannatanu ütluste deponeerimisega. Kahel juhul on vastanud isik, kes ei ole ankeedis olevate andmete alusel ütluste deponeerimisega kokku puutunud, mistõttu antud vastuseid tunnistaja ütluste deponeerimise kohta ei saa arvesse võtta.¹⁶⁷

Ütluste deponeerimise peamiseks põhjuseks on olnud isiku suundumine välisriiki. See põhjus on välja toodud kuuest kolmel juhul. Ühel juhul kuuest on põhjuseks toodud isiku identiteedi varjamine ning ühel juhul kuuest isiku järjekordse hingelise trauma vältimine. Ühel juhul kuuest on märgitud põhjuseks muu asjaolu ning sellega seoses on tähelepanu juhtinud väga huvitavale olukorrale. Nimelt on kirjutatud, et on isikuid, kes on nõus ütlusi andma, kuid mitte avalikul kohtuistungil. Sellisel viisil ütlusi andes tuleks kõne alla anonüümne tunnistus.

---

¹⁶⁵ Kohtunike küsitluse (edaspidi KK) tulemused, lisa 4, lk 2.

¹⁶⁶ *Ibid.*

¹⁶⁷ *Ibid.*, lk 3-4.

Anonüümsete tunnistajate puhul on aga probleemiks asjaolu, et seaduse alusel ei saa ainult sellistele ütlustele tuginedes isikut süüdi mõista. Tulenevalt eeltoodust kasutavad prokurörid ütluste deponeerimist, et vältida isiku anonüümseks tunnistamist.¹⁶⁸

Autor saab vastaja sõnadest aru selliselt, et kuna üksnes anonüümsete tunnistajate ütlustele tuginedes ei saa süüdimõistvat otsust teha, mõtlevad prokurörid välja mõne muu põhjuse, et ütluseid deponeerida. Sellise tegevusega laheneb seadusest tulenev "probleem" ning üksnes nimetatud tunnistaja ütluste põhjal on vajadusel võimalik seaduse alusel ka süüdistatav kohtus süüdi mõista.

Deponeerimise puhul on üks vastanutest väitnud ka, et ütluste deponeerimine on pigem erand, kuna see võimalus on KrMS-s sätestatud juba alates 01.09.2011.a, kuid praktikas ei ole rakendunud. Vastaja leiab, et sellise olukorra põhjuseks on regulatsiooni puudulik sätestatus, millest tulenevalt menetluse ajakulu pigem suureneb, kuid tulemuslikkus on kokkuvõttes sama.¹⁶⁹

Neli kohtunikku kaheksast ei ole tunnistaja poolt kohtueelses menetluses antud deponeerimata ütluseid KrMS § 291 lg 3 alusel kunagi tõendina vastu võtnud. Neli kohtunikku kaheksast on selliseid ütluseid tõendina vastu võtnud. Kaks kohtunikku neljast on seda teinud tunnistaja surma korral. Kolm kohtunikku neljast on sellised tõendid arvesse võtnud seoses tunnistaja keeldumisega kohtus ütluste andmisest. Kaks kohtunikku jättis sellele küsimusele vastamata.¹⁷⁰

Kümnest kohtunikust neli ei ole kunagi kaugülekuulamisega kokku puutunud. Sama palju kohtunikke on kaugülekuulamisega enam kui viiel korral kokku puutunud. Üks kohtunik kümnest on kolmel kuni viiel korral kaugülekuulamisega kokku puutunud ning üks kohtunik kümnest alla kolme korra sellega kokku puutunud.¹⁷¹

---

¹⁶⁸ KK, supra note 165, lk 5.

¹⁶⁹ *Ibid.*

¹⁷⁰ *Ibid*, lk 9.

¹⁷¹ *Ibid*, lk 6.

Kahel juhul on märgitud, et tegemist oli kinnipidamisasutuses viibiva isiku kaugülekuulamisega, videokonverentsiga kohtu ja vangla vahel. Põhjuseks on toodud ka rahvusvahelist koostööd, näiteks Soome või Saksamaa vanglast on otselülitus tehtud Pärnu kohtusse, kus asub tunnistaja. Videokohtuistungi toimumise põhjuseks on toodud ka tunnistajate välismaal viibimine. Samuti on näide toodud teises kohtumajas viibiva anonüümse tunnistaja ülekuulamisest telefoni teel. Kaugülekuulamisega seoses on positiivsest küljest esile toodud aja- ning inimressursi kokkuhoidu.¹⁷²

Üks kohtunik, kes ei ole kaugülekuulamisega kokku puutunud, on leidnud, et kaugülekuulamise puhul on tegemist pigem erandiga ning tehnilised teostused on puudulikult lahendatud (muuhulgas kasutajasõbralikkus). Toob välja probleemi seoses süsteemi usaldusväärsusega ning tõdeb, et kaugülekuulamine on võimalik üksnes siis, kui ülekuulatava poolne süsteem on täiesti usaldusväärne.¹⁷³

3.1.3 Ütluste usaldusväärsus ning isikulistel tõenditel põhinev kohtuotsus

Kümnest küsitlusele vastanud kohtunikust viis leiavad, et praktikas esineb isiku poolt kohtus riskküsitlusel antud ütlustes olulisi vastuolusid tema kohtueelses menetluses antud ütlustega võrreldes ligikaudu veerandis asjades. Kolm kohtunikku kümnest arwab, et vastuolusid esineb väga harva ning kaks kohtunikku leiab, et vastuolusid võib täheldada ligikaudu pooltes kriminaalasjades.¹⁷⁴

Küsitluste ankeedilt nähtub, et üks kohtunik on vastanud, et vastuolusid esineb ligikaudu veerandis asjades ning samuti, et vastuolusid esineb enam kui pooltes asjades. Autor on arvestanud vastaja esmast valikut, mistõttu on arvestatud vastus ligikaudu veerandis asjadest.

Kuuel juhul kümnest on tõdetud, et enam esineb kohtus riskküsitlusel antud ütluste ja eeluurimisel antud ütluste vahel olulisi vastuolusid süüdistatavate puhul. Viiel juhul kümnest leiti, et olulisi vastuolusid esineb enam tunnistajate puhul. Kahel juhul kümnest arvati, et

---

¹⁷² KK, supra note 165, lk 6.

¹⁷³ *Ibid*, lk 6.

¹⁷⁴ *Ibid*, lk 7.

kõige enam esineb kannatanute puhul vastuolusid.¹⁷⁵ Paljud vastajad on valinud vastuseks mitu varianti - näiteks nii tunnistaja kui süüdistatava puhul.

Üksnes isikulistel tõenditel põhineva kohtuotsuse on teinud kaheksast kohtunikust neli. Ülejäänud neli ei ole sellist otsust kunagi teinud. Kaks kohtunikku on jätnud sellele küsimusele vastamata. Neli kohtunikku, kes on vaid isikulistel tõenditel põhineva kohtuotsuse langetanud, on täpsustanud oma vastuseid. Kahel juhul on täpsustatud, et tegemist oli kannatanu ja tunnistaja ütlustega. Ühel juhul on öeldud, et selline otsus on tehtud juhul, kui muid tõendeid lihtsalt pole või pole neid vaja olnud - mainitud on eksperdi arvamust, asitõendeid, vaatluse andmeid ja jälitustegevusega kogutud teavet. Samas on ühel juhul vastaja väitnud, et selliseid otsuseid on sadu ning kõik variandid on võimalikud, millest kohtuniku siseveendumus kujuneb ning paberil jälgitav saab olema. Ühel juhul on vastaja öelnud, et esineb erinevaid variante, otsused võivad põhineda nii kannatanu, tunnistaja kui ka süüdistatavate ütlustel.¹⁷⁶

Üks neljast kohtunikust, kes ei ole kunagi sellist otsust teinud, on väitnud, et ei saa olla üksnes puhtalt isikulisi tõendeid, öeldes, et isikulised tõendid võivad prevaleeruda, kuid alati kaasnevad nendega teatud tõendatud asjaolud, mis ütlusi toetavad (kaasa arvatud kaudsed asjaolud kogumina).¹⁷⁷

Kohtunike arvates on ütluste usaldusväärsuse hindamisel vaja arvestada erinevate asjaoludega. Näiteks on avaldatud arvamust, et arvestada on vaja kõigega. On ka konkreetsemaid vastuseid nagu näiteks, et arvestada on vaja isikuga, kes annab ütlusi, täpsustades, et palju oleneb just isikust ja siseveendumusest. Samuti on vaja arvestada teiste tõenditega ning kontrollida, kas tõendid omavahel haakuvad. Selgitatud on, et need asjaolud, mille alusel ütluste usaldusväärsust hinnata, võivad iga konkreetse juhtumi puhul olla väga erinevad. Vaja on arvestada motiividega, ütluste andmise ajaga, osaliste vaheliste suhetega,

---

¹⁷⁵ KK, supra note 165, lk 8.

¹⁷⁶ *Ibid*, lk 10.

¹⁷⁷ *Ibid*.

mäluvõimega, süüdistatava, tunnistaja ning kannatanu isikuomadustega ning muude asjaoludega, mis tulenevad konkreetse kriminaalasja sisust.¹⁷⁸

3.1.4 Süüdistatava kaitseõigus

Kümnest kohtunikust kaheksa leidis, et kriminaalmenetluses on süüdistatavatele täielikult tagatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni art 6 lg 3 p-st d tulenev kaitseõigus. Üks kohtunik kümnest arvas, et nimetatud konventsioonist tulenev süüdistatavate õigus on neile tagatud vaid osaliselt. Üks kohtunik kümnest leidis, et süüdistatavatele ei ole Eestis konventsioonist tulenev kaitseõigus piisavalt tagatud. Kahjuks ei ole antud vastusevariandi valinud kohtunik oma seisukohta põhjendanud.¹⁷⁹

Vastajad, kes leidsid, et kaitseõigus on täielikult tagatud, põhjendasid oma seisukohti sellega, et igal süüdistataval on õigus mitte nõustuda mistahes lihtmenetlusega ja nõuda üldmenetlust. Üks kohtunikest andis vastuse oma sõnade kohaselt hetkeemotsiooni pinnalt ning leidis, et KrMS-st lähtuvalt on selline kaitseõigus süüdistatavatel olemas, täpsustades, et enesestmõistetavalt tuleb arvestada konkreetse menetlusstaadiumiga.¹⁸⁰

Kohtunik, kes vastas, et süüdistatavatele on tagatud EIÕK-st tulenev kaitseõigus osaliselt põhjendas oma seisukohta ning selgitas, et seaduse alusel on tehtud teatud piirangud (näiteks deponeerimine), kuid need piirangud on proportsionaalsed ning selline on olnud meie seadusandja tahe, et meie protsess oleks selline nagu ta hetkel on.¹⁸¹

---

¹⁷⁸ KK, supra note 165, lk 11.

¹⁷⁹ *Ibid*, lk 12.

¹⁸⁰ *Ibid*.

¹⁸¹ *Ibid*.

3.2 Prokuröride küsitlemise tulemused

Küsitlusel osales kokku 21 ringkonnaprokuratuuri prokuröri üle Eesti. Neist kümme töötavad Põhja, viis Viru, neli Lõuna ja kaks Lääne Ringkonnaprokuratuuris.

3.2.1 Ütluste olulisus

Isikulisi tõendeid pidasid füüsiliste tõenditega sama oluliseks 21-st prokurörist 15. Üks prokurör valis ankeedis kaks erinevat varianti, viidates et olenevalt asjaoludest võivad isikulised tõendid olla ka olulisemad. Muudest tõenditest vähem oluliseks pidasid isikulisi tõendeid kuus prokuröri 21-st.¹⁸²

Isikud, kes leidsid, et kõik tõendiliigid on sama olulised, põhjendasid oma arvamust sellega, et leidub tõendamiseseme asjaolusid, mida reeglina ei ole võimalik tõendada asitõendite või dokumentaalsete tõenditega. Kahel korral toodi põhjenduseks KrMS § 61, mille kohaselt ei ole ühelgi tõendil ette kindlaksmääratud jõudu ning kohus hindab tõendeid kogumis oma siseveendumuse kohaselt.¹⁸³ Põhjendatud oli oma seisukohta ka sellega, et ütluste abil on kergem seostada füüsiliste tõendite tekkimist sündmuskohale. Väideti ka, et selline seisukoht tuleneb Eesti kohtupraktikast. Sama oluliseks peeti isikulisi tõendeid teiste tõenditega võrreldes siis, kui ütlused on usaldusväärsed ja ei muutu - see tähendab on nii kohtueelse uurimise ajal kui ka kohtumenetluse jooksul stabiilselt samased.¹⁸⁴

Prokurörid, kes leidsid, et ütlused on vähem olulised kui teised tõendid, põhjendasid oma seisukohti sellega, et füüsilised asitõendid tunduvad kindlamatena ning neid on keerulisem kummutada. Samuti tõdeti, et ütluste puhul mängib aeg olulist rolli, kuna aja jooksul inimesed unustavad teatud asjaolusid ning lisaks võib tunnistaja olla tahtmatult kallutatud kannatanu või süüdistatava poole, andes nii neile kasulikke ütluseid. Seega on isikulised tõendid mingil määral alati subjektiivsed. Avaldati ka arvamust osas, et isikuliste tõenditega on võimalik

---

¹⁸² Prokuröride küsitluse tulemused (edaspidi PK) - lisa 5, lk 2.

¹⁸³ KrMS, supra note 5.

¹⁸⁴ *Ibid*, supra note 182, lk 2.

enam manipuleerida, näiteks tunnistajate mõjutamise kaudu ütluste muutmiseks. Oluliseks peeti ütlusi andva isiku seost kuriteo asjaoludega ja kahtlustatavaga ning ütluste sobivust kuriteo asjaolude konteksti. Lisaks toodi põhjuseks see, et kehtiv seadus ning Riigikohtu praktika annavad väga kergekäeliselt süüdistatavale võimaluse tunnistajate ja kannatamute ütluste kummutamiseks. Selles on oma osa ka nn pahatahtlikel kaitsjatel, kes otsivad libatunnistajaid ning isikuid, kes mõjutavad ja ähvardavad tunnistajaid. Väideti ka, et sageli on tunnistajad siirdunud kohtuistungi toimumise hetkeks välismaale tööle ning ei ilmu kohtusse, mistõttu on seaduse võimalused prokuröri jaoks kasinad, kui just ütlused ei ole deponeeritud. Kui ei ole ütlused deponeeritud, siis puudub üldjuhul võimalus varasemate ütluste avaldamiseks. Kuid, kui deponeerimata ütlusi andnud tunnistaja või kannatanu ütlustel on oluline kaal, siis kujuneb olukord, kus kohtus ei saa midagi teha, sest tunnistaja ei ilmu üldse kohtusse või teine variant, ei "mäleta" enam midagi. Toodi ka põhjuseks, et kui tekivad vastuolud eeluurimisel antud ja kohtumenetluses antud ütluste vahel, on kohtul võimalik ütlused lugeda ebausaldusväärseks ning seetõttu kõrvale jätta. Üks prokuröridest on kirjutanud: ".../seega lendab asi, mis on rajatud vaid isikulistele tõenditele "vastu taevast"."¹⁸⁵

3.2.2 Ütluste deponeerimine ja kaugülekuulamine

Ütluste deponeerimisega eeluurimiskohtuniku juures on harva kokku puutunud üksnes kuus prokuröri 21-st. Sageli ei ole ükski küsitlusele vastanud prokurör deponeerimisega kokku puutunud. Tervelt 15 prokuröri 21-st ei ole ütluste deponeerimisega kunagi kokku puutunud.¹⁸⁶

Ütluste deponeerimise põhjused on olnud erinevad. Näiteks on üks vastanutest sellega kokku puutunud seoses kuriteoga, mis sätestab mootorsõiduki juhtimise joobeseisundis, kui kaitse tunnistaja lahkus Eestist pikemaks ajaks merelaevandusse tööle. Ütlusi on deponeeritud veel selliste kuritegudega seoses nagu mõrv, raske kehavigastuse tekitamine ning liiklusõnnetuse põhjustamine, välismaalase ebaseaduslik toimetamine üle Eesti Vabariigi riigipiiri ja ajutise kontrolljoone.¹⁸⁷

---

¹⁸⁵ PK, supra note 182, lk 3.

¹⁸⁶ *Ibid*, lk 4.

¹⁸⁷ *Ibid*.

Kuuel korral on kokku puutunud tunnistajate ütluste deponeerimisega ning vaid ühel juhul kannatanu ütluste deponeerimisega.¹⁸⁸ Ankeedis on lisaks veel kahel korral märgitud kokkupuude kannatanute ütluste deponeerimisega, kuid autor ei arvesta neid vastuseid, kuna samad vastajad on märkinud ankeedis eelnevalt, et ei oma kokkupuuteid deponeerimisega, mistõttu on andmed eksitavad.

Deponeerimise põhjuseks on olnud kuuel korral isiku suundumine välisriiki, kolmel korral isiku raske haigus, ühel korral muu põhjus ja ühel korral on märgitud isiku hingelise trauma vältimine. Samas on üks prokuröridest kirjutatud, et isiku hingelise trauma vältimine ei ole seaduse kohaselt deponeerimise aluseks ega saa selleks olla. Ka teine vastaja on samal põhimõttel kommenteerinud ning väitnud, et hingelise trauma vältimine ei tule täiskasvanu puhul kõne alla, kuna vaatamata deponeerimisele tuleb teda siiski põhiistungil üle kuulata, mistõttu jääb deponeerimise mõte sageli arusaamatuks. Deponeerimine ei anna seega mitte mingit kokkuhoidu. Tavaliselt teatab tunnistaja istungile mitteilumusest päev enne istungit ning sellisel juhul ei ole ajaliselt võimalik enam midagi deponeerida.¹⁸⁹

Kohtuprotsessil, mille käigus kohtunik on tunnistaja poolt kohtueelsel uurimisel antud deponeerimata ütlused KrMS § 291 lg 3 alusel tõendina vastu võtnud, on osalenud üheksa prokuröri 19-st. Kuuel juhul on tegemist olnud tunnistaja surmaga, kolmel juhul tunnistaja poolt kohtus ütluste andmisest keeldumisega ning kahel juhul tulenevalt tunnistaja raskest tervises seisundist. Kaks prokuröri on jätnud sellele küsimusele vastamata.¹⁹⁰

Kaugüleküülamisega ei ole 20-st prokurörist 12 mitte kunagi kokku puutunud. Viis prokuröri 20-st on kaugüleküülamisega kokku puutunud alla 3 korra ning kaks prokuröri on sellega kokku puutunud 3-5 korral. Vaid üks prokurör 20-st on kaugüleküülamisega enam kui 5 korral kokku puutunud. Üks küsitluses osalenud prokurör ei ole sellele küsimusele vastanud.¹⁹¹

---

¹⁸⁸ PK, supra note 182, lk 5.

¹⁸⁹ *Ibid*, lk 6.

¹⁹⁰ *Ibid*, lk 10.

¹⁹¹ *Ibid*, lk 7.

Tehniliste lahenduste osas on välja toodud audiovideoseadme kasutamine vanglas viibiva kinnipeetava kaugülekõulamise seoses, Skype kasutamine, kuna tunnistaja viibis välisriigis. Samuti on märgitud kaugülekõulamise põhjuseks vanglas viibiva kinnipeetava puhul tema nakkav haigus, mille osas vangla ei suutnud vajalikke kaitsevahendeid tagada. Samuti on toodud välja videosalvestamise põhjusena Eestist eemal viibiva väikelapse vanema kaugülekõulamine, kuna isikul oleks olnud keeruline väikse lapsega Eestisse sõita. Ühel juhul on ka telefoni teel teostatud seda menetlustoimingut, kuna tunnistaja kartis süüdistatavaga ühes kohtusaalis viibida ning jättis istungile ilmutama, millest tulenevalt kaitsja ise taotles tema ülekõulamist telefoni teel ning tunnistaja oli sellega nõus.¹⁹²

3.2.3 Ütluste usaldusväärsus ning isikulistel tõenditel põhinev kohtuotsus

Üheksateistkümnest prokurörist 16 leidis, et praktikas esineb isikute poolt kohtus riskisütlusel antud ütlustes olulisi vastuolusid isikute kohtueelses menetluses antud ütlustega võrreldes ligikaudu veerandis asjades. Kahekümnest kahe prokuröri arvates esineb selliseid vastuolusid ligikaudu pooltes asjades ning ühe prokuröri arvates isegi üle poolte asjade puhul. Kaks prokuröri on jätnud sellele küsimusele vastamata.¹⁹³

Enam esineb varasemate ütluste ja kohtus antud ütluste osas vastuolusid süüdistatavate puhul. Küsimusele vastanud 19-st prokurörist on nii arvanud 14, seitse prokuröri on pidanud enam esinevaks vastuolusid tunnistajate puhul ja kahel juhul on märgitud enam levinud vastuolude esinemiseks kannatanute ütlused. Osa prokuröre on vastanud mitme variandiga, näiteks on vastatud ühe isiku poolt kahe variandiga - nii kannatanu kui tunnistaja puhul.¹⁹⁴

Kohtuprotsessil, kus süüdimõistev kohtuotsus tugines üksnes isikulistele tõenditele, on osalenud 20-st prokurörist 10. Üks prokurör jättis sellele küsimusele vastamata. Täpsustatud on, et otsused on põhinenud nii kannatanu, tunnistaja kui ka süüdistatava ütlustel. Välja on toodud politseiametnike suhtes toime pandud kuritegusid - vägivald, solvamine. Sellistes

---

¹⁹² PK, supra note 182, lk 7.

¹⁹³ *Ibid*, lk 8.

¹⁹⁴ *Ibid*.

asjades on olnud politseiametnikud kannatanuteks ja tunnistajateks ning nende tunnistuste alusel on kohus otsuseid langetanud.¹⁹⁵

Isikuliste tõendite usaldusväärsuse hindamisel on prokuröride arvates vaja arvestada näiteks asjas kogutud teiste tõenditega. Samuti on vaja arvestada isiku suhetega teiste osalistega ning varasemate ütlustega. On vaja arvestada ütluste relevantsust, isiku seotust kuriteosündmusega. Kuid on juhitud tähelepanu ka sellele, et siiski on oluline, et kohus teeks otsuse siseveendumuse alusel ja hindaks tõendeid kogumis, ka tunnistaja peab kohtule näima usaldusväärne. On vaja arvestada, kui detailselt suudab isik asjaolusid kajastada ning millised on selle isiku isikuomadused. Lisaks on vaja arvestada, kuidas või millistes tingimustes isik asjaolusid tajus. On viidatud mitteametlikele viisidele nagu näiteks isiku varasem taust, jälitustegevusega saadud informatsioon, prokuröri kogemused ja vaist, oskused ootamatult risküsitluse ajal üllatada. Tuleb arvestada seda kui objektiivne on isiku suhtumine ja millised on tema suhted teiste asjaosalistega. Vaja on arvestada ka ütluste andja varasemate ütlustega, elulise usutavusega - seda eriti juhul, kui teised tõendid puuduvad. Oluline on, mis aja jooksul isik peale kuriteosündmust üle on kuulatud - aja jooksul ununeb osa detailidest ja võib mälupildis muutuda. Usaldusväärsus peab olema kontrollitav. Ütluste mõju sõltub üsna palju ütleja isikust. Üks prokuröridest on väitnud, et sageli advokaadid pahandavad, kui prokurörid tunnistajate või kannatanutega enne istungit asja arutavad.¹⁹⁶ Leitud on ka, et eeluurimisel antud ütluseid on liiga kergelt võimalik kohtus kõrvale jätta ning ütluste muutmine peaks tooma kriminaalvastutuse valeütluste andmise eest ning vaid sellised ütlused, mis ei peaks kaasa tooma vastutust, võiks olla ebausaldusväärsed.¹⁹⁷

3.2.4 Süüdistatava kaitseõigus

Eesti kriminaalmenetluses on süüdistatavatele EIÕK art 6 lg 3 p-st d tulenev kaitseõigus täielikult tagatud 21-st prokurörist 20 arvates. Osaliselt on kaitseõigus tagatud 21-st prokurörist kahe arvates. Üks prokurör on vastanud, et süüdistatava õigused on tagatud täielikult ning samas, et on tagatud osaliselt. Leitakse, et selline kaitseõigus on nii siseriikliku seaduse kui praktika tasandil piisavalt tagatud. Samuti on põhjendatud täielikku tagatust

---

¹⁹⁵ PK, supra note 182, lk 11.

¹⁹⁶ *Ibid*, lk 12.

¹⁹⁷ *Ibid*, lk 14.

sellega, et kui süüdistatav ise küsiteda ei oska, saab seda teha tema kaitsja ning süüdistatav saab küsimusi ka ise läbi kaitsja esitada. Üks kommentaari esitanud prokuröridest on kirjutanud järgmist: "Rohkemgi, kui on mõistlikult alust seda süüdlasele tagada. Samas ei ole kannatanutele üldsegi tagatud õigused elule, puutumatusel, varale, õiglasele kohtumõistmisele. Kohtumenetlus on "süüdlase keskne" on unustatud, et kriminaalmenetluse põhieesmärgiks ei ole süüdlase õiguste kaitse, vaid õiglane kohtumenetlus (ka ohvri suhtes õiglane), mis tagab ka õiglast karistust."¹⁹⁸

3.3 Kogutud andmete analüüs ja järeldused

Küsitluse läbiviimise teel kogus autor erinevaid andmeid isikuliste tõenditega seoses. Selline uurimus on kasulik, kuna toob teema teoreetilise käsitluse kõrval esile praktikas ekisteerivad probleemid ning seda läbi kriminaalmenetlusega kokku puutuvate ametnike seisukohtade.

Uuringu tulemusel sai autor teada, et enamus vastanutest peab isikulisi tõendeid sama olulisteks füüsiliste tõenditega. Seda põhjusel, et tõenditel võib erinevas olukorras olla väga erinev kaal. Samuti on oluline arvestada sellega, et kohtunik langetab otsuse siiski oma siseveendumuse pinnalt, mistõttu ei saa käsitleda ühte või teist tõendiliiki teistest olulisemana. Ütluste oluline roll seisneb näiteks selles, et nende abil on võimalik seletada füüsiliste asitõendite tekkimist sündmuskohale. Samas on sellisel juhul oluline roll ka neil füüsilistel tõenditel. Mistõttu ei saa asendada üht tõendit teisega.

Põhjustena, miks arvati, et ütlused on vähem tähtsad, oli toodud füüsiliste tõendite muutumatum olek ajas, samuti asjaolu, et ütlused on sageli subjektiivsed ning isikud mõjutatavad. Määravaks peeti ka ütlusi andva isiku võimalikku seost kuriteo asjaoludega.

Kirjeldati ka problemaatilisi seikasid. Näiteks mainiti praktikas esinenud juhtumeid, mille puhul otsivad pahatahtlikud kaitsjad sageli libatunnistajaid ning isikuid, kes võiksid tunnistajaid mõjutada. Samuti peeti problemaatiliseks situatsiooni, mille puhul tunnistaja on võõrriiki suundunud ning ei ilmu kohtuistungile või ilmub kohtusse, kuid väidab, et ei

---

¹⁹⁸ PK, supra note 182, lk 13.

"mäleta" toimunud. Sellistel puhkudel ei ole võimalik tunnistaja poolt antud ütluseid kohtus tõendina kasutada. Seega on füüsilised asitõendid ütlustega võrreldes mõnevõrra stabiilsemad. Ütluste puhul esineb ka alati risk, et kohus loeb isiku ütlused ebausaldusväärseks ning jätab sellest tulenevalt arvesse võtmata.

Suurem osa küsitlusele vastanutest ei ole kunagi ütluste deponeerimisega kokku puutunud, ülejäänud vastajad on deponeerimisega harva kokku puutunud. Valdavalt on deponeeritud tunnistajate ütluseid ning deponeerimise põhjuseks on kõige sagedamini olnud isiku suundumine välisriiki. Ükski küsitluses osalenud ametnik ei ole tihedalt ütluste deponeerimisega kokku puutunud.

Ühest küljest on põhjuseks ilmselt deponeerimise uudsus meie kriminaalmenetluses (võimalik alates 01.09.2011). Teisalt on kindlasti oluline ka ametnike poolt mainitud asjaolu, et ütluste deponeerimine on paljudel juhtudel kõigest lisa ajakulu. Põhjendatud on seda arvamust sellega, et regulatsioon on puudulikult sätestatud, mille tõttu menetluse ajakulu suureneb, kuid tulemuslikkus on sama. Hingelise trauma vältimise tõttu ütluste deponeerimine täisealise isiku puhul ei tule üldse kõne alla, kuna hoolimata tema ütluste deponeeritusest peab kannatanu siiski ka kohtuistungil ütlusi andma. Deponeerimise mõte jääb ametnikele seetõttu ebaselgeks, kuna deponeerimine ei anna mingit kokkuhoidu sellisel juhul. Lisaks teatab tunnistaja praktikas enamasti istungile ilmunata jätmisest väga vähe aega ette, mistõttu ei jõutagi ütluseid deponeerida.

Ütluste deponeerimisega seoses on juhitud tähelepanu huvipakkuvale asjaolule. Nimelt esineb praktikas väidetavalt juhtumeid, mille puhul tunnistaja on nõus ütlusi andma, kuid mitte avalikul istungil, mistõttu kasutab prokurör tunnistaja puhul ütluste deponeerimist mõnel muul põhjusel kui isiku identiteedi varjamine. Seda seetõttu, et seaduse järgselt ei saa süüdimõistev kohtuotsus tugineda vaid anonüümse tunnistaja ütlustele. Autori arvates ei ole seadusandja kriminaalmenetlusega seonduvat valdkonda kindlasti mitte sihilikult sellesse seisuga regulatsioonide kaudu suunanud. Ilmselt ei ole seadusandja sellist varianti ette näinud. Rolli mängib tõenäoliselt ka deponeerimise uudsus menetlusseadustikus ning sellest tulenevalt ka hetkel veel vähene tagasiside asjaga seotud isikutelt.

Küsitluse läbiviija on välja selgitanud, et vähem kui pooled prokurörid on osalenud kohtuprotsessil, milles kohtunik on isiku varasemad deponeerimata ütlused KrMS § 291 lg 3

alusel tõendina vastu võtnud. Ka selline olukord tuleneb tõenäoliselt sätte uudsusest (võimalik alates 01.09.2011.a). Deponeerimata ütluseid on sellisel kujul tõendina arvestanud pooled vastanud kohtunikest.

Kaugülekuulamisega on kokku puutunud alla poole vastanud ametnikest. Tehnilistest lahendustest on kasutatud audiovideosalvestamist, näiteks Skype abil, samuti on kaugülekuulamist läbi viidud telefoni teel. Kõige sagedasem põhjus on isiku viibimine kinnipidamisasutuses. Samuti on toodud põhjusena tunnistajate välismaal viibimine ning rahvusvaheline koostöö, mille tulemusena on võõrriigis viibinud kinnipeetav kaugülekuulamise teel Eestis toimuval kohtuistungil üle kuulatud. On ka põhjendatud sellise menetlustoimingu läbiviimist sellega, et kinnipeetaval oli nakkav haigus.

Oluliseks on selle menetlustoimingu puhul peetud ülekuulatava poolse süsteemi usaldusvärsust. Tundub, et kaugülekuulamine kui menetlustoiming on Eesti kriminaalmenetluse praktikas oma koha leidnud. Seda võimalust kasutatakse vajadusel - ilmekalt iseloomustavad seda ka vastused, mille ametnikud andsid. Ülekuulamisi on teostatud kinnipeetavate puhul. Ilmselt on selline tegevus otstarbekas, nii ajakulu mõttes kui finantsilise poole pealt. Tõenäoliselt on kinnipeetavate kaugülekuulamise puhul ka süsteem suhteliselt turvaline, kuna vangla puhul on tegemist riikliku asutusega. Samuti on sellist toimingut teostatud rahvusvahelise koostöö raames, mis viitab samuti mõistlikkuse põhimõttele nii majanduslike kui ka ajaliste faktoritega seoses. Kindlasti ei saagi esineda kaugülekuulamist sama sageli kui isiku risküsitlemist kohtus. Kaugülekuulamine on sätestatud just eelnimetatud erandlikeks juhtudeks.

Enamus ametnikest väitis, et praktikas esineb isiku poolt kohtus antud ütlustes olulisi vastuolusid tema kohtueelses menetluses antud ütlustega seoses ligikaudu veerandis ajasades. Autori jaoks ei olnud üllatav, et suurem osa vastajatest leidis, et selliseid vastuolusid esineb kõige enam süüdistatavate puhul. Küll aga on üllatav, et väga sageli esineb ka tunnistajate ütlustes vastuolusid. Samas on selline olukord ilmselt ka paljuski tingitud aeglaselt "jahvatavatest kohtuveskitest," mille tulemusena paljud tunnistajad ka unustavad oma varasemaid väiteid ning lisavad uusi asjaolusid. Suurt rolli mängib kindlasti mälu. Autor usub, et vähemuses on need tunnistajad, kes sihilikult annavad valeütlusi, olles seejuures pahatahtlikud.

Pooled vastanud kohtunikest on teinud üksnes isikulistele tõenditele tugineva kohtuotsuse. Samuti on ligikaudu pooled vastanud prokuröridest osalenud sellisel kohtuprotsessil, mille käigus on süüdimõistev kohtutsus langetatud üksnes ütluste alusel. Autori arvates kinnitab see väidet, et isikulised tõendid on võrdse kaaluga füüsiliste tõeditega. Täpsustatud on, et otsused on tuginenud nii kannatanu, tunnistaja kui ka süüdistatava ütlustele. Seega ei ole oluline, millises menetluslikus seisundis isik ütluseid annab, küll aga on ütluste puhul vaja arvestada nende usaldusväärsusega. Palju oleneb vastajate arvates ütleja isikust. Tõenäoliselt eeldatakse näiteks politseiametnike ütluste usaldusväärsust.

Siiski tuleb ka kõige usaldusväärsemana tunduva isiku puhul ütluste usaldusväärsust kontrollida. Lisaks isikule endale on vaja arvestada ka teiste asjas kogutud tõenditega ning kontrollida tõendite omavahelist haakumist. Oluline on arvestada motiividega ning ka ütluste andmise ajaga. Samuti kohtuprotsessil osalevate isikute vaheliste suhetega ning ütlusi andva isiku mäluvõimega ning isikuomadustega. Tuleb arvestada ütluste relevantsust ja isiku seotust kuriteosündmusega. Arvestama peab ka sellega, kuidas ning millistes tingimustes isik asjaolusid tajus. Kindlasti peab arvestama ka ütluste elulise usutavusega. Seega, iga konkreetse juhtumi puhul on ütluste usaldusväärsuse arvestamise asjaolud mõnevõrra erinevad. Kõige olulisem on siiski seadusest kohtunikule tulenev kohustus, mille kohaselt tuleb otsus langetada siseveendumuse alusel.

Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni art 6 lg 3 p-st d tulenev kaitseõigus on Eesti kriminaalmenetluses 31-st vastajast 28 arvates täielikult tagatud. Sellest võib järeldada, et Eestis on süüdistatavatele nii kehtivast õigusest kui ka õiguspraktikast lähtudes tagatud nende kaitseõigused ning õiglase kohtumenetlus. Üks prokurör on küsitlusele vastates öelnud, et süüdistatavatele on meie kriminaalõigused tagatud isegi suuremas mahus kui seda eeldama peaks, seejuures kannatanutele nii tõhusalt nende õigusi tagatud ei ole, väites, et kriminaalmenetluse põhieesmärgiks on siiski õiglase kohtumenetlus, mitte süüdlase õiguste kaitse.

Autor leiab, et Eestis on süüdistatavatele tagatud nii siseriikliku õiguse alusel kui ka rahvusvahelisest õigusest tulenevalt kõik vajalikud kaitseõigused. Pigem nõustub autor eelkajastatud seisukohaga, et kriminaalmenetlus on kohati liiatigi "süüdlase keskne" ning kannatanute õigused ei ole seetõttu piisavalt tagatud.

KOKKUVÕTE

Kriminaalmenetluse keskne osa on tõendamine. Üheks oluliseks tõendiliigiks on isikulised tõendid. Sellisteks tõenditeks on näiteks tunnistaja, kannatanu, kahtlustatava ja süüdistatava ütlused. Ütluseid on võimalik anda mitmel viisil. Näiteks on eeluurimisel võimalik ütluseid anda ülekuulamise käigus. Seadus näeb ette ka kaugülekuulamise, mis võimaldab paljudel juhtudel ajalist ja rahalist ressursi kokku hoida. Lisaks on eeluurimisel võimalik ütluseid anda ka selliste menetlustoimingutega seoses nagu äratundmiseks esitamine, vastastamine ning ütluste seostamine olustikuga. Sellised ütlused ei oma iseseisvat tõenduslikku tähendust, vaid on vajadusel abiks kohtus risküsitlemisel antud ütluste usaldusväärsuse kontrollimisel.

Alates 01.09.2011.a jõustusid kriminaalmenetluse seadustikus mitmed olulised uuendused. Ühe uuendusena on seaduses ette nähtud võimalus kohtueelses menetluses ütlusi anda nende deponeerimisega eeluurimiskohtuniku juures. Selline toiming on erandiks ning rakendatav üksnes seadusest tulenevate konkreetsete tingimuste esinemisel ja täitmisel.

Tulenevalt eeltoodust võib teise olulise 01.09.2011.a jõustunud kriminaalmenetluse seadustiku uuendusena nimetada võimalust arvestada süüdistatava ja tunnistaja kohtueelses menetluses antud deponeerimata ütluseid tõendina risküsitluse asemel. Süüdistatavate puhul on seadusega selline võimalus tagatud juhul, kui süüdistatav keeldub kohtus ütlusi andmast või kui istung toimub ilma süüdistatava osavõtuta. Tunnistaja puhul on sellisteks olukordadeks tunnistaja surm või tunnistaja keeldumine kohtulikul uurimisel ütluste andmisest või tunnistaja võimetus ütlusi anda tulenevalt tema terviseseisundist.

Kolmandaks oluliseks uuenduseks on kriminaalmenetluse seadustikus 01.09.2011.a jõustunud nn kuulduste keelamise reegel. Selle reegli kohaselt ei ole tõendiks tunnistaja ütlus tõendamiseseme nende asjaolude kohta, millest ta on saanud teadlikuks teise isiku vahendusel. Sellel reeglil on ka neli erandit. Nimetatud erandite rakendumisel on kohtul võimalik tunnistaja sellekohaseid ütluseid siiski tõendina arvesse võtta. Tõendiks on eelnimetatud tingimustele vastav tunnistaja ütlus sellisel juhul, kui tunnistaja ütluste sisuks on ühiselt toimepandud kuriteo asjaolud või kui vahetut tõendiallikat ei ole võimalik üle kuulata, kuna ta on surnud. Samuti kui tunnistaja ütluste sisuks on teiselt isikult kuuldu vahetult enne

rääkimist tajutud asjaolude kohta juhul, kui puudub alus arvata, et isik moonutab tõde ning ta oli rääkimise ajal veel tajutu mõju all. Ka selline tunnistaja ütlus on käsitletav tõendina, mille sisuks on teiselt isikult kuuldu, milles sisaldub kuriteo toimepanemise omaksvõtt või mis on muul viisil rääkija huvidega vastuolus.

Kõige olulisem etapp ütluste andmise puhul on üldjuhul siiski risküsitlemine kohtus. Kohus arvestab tõendina primaarselt just risküsitlemisel antud ütluseid. Kriminaalmenetluse seadustiku sätete kohaselt võib risküsitlusel ütluste usaldusväärsuse kontrollimiseks avaldada ka tunnistaja varasemaid ütluseid, samuti väiteid, mis sisalduvad muus dokumendis või teabetalletuses. Kuid nagu kohtueelses menetluses antud ütlusedki, ei kujuta ka selliselt avaldatud muu teabetalletus või dokument endast täiendavat tõendiallikat, piirdudes vaid tunnistajaütluste usaldusväärsuse mõjutamisega.

Kriminaalmenetluse seadustiku sätted panevad paika piirid, milliseid ütlusi võib kohus tõendina vastu võtta ja milliseid mitte. Seega on tagatud süüdistatavale teatud õigused selles osas, et mitte igasuguseid tunnistaja ja kannatanu väiteid ei saa tema vastu tõendina kasutada. Süüdistatava kaitseõigus on lisaks kriminaalmenetluse seadustikule sätestatud ka Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni art 6 lg 3 p-s d. Euroopa Inimõiguste Kohus on seisukohal, et reeglina tuleb tõendid esitada vahetult kohtuistungil süüdistatava juuresolekul, et tagada süüdistatavale võimalus esitada vastuargumente. Võib esineda erandeid, kuid sellest hoolimata ei ole lubatud rikkuda süüdistatava kaitseõigust. Kui süüdistataval on võimalus tema vastu esitatud ütlustega seoses vastuväiteid esitada, ei ole selliste ütluste lubatavaks tunnistamine EIKo seisukohalt iseenesest EIÕK-st tuleneva süüdistatava kaitseõigusega vastuolus.

Autor viis läbi ka veebipõhise küsitluse, millele vastas 10 kohtunikku ning 21 prokuröri. Uuringu tulemusel sai autor teada, et enamus vastanutest peab isikulisi tõendeid sama olulisteks füüsiliste tõenditega. Pooled vastanud kohtunikest on teinud üksnes isikulistele tõenditele tugineva kohtuotsuse. Samuti on ligikaudu pooled vastanud prokuröridest osalenud sellisel kohtuprotsessil, mille käigus on süüdimõistev kohtutsus langetatud üksnes ütluste alusel.

Uurimuse tulemusel selgus, et enamus ametnikest ei ole praktikas ütluste deponeerimisega kokku puutunud. See võib tuleneda ka sellest, et deponeerimine on uus nähtus meie kriminaalmenetluses. Prokurörid ja kohtunikud, kes deponeerimisega kokku on puutunud, tõid selle peamise põhjusena välja isiku suundumist välisriiki.

Küsitluse tulemustest nähtub, et vähem kui pooled prokurörid on osalenud kohtuprotsessil, milles kohtunik on isiku varasemad deponeerimata ütlused tõendina vastu võtnud. Deponeerimata ütluseid on sellisel kujul tõendina arvestanud pooled vastanud kohtunikest. Selline olukord tuleneb tõenäoliselt samuti sätte uudsusest kriminaalmenetluse seadustikus.

Uurimuse resultaatide põhjal võib järeldada, et kaugülekuulamisega on kokku puutunud alla poole vastanud ametnikest. Kõige sagedasem põhjus on selle toiminguteostamiseks on olnud isiku viibimine kinnipidamisasutuses. Kaugülekuulamist kasutatakse üksnes juhul, kui isikul ei ole võimalik kohtuistungil viibida, seega on mõistetav, et selle menetlustoiminguga on kokku puutunud alla poole vastanutest. Küsitlusest nähtub, et vajaduse tekkides sellist võimalust kasutatakse.

Isikuliste tõendite usaldusväärsuse hindamise puhul on küsitlusele vastanute arvates määravaks muuhulgas asjas kogutud teiste tõenditega haakuvus, ütluste relevantsus ning ajaline faktor. Samuti on ametnike arvates olulised ütluse andja isikuomadused, kuna sellest tulenevalt on võimalik arvestada, kui detailselt on isik võimeline asjaolusid kajastama. Loomulikult tuleb arvestada sellega, kuidas ja millistes tingimustes isik teatud asjaolusid tajus. Lisaks leiavad ametnikud, et usaldusväärsuse hindamisel on vaja arvestada isiku suhetega teiste osalistega ning isiku enda varasemate ütlustega. Tähtsust omab ka isiku seotus kuriteosündmusega. Kuid kõige olulisem on küsitlusele vastanute arvates see, et kohus teeks otsuse siseveendumuse kohaselt, hinnates tõendeid kogumis. Juhul, kui füüsilisi tõendeid ei eksisteeri, on väga oluline ka ütluste eluline usutavus.

Valdava enamuse uuringus osalenud ametnike arvates esineb praktikas kohtueelses menetluses ja riskküsitlusel antud ütluste vahel vastuolusid ligikaudu veerandis asjadest, kõige enam süüdistatavate puhul. Samas esineb üsnagi sageli olulisi vastuolusid ka tunnistajate puhul.

Kohtunike ja prokuröridega seotud küsitluse läbiviimise tulemusena selgus, et suurem osa ametnikest on kindlad, et Eestis on EIÕK art 6 lg 3 p-st d tulenevad süüdistatava kaitseõigused täielikult tagatud.

Töös püstitatud hüpotees on osaliselt leidnud kinnitust. Kriminaalmenetluses 01.09.2011.a jõustunud uuendused ütluste lubatavuse ja deponeerimise osas on praktikas leidnud rakendamist. Kuid seda mõõdukalt. Näiteks ei ole ütluste deponeerimisega üle poole küsitlusele vastanud ametnikest kunagi kokku puutunud. Samuti ei ole üle poole ametnikest kokku puutunud kohtu poolt kohtueelse menetluse käigus antud ütluste tõendina arvestamisega.

Autor usub, et selliste tulemuste puhul on olulist rolli omavaks asjaolu, et uuendused jõustusid vaid ligikaudu aasta ja 8 kuud tagasi, mistõttu ei ole kõik ametnikud nendega praktikas veel isiklikult kokku jõudnud puutuda. Samas tuleb näiteks ütluste deponeerimise puhul arvestada ka ametnike poolt välja toodud praktikas esinevate probleemidega. Küsitluse käigus selgus, et ütluste deponeerimise vajadus selgub praktikas sageli alles viimasel hetkel, mistõttu ei jõuta deponeerimist enam läbi viia.

Lisaks on juhitud tähelepanu asjaolule, et praktikas esineb väidetavalt juhtumeid, mille puhul tunnistaja on nõus ütlusi andma, kuid mitte avalikul istungil, mistõttu kasutab prokurör tunnistaja puhul ütluste deponeerimist mõnel muul põhjusel kui isiku identiteedi varjamine. Seda seetõttu, et seaduse järgselt ei saa süüdimõistev kohtuotsus tugineda vaid anonüümse tunnistaja ütlustele.

Eeltoodud väiteid tuleb uuenduste paremaks rakendamiseks arvesse võtta ning vajadusel teatud muudatusi teha. Muudatused ei peaks autori arvates tingimata olema seadusega reguleeritud. Piisaks näiteks asutusesisese regulatsiooni olemasolust, mille tulemusena oleks graafikujärgselt igapäevaselt kättesaadav eeluurimiskohtunik, kelle juures vajadusel koheselt kannatanu või tunnistaja ütluseid deponeerida saaks. Iseasi, kui otstarbekas selline võimalus majanduslikust küljest oleks, arvestades ütluste deponeerimise vajaduse sagedust.

SUMMARY

PERSONAL EVIDENCE IN CRIMINAL PROCEDURE, THEIR RELIABILITY AND THE ACCUSED PERSON'S RIGHT OF DEFENCE

The author of this paper has studied personal evidence, their reliability and the accused person's right of defence. In Estonia, criminal procedure can be divided into two: pre-trial procedure and judicial procedure. Personal evidence has its place in the context of both procedures. Therefore this paper handles personal evidence in relation to both pre-trial and judicial procedure.

The author of this paper has, first and foremost, wished to determine how important personal evidence is in Estonian criminal procedure. In addition, the author has studied what type of statements can be accepted as evidence in court and what type of statements are important only from the point of view of verifying reliability. The author of this paper has attempted to determine what kinds of circumstances affect the reliability of evidence. The author has also aimed to investigate how an accused person's right of defence is implemented according to section 3 of Article 6 of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms - in which cases is the right of defence restricted due to this provision and what measures should be taken to avoid this.

In this paper, the following hypothesis is proposed – the amendments of 1 September 2011 to the criminal procedure regarding the admissibility and depositing of statements have been widely approved and used in practice.

This paper consists of a theoretical part (points 1 and 2), empirically gathered data and conclusions based on that data (point 3). In the theoretical part, the Supreme Court Criminal College and EIKo decisions are addressed among other sources; in addition, the legislation of the Republic of Estonia and the European Union is handled. Examples from several criminal cases are used.

In the empirical part, the author has conducted a web-based survey among county judges and prosecutors of district prosecutor's offices working in the Republic of Estonia. The questionnaire concerned personal evidence and the amendments of 1 September 2011 to the criminal procedure.

Since 1 September 2011, the statements of victims and witnesses (including experts and specialists) can be deposited with the preliminary investigation judge. This kind of activity is exceptional and this paper covers the conditions under which this can be done.

The author has also handled the provision enacted on 1 September 2011 that resulted in the so-called rumour prohibition rule. According to this, a statement a person has made elsewhere than in court cannot be used to confirm the content of this statement in court. The rumour prohibition rule also has four exceptions that the author has covered.

In addition, this paper covers the amendments of 1 September 2011 to the Code of Criminal Procedure, according to which statements given during pre-trial procedure can be counted as evidence if it is not possible for the witness, victim or the accused to give statements during the cross-examination. This option constitutes rather as an exception, as well.

However, the most important stage of giving statements is the court cross-examination. This must always take place unless there are legal exceptions. Statements given during cross-examination can count as evidence in court. However, the court must verify the reliability of these statements.

The author has conducted a web-based survey among county judges and prosecutors of district prosecutor's offices working in the Republic of Estonia. The results of this survey are also covered in this paper. The results of the survey determined that most officials consider personal evidence to be as important as physical evidence. Half of the judges who participated in the survey have made court decisions based solely on personal evidence. In addition, more than half of the prosecutors having participated in the survey have attended trials during which the guilty verdict was based solely on statements. Most of the officials stated that in practice, there are significant contradictions between the statements given by a person during the pre-trial procedure and the judicial procedure. These contradictions occur in almost one-fourth of all cases.

Less than half of the prosecutors have participated in trials during which the judge has accepted a person's pre-trial undeposited statements as evidence. In this form, half of the judges have accepted undeposited statements as evidence. Most of the survey participants have never come into contact with statement deposition. In most cases, witness statements

have been deposited and the most common reason for deposition has been the person travelling to a foreign country.

Less than half of the officials who participated in the survey have come into contact with remote interrogation. Among technical solutions, audio-video recordings have been used and remote interrogations have been conducted via the telephone as well. The most common reason for this is the person's detainment in a custodial institution.

The right of defence according to article subsection 3 of Article 6 of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms is entirely ensured according to 28 of the 31 participants. It may be concluded that in Estonia, these rights of defence and a fair trial are ensured for the accused person, according to both the valid and the case law.

The proposed hypothesis was confirmed during research. The amendments of 1 September 2011 regarding the admissibility and depositing of statements have been used in practice. In part, the changes have been approved; but occasionally, the officials have pointed out flaws that the author has also covered in this paper.

KASUTATUD MATERJALIDE LOETELU

Kasutatud kirjandus

1. A. Kangur. Kohtuvälised avaldused tõendina kriminaalkohtumenetluses. - Juridica 2011/8.
2. A. Kangur. Millal saab isiku kohtust väljaspool tehtud avaldus olla tõendiks kohtumenetluses? - Juridica 2008/1.
3. A. Liit. Kuritegude jälgimine. Tallinn: Täht 1927.
4. E. Kergandberg ja M. Sillaots (koost). Kriminaalmenetlus. Tallinn: Juura 2006.
5. E. Kergandberg ja P. Pikamäe (koost). Eesti uue kriminaalmenetluse seadustiku eelnõu lähtekohad. - Juridica 2000/9.
6. E. Kergandberg ja P. Pikamäe (koost). Kriminaalmenetluse seadustik. Komm vlj. Tallinn: Juura 2012.
7. H. Sepp. Varasemad teistsugused ütlused tõendina võistlevas menetluses. - Juridica 2011/8.
8. J. Saar. Kriminaalpsühholoogia. Tallinn: Juura 2007.
9. J. Sootak. Süüdimõistmine koosseisu valiktuvastamise alusel. Konkureerivad põhimõtted in dubio pro reo ja iura novit curia. - Juridica 2009/2.
10. K. Kask. Menetlejate küsitlemistehnikad. Alla 14-aastaste laste ülekuulamisprotokollide analüüs. - Juridica 2010/2.
11. M. Sillaots. Tunnistaja kohtueelses menetluses antud ütluste avaldamine ning kahtlustatava ja kaitsja võimalus tunnistajat küsitleda. - Juridica 2008/1.
12. O. Silla. Uuriija kurjategija jälgedel. Tallinn: Eesti Raamat 1974.
13. T. Bachmann. Valetamismärgid. Kuidas tunda ära valetamist? Tallinn: Paar 2008.
14. U. Krüger. Ülekuulamine kohtueelses menetluses. Õiguslikud aspektid. Tallinn: 2008.
15. U. Lõhmus. Põhiõigustest kriminaalmenetluses. Tallinn: Juura 2012.

Kasutatud õigusaktid

16. Eesti Vabariigi Põhiseadus. - RT 1992, 26, 349... RT I, 27.04.2011,2.
17. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2011/92/EL, 13. detsember 2011, mis käsitleb laste seksuaalse kuritarvitamise ja ärakasutamise ning lasteporno vastast võitlust ja mis asendab nõukogu raamotsuse 2004/68/JSK. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://eur->

lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:335:0001:0014:ET:PDF,
30.04.2013.

18. Euroopa Liidu põhiõiguste harta. 07.12.2000. ELT 2010/C 83/02. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://eur-lex.europa.eu/et/treaties/dat/32007X1214/htm/C2007303ET.01000101.htm>, 30.04.2013.
19. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. 16.04.1996. - RT II 01.04.1996, 11/12, 34 RT II 2010, 14, 54.
20. Karistusseadustik. - RT I 2001, 61, 364...RT I, 17.04.2013,8.
21. Kriminaalmenetluse seadustik. - RT I 2003, 27, 166... RT I, 16.04.2013,3.

Kasutatud kohtupraktika

22. Euroopa Inimõiguste Kohtu otsus, 15.12.2011, 26766/05, Al-Khawaja ja Tahery vs. Ühendkuningriik.
23. Euroopa Inimõiguste Kohtu otsus, 09.01.2007, 47986/99 Gossa vs. Poland.
24. Euroopa Inimõiguste Kohtu otsus, 26.03.1996, 20524/92, Doorson vs. Holland.
25. Euroopa Inimõiguste Kohtu otsus 20.11.1989, 11454/85, Kostovski vs. Holland.
26. RKKKo 3-1-1-24-12, 11.05.2012 - Aleksandr Melnitšenko kaitsja vandeadvokaat Tatjana Massalina kassatsioon Tartu Ringkonnakohtu 17. oktoobri 2011. a kohtuotsuse peale kriminaalasjas Aleksandr Melnitšenko süüdistuses KarS § 118 p 1 ning § 117 lg 1 järgi.
27. RKKKo 3-1-1-87-11, 09.11.2011 - Arnolds Loginsi kaitsja vandeadvokaat Mart Sikuti kassatsioon Tartu Ringkonnakohtu 9. juuni 2011. a kohtuotsuse peale kriminaalasjas Arnolds Loginsi süüdistuses KarS § 118 p 1 ja § 121 järgi.
28. RKKKo 3-1-1-61-11, 26.08.2011 - Rain Boitsovi kaitsja vandeadvokaat Milvi Söördi kassatsioon Tallinna Ringkonnakohtu 28. märtsi 2011. a kohtuotsuse peale kriminaalasjas Rain Boitsovi süüdistuses KarS § 141 lg 2 p 1 ning § 146 järgi.
29. RKKKo 3-1-1-31-11, 28.04.2011 - Andres Sarapuu kaitsja vandeadvokaat Oleg Nišajevi ja Põhja Ringkonnaprokuratuuri ringkonnaprokurör Taavi Perni kassatsioonid Tallinna Ringkonnakohtu 16. detsembri 2010. a kohtuotsuse peale kriminaalasjas Andres Sarapuu ja Jüri Oidekivi süüditunnistamises KarS § 184 lg 2 p-de 1 ja 2 ning Ervin Kurmi õigeksmõistmises süüdistuses KarS § 184 lg 1 järgi.
30. RKKKo 3-1-1-109-10, 18.02.2011 - Marek Lauri kaitsja vandeadvokaat Mall Saare kassatsioon Tartu Ringkonnakohtu 7. oktoobri 2010. a kohtuotsuse peale kriminaalasjas Marek Lauri süüdistuses KarS § 141 lg 2 p-de 1 ja 6 ja § 143 lg 2 p-de 1 ja 2 järgi.

31. RKKKo 3-1-1-112-09, 04.01.2010 - Gunnar Pilme kaitsja vandeadvokaat Leelo Viili kassatsioon Tallinna Ringkonnakohtu 8. septembri 2009. a kohtuotsuse peale kriminaalasjas Gunnar Pilme süüdistuses KarS § 424 järgi.
32. RKKKo 3-1-1-52-09, 26.06.2009 - Ristjan Talve (Talv) kaitsja vandeadvokaadi vanemabi Andrus Repnau kassatsioon Tallinna Ringkonnakohtu 3. märtsi 2009. a kohtuotsuse peale kriminaalasjas Ristjan Talve süüdistuses KarS § 263 p-de 1, 2 ja 4 järgi.
33. RKKKo 3-1-1-21-09, 07.05.2009 - Olle Kokka (Kokk) kaitsja vandeadvokaadi vanemabi Talvi Vaske kassatsioon Tallinna Ringkonnakohtu 2. detsembri 2008. a kohtuotsuse peale kriminaalasjas Olle Kokka süüdistuses KarS § 141 lg 1 järgi.
34. RKKKo 3-1-1-80-08, 25.02.2009 - Dmitri Bõkovski kaitsja vandeadvokaadi vanemabi Igor Belugini kassatsioon Viru Ringkonnakohtu 3. oktoobri 2008. a kohtuotsuse peale kriminaalasjas Dmitri Bõkovski süüdistuses KarS § 113 järgi.
35. RKKKo 3-1-1-62-07, 12.11.2007 - Liivo Tverdohlebi kaitsja Anu Pärteli kassatsioon Tartu Ringkonnakohtu 2. mai 2007. a kohtuotsuse peale kriminaalasjas Liivo Tverdohlebi süüdistuses KarS § 200 lg 2 p-de 4 ja 7 järgi.
36. RKKKo 3-1-1-127-06, 07.03.2007 - Andrei Lüdikainen kaitsja vandeadvokaat Karl Saavo kassatsioon Tartu Ringkonnakohtu 9. oktoobri 2006. a kohtuotsuse peale kriminaalasjas Andrei Lüdikainen süüdistuses KarS § 199 lg 2 p-de 4, 7 ja 8 järgi.
37. RKKKo 3-1-1-113-06, 19.03.2007 - Lõuna Ringkonnaprokuratuuri vanemprokurör Margus Grossi ja kannatanu Rein Kirsipuu esindaja vandeadvokaat Ann Saare kassatsioonid Tartu Ringkonnakohtu 29. augusti 2006. a kohtuotsuse peale kriminaalasjas Olar Kivirähk'i süüdistuses KarS § 114 p-de 1, 5 ja § 199 lg 2 p-de 4, 7 ja 8 ja Jüri Sorokini süüdistuses KarS § 200 lg 2 p-de 4, 7 ja 9 ja § 199 lg 2 p-de 4, 7 ja 8 järgi.
38. RKKKo 3-1-1-111-06, 05.03.2007 - Ivan Sereda kaitsja vandeadvokaat Mart Sikuti ja Vadim Kitajevi kaitsja vandeadvokaat Eva Rivise kassatsioonid Tallinna Ringkonnakohtu 15. septembri 2006. a kohtuotsuse peale kriminaalasjas Ivan Sereda süüdistuses KarS § 113, § 200 lg 1 ja § 121 järgi ning Vadim Kitajevi süüdistuses KarS § 113 ja § 200 lg 1 - § 22 lg 3 järgi.
39. RKKKo 3-1-1-89-06, 13.10.2006 - Rainer Stalkovi kaitsja vandeadvokaat Mall Saare kassatsioon Tartu Ringkonnakohtu 29. märtsi 2006. a kohtuotsuse peale Rainer Stalkovi süüdistusajas KarS § 356 lg 1 järgi.
40. RKKKo 3-1-1-67-06, RT III 2006, 33, 281, 26.09.2006 - Aleksandr Loskutovi kaitsja vandeadvokaat Li Uiga kassatsioon Tartu Ringkonnakohtu 7. veebruari 2006. a otsuse peale Aleksandr Loskutovi süüdistusajas KarS § 319 lg 1 ja § 320 lg 1 järgi.

41. RKKKo 3-1-1-52-06, RT III 2006, 28, 254, 28.06.2006 - Arturo Zacharias Hirve kaitsja vandeadvokaadi vanemabi Vahur Kivistiku kassatsioon Tallinna Ringkonnakohtu 6. veebruari 2006. a otsuse peale Arturo Zacharias Hirv'e süüditunnistamises KarS § 263 p 1 järgi.
42. RKKKo 3-1-1-50-06, RT III 2006, 22, 202, 25.05.2006 - Põhja Ringkonnaprokuratuuri eriasjade prokuröri Jüri Kasesalu määruskaebus Tallinna Ringkonnakohtu 27. veebruari 2006. a määruse peale, millega saadeti uueks arutamiseks Harju Maakohtule Aleksei Seltšenkovi süüdistusasi KarS § 214 lg 2 p-de 1,3,4 ja 5 järgi ning Vitali Utikovi süüdistusasi KarS § 120 ja § 214 lg 2 p-de 3,4 ja 5 järgi.
43. RKKKo 3-1-1-94-04, RT III 2004, 27, 293, 19.10.2004 - Artjom Bolšakovi kaitsja vandeadvokaat Eva Tibari kassatsioonkaebus Tallinna Ringkonnakohtu 17.05.2004 otsuse peale Artjom Bolšakovi süüditunnistamises KarS § 184 lg 2 p-de 1,2; KarS § 199 lg 2 p 4 ja § 25 lg 2 järgi.
44. RKKKo 3-1-1-90-02, RT III 2002, 23, 264, 20.09.2002 - Eduard Kevaski ja Vladimir Vorobjovi kassatsioonkaebused Viru Ringkonnakohtu kriminaalkolleegiumi 01.04.2002 otsuse peale Eduard Kevaski ja Vladimir Vorobjovi süüditunnistamises KrK § 15 lg 2 ja 139 lg 2 p 1 järgi.
45. RKKKo 3-1-2-1-02, RT III 2002, 22, 252, 27.03.2002 - Riigiprokuratuuri teistmisavaldus Järva Maakohtu 30.05.2000 otsuse ja Tallinna Ringkonnakohtu kriminaalkolleegiumi 11.09.2000 otsuse peale Dmitri Žurba, Valeri Žurba ja Igor Žurba süüdistuses KrK § 101 p 1,7 järgi taasläbivaatamiseks.
46. RKKKo 3-1-1-115-01, RT I 2002, 2, 13, 12.12.2001 - Tallinna Ringkonnakohtu kriminaalkolleegiumi 12.09.2001 otsus Vladimir Smirnovi süüditunnistamises KrK § 139 lg 2 p 1,3 järgi.
47. RKKKo 3-1-1-85-00, 10.10.2000 - Tartu Ringkonnakohtu kriminaalkolleegiumi 10.05.2000 otsus Lauri Kala süüditunnistamises KrK § 139 lg 1 järgi.
48. RKÜKo 3-1-1-123-97, RT III 1998, 23, 228, 22.01.1998 - Riigiprokuröri asetäitja J. Naaberi kassatsioonprotest Tallinna Ringkonnakohtu kriminaalkolleegiumi 18. septembri 1997. a otsuse peale Monika Mägi süüdistuses KrK § 15 lg 2 ja § 165 lg 1 järgi.
49. RKKKo 3-1-1-114-97, 18.11.1997 - Toomas Segeri süüdistuses KrK § 76 lg 2 ja § 207 lg 1 järgi.
50. Tallinna Ringkonnakohtu otsus 1-06-10509, 17.05.2011 - Sergei Mahhovi süüdistus KrK § 101 p 5 - § 15 lg 2 järgi.

Kasutatud arvutivõrgu versioonid

51. Veebipõhine küsitlusprogramm Surveymonkey - kättesaadav arvutivõrgus aadressil:
<https://www.surveymonkey.com/>, 30.04.2013.

Muud allikad

52. Kriminaalasi nr 99251000309. Alustatud 03.06.1999. a KrK § 101 p 1,6 alusel.

LISAD

Lisa 1 Tallinna Ringkonnakohtu otsus 1-06-10509

KOHTUOTSUS

E E S T I V A B A R I I G I N I M E L

Kohus	Tallinna Ringkonnakohtus
Otsuse tegemise aeg ja koht	17. mai 2011.a Tallinn
Kriminaalasja number	1-06- 10509
Kohtukoosseis	Eesistuja Malle Preimer, liikmed Sten Lind ja Paavo Randma
Kohtuistungi sekretär	Tatjana Derkatš
Tõlk	Irina Leetberg
Kohtuistungi toimumise aeg ja koht	03. mai 2011.a, avalik kohtuistung, Tallinn
Kriminaalasi	Sergei Mahhovi süüdistus KrK § 101 p 5 - § 15 lg 2 järgi üldmenetluses
Apelleeritud kohtuotsus	Harju Maakohtu 23. veebruari 2011.a otsus
Apellatsioonide esitajad	Viru Ringkonnaprokuratuuri juhtivprokurör Margus Kurm, kannatanute A. ja V. K. esindaja adv Aadu Luberg
Prokurör	Margus Kurm
Süüdistatav	Sergei Mahhov isikukood 37703182228, Eesti kodanik, viimane elukoht XXXXXXXX XX-X XXXXXXXX-XXXXXX, varem karistatud, viibib Tallinna Vanglas.
Kaitsja	Adv Imbi Seimar

RESOLUTSIOON

Tühistada Harju Maakohtu 23. veebruari 2011.a otsus Sergei Mahhovi õigeksmõistmises KrK § 101 p 5 – 15 lg 2 järgi täies mahus.

Teha uus otsus:

Tunnistada Sergei Mahhov süüdi KrK § 101 p 5 – 15 lg 2 (KarS § 114 p 3 – 25 lg 2) järgi ja mõista talle karistuseks 11 (üksteist) aastat vangi stust. Eelvangistuses viibitud aeg alates 22. juulist 2010.a arvata karistusaja hulka.

Välja mõista Sergei Mahhovilt KrMS § 179 lg 1 p 1 a lusel sundraha 695.05 eurot (kuussada üheksakümmend viis eurot ja 05 senti) riigituludess e.

Prokuröri ja kannatanute esindaja apellatsioonid ra huldada.

Edasikaebamise kord

Kohtuotsuse peale võib 30 päeva jooksul esitada kas satsiooni Riigikohtule. Kassatsiooni esitamise soovist tuleb ringkonnakohtule kirjalikult teatada 7 päeva jooksul alates kohtuotsuse kantselei kaudu teatavaks tegemisest. Kassatsioon tuleb esitada kirjalikult ringkonnakohtu kaudu 30 päeva jooksul alates päevast, mil kohtumenetluse poolel on võimalik ringkonnakohtu otsusega tutvuda. Süüdistatav võib kassatsiooni esitada üksn es advokaadist kaitsja või advokaadi vahendusel.

ASJAOLUD JA MENETLUSE KÄIK

1. Sergei Mahhovile oli esitatud KrK § 101 p 5 ja § 15 lg 2 järgi (KarS § 114 p 3 ja § 25 järgi) süüdistus selles, et tema tulistas 09.06.2002.a.kella 11.15 paiku Tallinnas, Keemia ja Endla tänava ristmikul tulirelvast tapmise eesmärgi 1 V. K., pidades seejuures võimalikuks ja mõõndes, et surma saab ka V. K. poolt juhitud autos olnud A. K. (praegu kannab perenime K.). Tõendatud on, et eelpool viidatud ajal ja kohas ootas S.Mahhov V. K. saabumist nimetatud ristmikule. V. K. lähenes sõiduauto AUDI A6 (reg nr XXX XXX) Keemia tänava poolt ristmikule. Sõidukis istusid lisaks V. K. ka A. K. ja kaks last. Samal ajal liikus Sergei Mahhov Endla tn 88 maja juurest V. K. auto suunas. Jõudes ajal, mil V. K. alustas

parempöörde sooritamist, auto juhipoolese ukse lähed	usse, tulistas Sergei Mahhov tapmise
eesmärgil 12-kaliibrisest sileraudsest tulirelvast	ühe lasu kartetsidega täidetud

jahipüssipadrunita sõiduauto roolis istunud V. K. p ihta. Tulistamise hetkel nägi S.Mahhov, et V. K. kõrval juhi kõrvalistmel istub A. K.. Kuna V. K. õnnestus autoga sündmuskohalt minema sõita, siis jäi tapmine lõpule viimata Serge i Mahhovi tahtest sõltumata.

Tulistamise tagajärjel sai V. K. raskeid kehavigastusi: laskehaavad vasema õla- ja küünarvarre ning allalõua piirkonnas. Kehavigastused ei olnud eluohtlikud, kuid nende paranemine oli pikaajaline. Tulistamise tagajärjel sai raskeid kehavigastusi ka A. K.: lasuhaavad mõlemal õlavarrel ja mõlemal rinnanäärmel, parema õlavarre killunenud mure ja parmea keskpõlõise nãrvi (mediaansusnãrvi) vigastus. Nimetatud vigastused ei olnud eluohtlikud, kuid nende paranemine oli pikaajaline. Kehavigastused põhjustasid raske kehalise haiguse.

Harju Maakohus mõistis Sergei Mahhovi tõendamatuses tõttu õigeks.

APELLATSIOONIDE SISU

2. Prokurör taotleb maakohtu otsuse tühistamist ja uue otsusega S. Mahhovi süüditunnistamist KrK § 101 p 5 – 15 lg 2 (KarS § 114 ja 25) järgi ja karistamist vangistusega 11 aastat ja 6 kuud.

Prokurör ei nõustu maakohtu järeldustega ning leiab, et kohus on läinud vastuollu KrMS § 61 sätestatud tõendite vaba hindamise põhimõttega, rik kudes oluliselt kriminaalmenetlusõigust, mis on aga ringkonnakohtus kõrvaldatav.

Vaidlustatud asjas on tegemist sõna-sõna vastu oluk orraga ühelt poolt kannatanu V. K. kindel veendumus, et 09.06.2002.a tulistas teda S. Mahhov. Sellele vastu räägivad S. Mahhovi ütlused, et tema seda kuritegu toime pannud ei ole. Maakohus leidis, et esineb kõrvaldamata kahtlus, et kannatanu võis äratundmiseks esitamisel eksida, seda nii eeluurimisel kui kohtumenetluses.

Prokuröri hinnangul ei olegi võimalik seda kahtlust kõrvaldada. Kohus põhjendab kannatanu mitteuskumist sellega, et äratundmise ja kuriteosündmuse vahel on pikk ajavahe ning et tulistaja kandis tulistamise hetkel mütsi ja prille. Sisuliselt on kohus öelnud, et kui kurjategija kannab mütsi ja prille ning äratundmiseks esitamine ei toimu vahetult pärast kuritegu, siis on äratundmine tõendina välistatud. Selline üldine väide välistab teatud tõendid juba ette mis läheb aga vastuolli KrMS § 61 sätestatud tõendite vaba hindamise põhimõttega.

Prokuratuur on seiskohal, et käesoleval jt sarnaste kaasuste puhul ei peaks kohus arutama kahtluste üle abstraktselt, vaid hindama, kas konkre etne kannatanu võis konkreetsel juhul kurjategija välimuse meelde jätta. Sellisel hindamisel on oma objektiivne ja subjektiivne külg. Objektiivselt saab kannatanu suutlikkust hinnata konkreetsete tehilolude põhjal, ehk siis tuleb küsida, kas ja kui hästi oli kannatanul võimalik kurjategijat näha. V. K. nägi tulistajat lähedalt umbes 5 sekundi vältel, kusjuures miski tema vaatevälja ei piiranud ja ka nähtavus oli väga

hea. Et tulistaja oli kannatanule lähedal, tõendab	ka ballistikaekspertiis, laskja	pidi olema
autost vähem kui meetri kaugusel. Keskmise inimese sellises keskkonnas	on	võimeline
nägema teise inimese nägu määral, mis võimaldab sel	le hilisemat meenutamist.	

Kannatanu subjektiivse võimekuse kohta kurjategija välimus endale meelde jätta annavad kõige objektiivsemat teavet kannatanu poolt vahetult pärast kuriteosündmust antud ütlused. Kui kannatanu suudab kurjategijat üksikasjalikult kirjeldada, siis järelikult ta mäletab teda. V. K. poolt esimesel ülekuulamisel antud isikukirjelduses ei jäta vähimatki kahtlust selles, et V. K. nägi hästi teda tulistanud isikut ja talletas oma mähus tema välimuse. Tähelepanuväärne on ka selle vahetult pärast kuriteosündmust antud isikukirjelduse kokkulangevus S. Mahhoviga.

Objektiivse asjaoluna tuleb arvestada ka seda, et S. Mahhov on äratuntuks osutunud ka teistes kriminaalasjades, kus ta on olnud süüdistatav. Subjektiivse asjaoluna ei saa aga tähelepanuta jätta V. K. haridust ja töökogemust. Tal on politseiline haridus ning kogu oma elu on ta töötanud kriminaalpolitseis ja turvaäris ametikohta del, kus tähelepanu ja meeldejätmise võime on määrava tähendusega.

3. Kannatanute esindaja adv. A. Luberg taotleb samuti maakohu otsuse tühistamist ja uue otsusega S. Mahhovi süüditunnistamist KrK § 101 p 5 – 15 lg 2 (KarS § 114 ja 25) järgi ja karistamist.

Apellant märgib, et maakohus on põhjendamatult kõrvalale jättnud ballistikaekspertiisis tuvastatud asjaolud ning rõhutab, et ekspertiisiga tuvastati, et tulistaja pidi V. K. autost vähem kui 1 meetri kaugusel, tulistaja pikkus aga pidi olema vähemalt 180 cm. Ekspertarvamuses toodud järeldused on kooskõlas V. K. ühetaoliste ütlustega kogu menetluse käigus, mis aga näitab ühelt poolt V. K. ütluste kõrget usaldusväärsust, teisest küljest aga kogumis V. K. ütlustega on ekspertarvamus kaalukas tõend näitamaks, et S. Mahhov on talle inkrimineeritud kuriteo toime pannud.

Apellant ei nõustu otsusest väljaloetava etteheitega menetlejale selles, et kohtueelse menetluse käigus alul kahtluse saanud, kuid seejärel kahtlust uuest vabanenud isikuid ei esitatud

äratundmiseks kannatanutele. Otsuses leitakse ka, et kui seda oleks tehtud ja V. K. oleks need isikud kindlasti välistanud, siis nähtuks sellest, et V. K. tõepoolest väga hästi mäletab tulistaja kehakuju, nina, lõua ja kõrvade ja üldise näoplaani	järgi. Esindaja märgib, et isiku äratundmiseks esitamine – sisu ja taotletav eesmärk on ikkagi isiku äratundmine (mis ei välista, et kedagi ära ei tunta), mitte aga juba eelduslikult isiku mitteäratundmine.
--	--

Kohus leidis, et V. K. veendumus on ajapikku aina kindlamaks muutunud, mistõttu tema kui tõendi allika usaldusväärsuse hindamisel tuleb olla eriti ettevaatlik.

V. K. on tulistaja ära tundnud kohtueelsel uurimisel fotode järgi ja lisanud sealjuures, et 100% kindlusega saaks ta teha oma järeldused siis, kui isikut füüsiliselt näeks. Nn füüsilisel äratundmisel ongi V. K. kinnitanud, et tunneb S. Mahhovi ära isiku, kes teda tulistas. Kui nüüd kohtuistungil V. K. avaldas, et ta on 100% kindel S. Mahhovi isikus kui tulistajas, siis kuidas saab öelda, et tema veendumus aina suureneb.

MENETLUS RINGKONNAKOHTUS

4. Prokurör toetas apellatsiooni, taotles maakohtu otsuse tühistamist ja uue otsusega Sergei Mahhovi süüditunnistamist KrK § 101 p 5 – 15 lg 2 (KarS § 114 p 3 ja 25 lg 2) järgi ning karistamist 11 aasta ja 6 kuulise vangistusega.

Kannatanu esindaja toetas samuti apellatsiooni ning palus uue otsusega Sergei Mahhovi süüdi tunnistada.

Süüdistatav ja tema kaitsja vaidlesid apellatsiooni dele vastu ja leidsid, et maakohus on teinud ainuvõimaliku otsuse, see on põhjendatud ja seaduslik.

RINGKONNAKOHTU SEISUKOHT

5. Kohtukolleegium, tutvunud süüdistusaja materjalide ja apellatsioonidega, kuulunud ära kohtumenetluse pooled, leiab, et apellatsioonid on põhjendatud, maakohtu otsus tuleb tühistada.

Tõsi, et käesolev kriminaalasi tuleb lahendada nn sõna-sõna vastu olukorras, kus tõenditeks on ühelt poolt kannatanu ütlused ja tema poolt isiku äratundmistel väljendatud veendumus, et 09.06.2002.a tulistas teda S. Mahhov ning teisalt süüdistatava ütlused, et tema seda kuritegu toime pannud ei ole, pole sel kuupäeval ka Tallinnas viibinud. Maakohus on oma otsuses leidnud, et kannatanu võis isiku äratundmisel eksida, seda nii eeluurimisel kui kohtumenetluses ning seega esinevad kriminaalasjas kahtlused, mida ei ole võimalik kõrvaldada, sellised kahtlused tuleb tõlgendada süüdistatava kasuks.

Esmalt peab kohtukolleegium vajalikuks osundada, et kriminaalmenetluse seadustik ei sisalda keeldu tugineda süüdimõistva otsuse tegemisel isegi üksnes kannatanu ütlustele. KrMS § 62 lg 2 sätestab, et kohus hindab kõiki tõendeid oma süüdistatav, on kohtu jaoks usaldusväärsed ja piisavalt veenvad, võib kohus teha süüdimõistva otsuse ka üksnes nende alusel. Sellist seisukohta on avaldanud ka Riigikohus oma mitmetes lahendites (Riigikohtu otsused nr 3-1-1-89-03; 3-1-1-94-04; 3-1-1-98-07 jt). Sealjuures rõhutas siiski Riigikohus, et ainult kannatanu ütlustele tuginedes ei või teha süüdimõistvat otsust juhul, kui kannatanu hilisemad ütlused erinevad oluliselt varasematest ütlustest. Arvestades tuleb aga, et viidatud otsused pärinevad kriminaalmenetluse koodeksi kehtivuse ajast, praegu kehtiva KrMS § 281 lg-st 1 tulenevalt ei

võigi kohus põhjendamatu vastuolu puhul isiku ütlus tele tugineda. Käesoleval juhul kannatanu ütlustes taolisi vastuolusid välja toodud ei ole.

Kohus ei ole küll tuvastanud kannatanu erinevates menetlusetappides antud ütlustes vastuolusid, kuid on viidanud isiku äratundmiseks esitamiste protokollidele ja leidnud, et kannatanu veendumus on aja möödudes aina kindlamaks muutunud. Kohtukolleegium maakohtuga siiski ei nõustu. 16.07.2003.a esitati S. Mahhovi fotode järgi V. K. äratundmiseks, kus V. K. avaldas, et fotol nr 4 olev mees on tema arvates isik, kes tulistas, täiesti kindlalt saaks ta selles veenduda, kui näeks teda füüsilisel teel enda vastas /tl 72/. Hiljem, 04.08.2005.a on läbi viidud korduv isiku äratundmiseks esitamine, kus V. K. tundis kuue kalamehemütsi ja päikesepillile kandva mehe hulgast ära nr 6 all S. Mahhovi kui teda tulistanud isiku ja seda ilma kahtlusteta /tl 122-127/. Ka kohtuistungil oli V. K. 100- protsendiliselt veendunud, et just süüdistatav S. Mahhov on isik, kes teda 09.06.2002.a tulistas. Kohtukolleegiumi hinnangul ei saa kuidagi väita, nagu oleks kannatanu veendumus aja möödudes kindlamaks muutunud. Tegemist on kannatanu ühetaoliste ütlustega.

Prokurör märgib apellatsioonis põhjendatult, et kohus ei peaks käesoleva ja ka samaste kaasuste puhul arutama kahtluste üle abstraktselt, vaid peaks hindama, kas konkreetne kannatanu võis konkreetset juhul kurjategija välimuse meelde jätta. Objektiivselt saab kannatanu suutlikkust isiku välimuse mälu talletamiseks hinnata konkreetsete tehilolude põhjal, st tuleb välja selgitada, kas ja kui hästi oli kannatanul võimalik kurjategijat näha. V. K. nägi tulistajat lähedalt, ca meetri kauguselt, tema vaatevälja miski ei piiranud, nähtavus oli väga hea /II kd tl 87-90/. Et tulistaja jõudis kannatanule väga lähedale, tõendab ka ballistikaekspertiis – laskja pidi olema autost vähem kui 1 m kaugusel, ligikaudu aknas oleva vigastuse ja vasakpoolse rattakoopa esiserva vahelisel alal /I kd tl 56/. Põhjendatud on siinkohal ka märkida, et V. K. suutis pärast kurite osündmust tulistajat väga asjatundlikult ja üksikasjalikult kirjeldada /I kd tl 30/.

Maakohus on jättnud eeltoodud asjaolud analüüsima, st ei ole andnud isiku äratundmiseks esitamise protokollidele kui tõenditele sisulist hinnangut. Sellist analüüsi tegemata ja hinnangut andmata jääb aga kohtukolleegiumi arvates maakohtu poolt oma otsuses sedastatu, et kannatanu võis tulistajat ära tundes eksida, üld sõnaliseks.

Isiku äratundmiseks esitamise kui olulise menetlust oimingu protokollis tõendina hindamist on käsitanud Riigikohtu kriminaalkolleegium oma otsust es korduvalt. Nii on Riigikohus otsuses nr 3-1-1-21-09 märkinud, et üksikute uurimistoimingute nõuetekohasuse hindamisel ei saa lisaks menetlusõiguse nõuetele jätta arvestamata ka uurimistaktikas üldtuntud arusaamasid. Kooskõlas KrMS § 82 lg 1 p-s 5 sätestatuga tuleb äratundmiseks esitamise protokollis märkida ka seda, milliste tunnuste alusel objekt ära tunti. Selle nõude täitmisel saab olla sisuline tähendus. Üksnes siis, kui on võimalik võrrelda ja hinnata, kas ja kuivõrd on need tunnused, mille alusel objekt ära tunti, samased nende tunnustega, mille oli äratundja talletanud enda mälu varem seoses kuriteosündmusega ja mille alusel ta lootiski objekti ära tunda. Eelöeldu omakorda eeldab uurimistaktikalisel teel seda, et enne äratundmiseks esitamist kuulatakse äratundja üle äratundmist võimaldavate tunnuste selgitamiseks. Kui äratundmiseks esitamisele sellist ülekuulamist ei eelne, siis on äratundmiseks esitamise tulemi kontrollimine praktiliselt välistatud. Samasugust seisukohta väljendas Riigikohus ka oma otsuses nr 3-1-1-52-09 p-s 11 - KrMS § 81 lg 1 kohaselt võib äratundmiseks esitamine toimuda alles pärast isiku ülekuulamist, kusjuures erandeid sellest nõudest menetlusseadus ette ei näe. Kriminaalkolleegiumi hinnangul on KrMS § 81 lg-st 1 tuleneva nõude eesmärgiks äratundja järelduste objektiivse kontrollimise ja hindamise tagamine, mille tõttu ei tohi menetlustoimingute järjestusse suhtuda formaalselt. Ülekuulamist läbi viimata pole menetlejal

võimalik nõuetekohaselt selgitada, mida teab isik tõeandmisest asjaolude kohta ega täiel määral veenduda äratundja väidete objektiivsuses ja tõlevastavuses.

Käesolevas süüdistusasjas on eelpool kirjeldatud nõuded täidetud. Kannatanu V. K. kuulati järgmisel päeval pärast kuriteosündmust üle ning nagu öeldud, on ta tulistajat üksikasjalikult kirjeldanud /I kd tl 30/. 16.07.2003.a esitati V. K. äratundmiseks nelja isiku fotod ning ta avaldas, et fotol nr 4 (S. Mahhov) olev mees on tema arvates see isik, kes teda 09.06.2002.a Tallinnas tulistas. V. K. tundis selle mehe ära näo kuju, nina ja kõrvade kuju, suujoone järgi. Samas märkis kannatanu, et täiesti kindlalt saaks ta veenduda siis, kui näeks meest füüsiliselt enda vastas /I kd tl 72-74/. Kannatanu esitatud tingimus menetleja poolt täideti ning 04.08.2005.a esitati S. Mahhov V. K. äratundmiseks koos viie temaga samase isikuga, kusuures kõik need isikud kandsid nn kalamehemütsi ja päikesepille /I kd tl 122-127/. V. K. tundis isikus nr 6 (S. Mahhov) ära mehe, kes teda 09.06.2002.a tulistas, selgitades, et mehe tunneb ta ära lõua, suujoone, nina, üldise kehakuju, pikkuse, üldise näoplaani järgi.

Seega menetluslikke ettehteid äratundmiseks esitamise läbiviimisele käesolevas asjas teha pole võimalik. Olulisena tuleb siinjuures veel märkida, et V. K. poolt esimesel ülekuulamisel antud isikukirjeldus on S. Mahhovi välimusega kokku langev.

Maakohtu otsuse kohaselt ei ole, arvestades asjaolu, et tulistaja kandis tulistamise ajal prille ja nn kalamehemütsi, välistatud, et kannatanu võis eksida. Veel heidab kohus ette, et äratundmiseks esitamised on läbi viidud pikkade aja vahemikega ja pikka aega pärast kuriteosündmust. Kohtukolleegiumi hinnangul ei ole need põhjendused siiski aluseks kahelda tõendi usaldusväärsuses. Prokurör märgib apellatsioonis põhjendatult, et sisuliselt on maakohus sedastanud, et kui kurjategija kannab mütsi ja prille ning äratundmine ei toimu vahetult pärast kuritegu, siis on äratundmine tõendina välistatud. See seisukoht aga välistab teatud tõendid juba ette, mis on vastuolus KrMS §-s 61 sätestatud tõendite vaba hindamise põhimõttega. Käesoleval juhul tuleb tõdeda, et vaatamata prillidele ja mütsile on kannatanu tulistaja välimust üksikasjalikult kirjeldada suutnud, selle isiku välimuse on kannatanu mälu talletanud ning ta ka kolm aastat hiljem ära tundnud. Ebaolulised faktid ja sündmused, mille keskmes sa ise ei ole, võivad tõepoolest kolme aastaga mälu oluliselt tuhmuda, kuid nii oluline ja drastiline sündmus, nagu toimus 2002.a juunis V. K., laseb arvata, et kõik asjaolud, mida ta tajus, on mälu sööbinud. Seda kinnitas kannatanu ka kohtuistungil ise.

Kohtukolleegium osundab, et situatsioonides, kus on ainult n.ö sõna-sõna vastu, peab kohus erilise tähelepanelikkusega arvestama kõigi asjaoludega, mis enda olemuselt on kaasuse lahendamisel asjakohased ning mis võivad mõjutada tõendite hindamist. Kaaluda tuleb kõiki asjaolusid, mis räägivad nii süüteo toimepanemise poolt kui ka vastu (vt Riigikohtu otsus nr 3-1-1-94-04). Seetõttu on põhjendatud ka prokuröri viide kannatanu V. K. politseilisele haridusele ja töökogemisele kriminaalpolitseis. Tähelepanu- ja meeldejätmise võime, hilisem kirjeldamisoskus on vaieldamatult treenitavad ning tuleb tõdeda, et käesolevas süüdistusasjas on see äratuntav. V. K. on tähele pannud mitmeid olulisi detaile tulistaja välimuses, neid kirjeldanud ja mälu talletanud. Prokurör märgib põhjendatult, et kui kannatanu suudab kurjategijat üksikasjalikult kirjeldada, siis järeltõlkega ta mäletab teda. Lisaks eelnevale peab kohtukolleegium kõnekaks ka fakti, et 11.06.2002.a, s.o ülejärgmisel päeval pärast kuriteosündmust käesolevas asjas, lahkus S. Mahhov Eestist Hispaania Kuningriiki /II kd tl 90/.

Mis puudutab S. Mahhovi väidet selle kohta, et konkreetset ta küll ei mäleta, aga 09.06.2002.a oli ta Kohtla-Järvel, siis seda väidet ka kaudselt toetavad tõendid või muud

tuvastatud asjaolud asjas puuduvad. Kohtukolleegium peab siinjuures vajalikuks osundada Riigikohtu mitmetes otsustes sõnaselgelt väljendatu d seisukohale, mille kohaselt juhul, mil süüdistatav otsustab end kaitsta aktiivselt, peab ta ise esitama tõendid oma väidete õigsuse kinnitamiseks või vähemalt looma menetlejale reaals e võimaluse nende väidete kontrollimiseks. Kui end aktiivselt kaitsev süüdist atav jätab esitamata oma väidete õigsust kinnitavad tõendid ega loo reaals et võimalust nende väidete kontrollimiseks, pole alust rääkida süüdistusversiooni suhtes tekkinud kahtlust est, mida tuleks tõlgendada süüdistatava kasuks (Riigikohtu otsused nr 3-1-1-112-99; 3-1-1-104-05; 3-1-1-85-07). S. Mahhov ei ole andnud menetlejale vähimalgi määral mingit tuge oma väite kontrollimiseks, mistõttu tuleb S. Mahhovi ütlusi oma Kohtla-Järvel viibimise kohta pa ljasõnaliseks pidada.

Kohtukolleegium on seisukohal, et kannatanu V. K. ü tlustes ja tema poolt isiku äratundmiseks esitamise protokollides ei ole alust kahelda, need tõendid on piisavad, et lugeda tuvastatuks kannatanute tulistamine 09.06.2002.a Sergei Mahhovi poolt.

S. Mahhov tulistas ca meetri kauguselt sõiduautos k örvuti istunud A. ja V. K. pihta 12-kaliibrilisest sileraudsest tulirelvast lasu jahipü ssipadrüniga, mille pihtamislaengu moodustasid või selle hulgas olid ca 8 mm läbimõõdu ga kartetšid. Tulistamise hetkel nägi S. Mahhov mõlemat kannatanut. Arvestades kannatanutele tekitatud vigastuste paiknemist keha eluohtlikes piirkondades, pihtamislaengu erisusi (kartetšid) ja tulistamise kaugust kannatanutest, saab väita, et lask oligi suunatud k ahele isikule. Seega pani ta tahtlikult toime vahetult kahe inimese tapmisele suunatud teo. Et aga V. K. õnnestus sündmuskohalt minema sõita, jäi tapmine lõpule viimata S. Mahhovi tahtes t sõltumata. Süüdistuses on seega S. Mahhovi tegu õigesti hinnatud KrK § 101 p 5 – 15 lg 2 järgi, mis vastab alates 01.09.2002.a kehtiva karistusseadustiku paragrahvidele 114 p 3 ja 25 lg 2.

Karistuse mõistmisel lähtub kohtukolleegium KarS §- s 56 sätestatust. S. Mahhovi puhul ei ole tuvastatud raskendavaid ega kergendavaid asjaolusid. Tema süü suurusest lähtuvalt on kohtukolleegiumi hinnangul esitanud riiklik süüdist aja põhjendatud taotluse karistada S. Mahhovit vangistusega KrK §-s 101 ettenähtud sankts iooni keskmises määras.

KrMS § 179 lg 1 p 1 alusel tuleb S. Mahhovilt välja mõista sundraha 2,5 kuupalga alammäära ulatuses. KarS § 68 lg 1 kohaselt tuleb eelvangistuses viibitud aeg alates 22.07.2010.a arvata S. Mahhovi karistusaja hulka.

Ülaltoodust lähtudes ja juhindudes KrMS § 337 lg 1 p 4, 338 p 1, 2, 340 lg 4 p 2 tühistab	
ringkonnakohus Harju Maakohtu 23.02.2011.a otsuse S. Mahhovi õigeks mõistmises ja	
mõistab ta uue otsusega KrK § 101 p 5 – 15 lg 2 (KarS § 114 p 3 – 25 lg 2) järgi süüdi.	
Prokuröri ja kannatanute esindaja apellatsioonid ri ngkonnakohus rahuldab.	

Malle Preimer

Sten Lind

Paavo Randma

Lisa 2 Ankeet kohtunikele

1. Töötan

☐ Harju maakohutus

☐ Pärnu maakohutus

☐ Tartu maakohutus

☐ Viru maakohutus

☐ Tallinna ringkonnakohtus

☐ Tartu ringkonnakohtus

2. Isikulised tõendid on minu arvates füüsiliste asitõenditega võrreldes

☐ sama olulised

☐ olulisemad

☐ vähem olulised

Miks Te nii arvate?

	5
	6

3. Ütluste deponeerimisega

☐ ei ole kunagi kokku puutunud

☐ olen kokku puutunud harva

☐ olen sageli kokku puutunud

Juhul, kui olete ütluste deponeerimisega kokku puutunud, siis millise kvalifikatsiooniga kuritegude puhul?

	5
	6

4. Enam olen ütluste deponeerimisel kokku puutunud

☐ kannatan ütluste deponeerimisega

☐ tunnistan ütluste deponeerimisega

5. Ütluste deponeerimise põhjuseks on olnud

☐ isiku identiteedi varjamine

☐ isiku järjekordse hingelise trauma vältimine

☐ isiku raske haigus

☐ isiku suundumine välismaile

☐ muu põhjus

Juhul, kui vastasite variandiga "muu põhjus," palun täpsustage.

6. Kaugülekuulamisega kohtuistungil

☐ ei ole kunagi kokku puutunud

☐ olen alla 3 korda kokku puutunud

☐ olen 3-5 korral kokku puutunud

☐ olen enam kui 5 korral kokku puutunud

Palun täpsustage, millise tehnikavahendi abil kaugülekuulamist teostati ning millisel põhjusel.

7. Praktikas esineb isiku poolt kohtus risküsitlusele antud ütlustes olulisi vastuolusid tema kohtueelses menetluses antud ütlustega võrreldes

☐ väga harva

☐ ligikaudu veerandis asjades

☐ ligikaudu pooltes asjades

☐ enam kui pooltes asjades

☐ peaaegu kõikides asjades

8. Enam esineb kohtus risküsitlusele antud ütluste ja eeluurimisel antud ütluste vahel olulisi vastuolusid

☐ süüdistatavate puhul

☐ kannatanute puhul

☐ tunnistajate puhul

9. Olen kohtunikuna tunnistaja poolt kohtueelses menetluses antud deponeerimata ütlused KrMS § 291 lg 3 alusel tõendina vastu võtnud.

☐ Jah, tunnistaja surma korral

☐ Jah, tunnistaja poolt kohtus ütluste andmisest keeldumise tõttu

☐ Jah, tunnistaja raske tervise seisundi tõttu

☐ Ei

10. Olen teinud süüdimõistva kohtuotsuse, mis põhines üksnes isikulistel tõenditel.

☐ Jah

☐ Ei

Vastates variandiga "jah," palun täpsustage, kelle ütlustele otsus tugines.

11. Millega on Teie arvates vaja arvestada ütluste usaldusväärsuse hindamisel?

12. Kas Teie arvates on süüdistatavatele Eesti kriminaalmenetluses tagatud Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 6 lõike 3 punktist d tulenev kaitseõigus?

/Art 6. Õigus õiglasele kohtulikule arutamisele.

Lg 3 lgal kuriteos süüdistataval on õigus:

d) küsitleda ise või lasta küsitleda süüdistuse tunnistajaid, saavutada omapoolsete tunnistajate kohalekutsumine ja nende küsitlemine süüdistuse tunnistajatega võrdsetel tingimustel/

☐ Jah, täielikult

☐ Osaliselt

☐ Ei ole piisavalt tagatud

Vastates variandiga "osaliselt" või "ei ole piisavalt tagatud," palun täpsustage.

13. Juhul, kui soovite seoses küsitlusega või isikulistel tõenditega esitada täpsustavaid märkuseid, palun tehke seda. Olen Teile vastamise eest väga tänulik ning avatud kommentaaridele ja kriitikale!

Lisa 3 Ankeet prokuröridele

1. Töötan

☐ Lõuna Ringkonnaprokuratuuris

☐ Lääne Ringkonnaprokuratuuris

☐ Põhja Ringkonnaprokuratuuris

☐ Viru Ringkonnaprokuratuuris

2. Isikulised tõendid on minu arvates füüsiliste asitõenditega võrreldes

☐ sama olulised

☐ olulisemad

☐ vähem olulised

Miks Te nii arvate?

3. Ütluste deponeerimisega eeluurimiskohtuniku juures

☐ ei ole kunagi kokku puutunud

☐ olen kokku puutunud harva

☐ olen sageli kokku puutunud

Juhul, kui olete ütluste deponeerimisega kokku puutunud, siis millise kvalifikatsiooniga kuritegude puhul?

4. Enam olen kokku puutunud ütluste deponeerimisel

☐ kannatanu ütluste deponeerimisega

☐ tunnistaja ütluste deponeerimisega

5. Ütluste deponeerimise põhjuseks on olnud

☐ ei isiku identiteedi varjamine

☐ ei isiku järjekordse hingelise trauma vältimine

☐ ei isiku raske haigus

☐ ei isiku suundumine välismaile

☐ ei muu põhjus

Vastates variandiga "muu põhjus," palun täpsustage.

	5
	6

6. Kaugüleküülamisega kohtuistungil

☐ ei ole kunagi kokku puutunud

☐ olen alla 3 korda kokku puutunud

☐ olen 3-5 korral kokku puutunud

☐ olen enam kui 5 korral kokku puutunud

Palun täpsustage, millise tehnikavahendi abil kaugüleküülamist teostati ning millisel põhjusel.

	5
	6

7. Praktikas esineb isiku poolt kohtus risküsitlusele antud ütlustes olulisi vastuolusid tema kohtueelses menetluses antud ütlustega võrreldes

☐ ei väga harva

☐ ei ligikaudu veerandis asjades

☐ ei ligikaudu pooltes asjades

☐ enam kui pooltes asjades

☐ ei peaaegu kõikides asjades

8. Enam esineb kohtus risküsitlusele antud ütluste ja eeluurimisel antud ütluste vahel olulisi vastuolusid

☐ ei süüdistatavate puhul

☐ ei kannatanute puhul

☐ ei tunnistajate puhul

9. Olen osalenud kohtuprotsessil, mille käigus kohtunik on tunnistaja poolt kohtueelsel uurimisel antud deponeerimata ütlused KrMS § 291 lg 3 alusel tõendina vastu võtnud.

☐ Jah, tunnistaja surma korral

☐ Jah, tunnistaja poolt kohtus ütluste andmisest keeldumise korral

☐ Jah, tunnistaja raske tervises seisundi tõttu

☐ Ei

10. Olen osalenud kohtuprotsessil, kus süüdimõistev kohtuotsus põhines üksnes isikulistel tõenditel.

☐ Jah

☐ Ei

Juhul, kui vastasite variandiga "jah," palun täpsustage, kelle ütlustele otsus tugines.

5

6

12. Kas Teie arvates on süüdistatavatele Eesti kriminaalmenetluses tagatud Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 6 lõike 3 punktist d tulenev kaitseõigus?

/Art 6. Õigus õiglasele kohtulikule arutamisele.

Lg 3 Igal kuriteos süüdistataval on õigus:

d) küsitleda ise või lasta küsitleda süüdistuse tunnistajaid, saavutada omapoolsete tunnistajate kohalekutsumine ja nende küsitlemine süüdistuse tunnistajatega võrdsetel tingimustel/

☐ Jah, täielikult

☐ Jah, osaliselt

☐ Ei ole piisavalt tagatud

Vastates variandiga "jah, osaliselt" või "ei ole piisavalt tagatud," palun täpsustage, miks Te nii arvate.

5

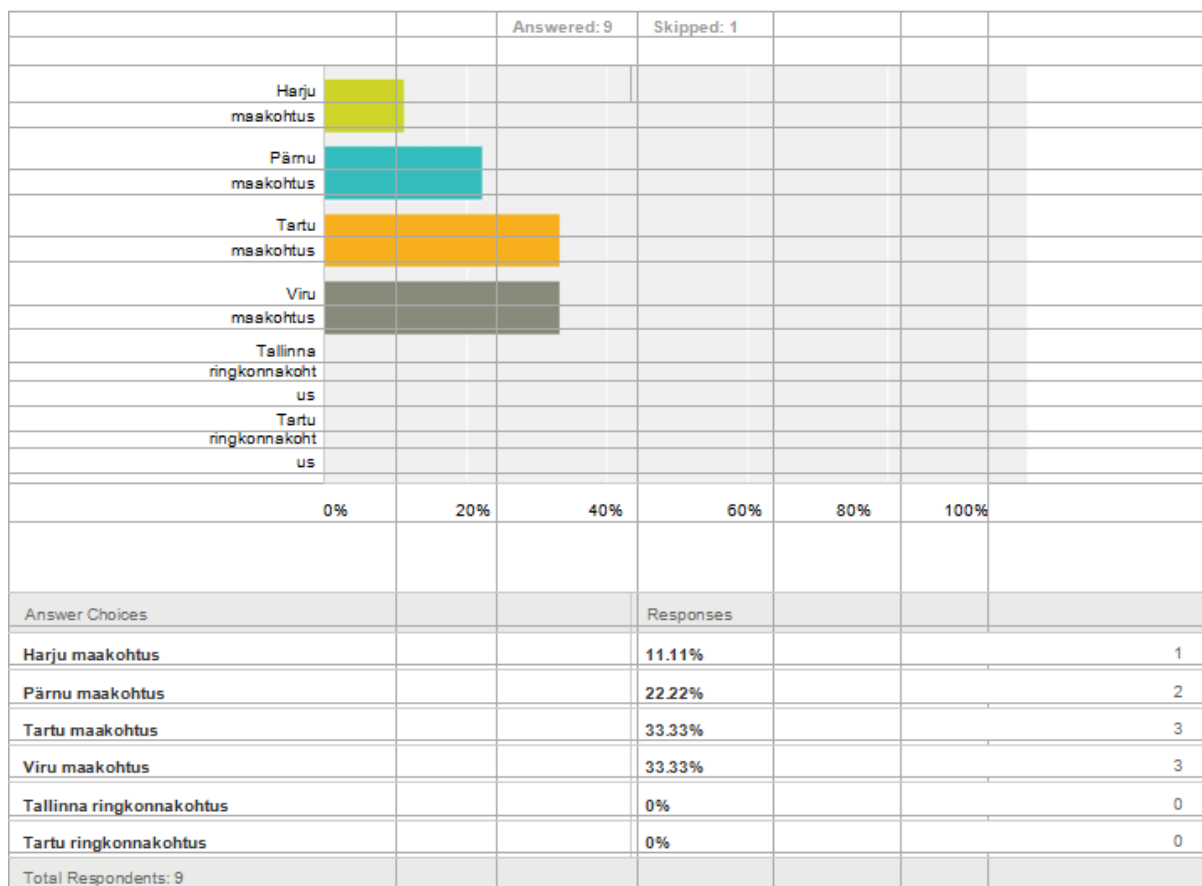
6

13. Juhul, kui soovite seoses küsitlusega või isikuliste tõenditega esitada täpsustavaid märkuseid, palun tehke seda. Olen Teile vastamise eest väga tänulik ning avatud kommentaaridele ja kriitikale!

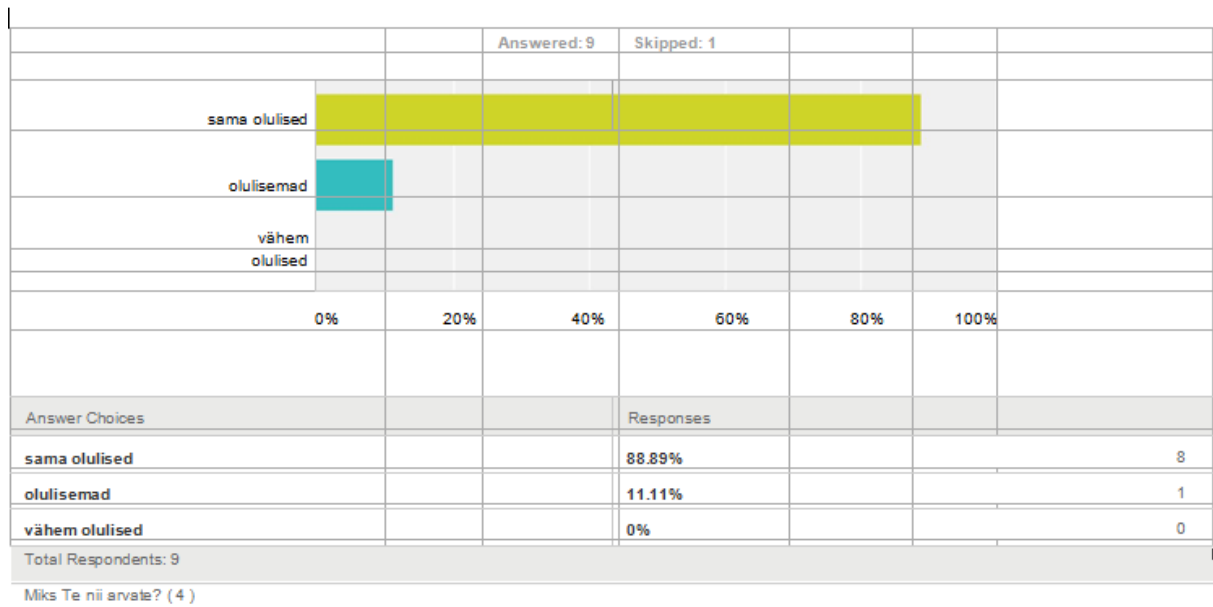
Lisa 4 Kohtunike küsitlemise tulemused

Kohtunike küsitlus isikuliste tõendite kohta

Q1 Töötan

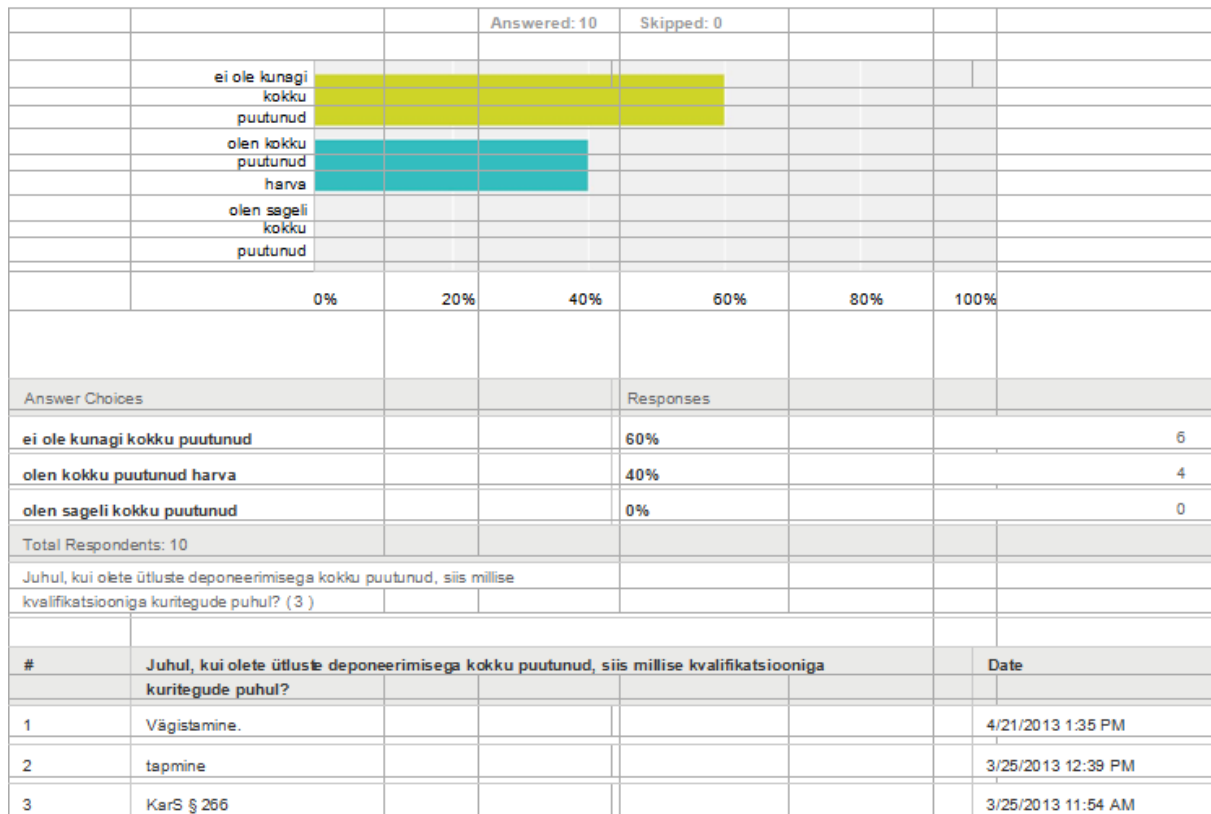

**Q2 Isikulised tõendid on minu arvates
füüsiliste asitõenditega võrreldes**

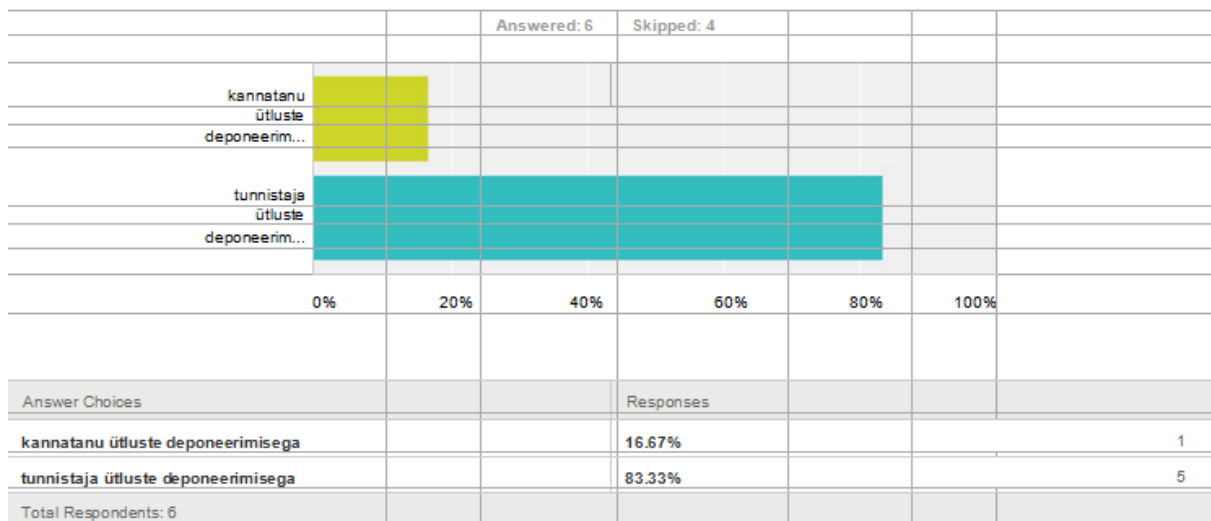

#	Miks Te nii arvate?	Date
1	Uhelgi tõendil ei ole ette määravat jõudu üheski menetluse liigis.	4/5/2013 2:58 PM
2	Kui ma sellele küsimusele konkreetselt vastaksin, oleks see eksitav. Väidan, et mitte kunagi ei ole ole kriminaalasjas puhtalt isikulisi tõendeid. Vahekorra olulisus isikuliste ja füüsiliste tõendite vahel tuleneb konkreetsetest tõendamist vajavatest asjaoludest	3/29/2013 12:39 PM
3	kõik oleneb kriminaalasja eripärast, ei saa väita, et kas isikuline tõend või asitõend oleks üks teisest olulisem, see oleks suur viga. Selles mõttes ka küsimus ise ei ole kõige parem formuleeritud.	3/25/2013 12:39 PM
4	Oluline on see tõend, millel asjas määrav tähtsus on konkreetsel kaasusust silmas pidades ja milliseid tõendeid on üldse õnnestunud koguda. Kaaluksiks võib olla seega ükskõik milline tõend.	3/25/2013 11:54 AM

Q3 Ütluste deponeerimisega

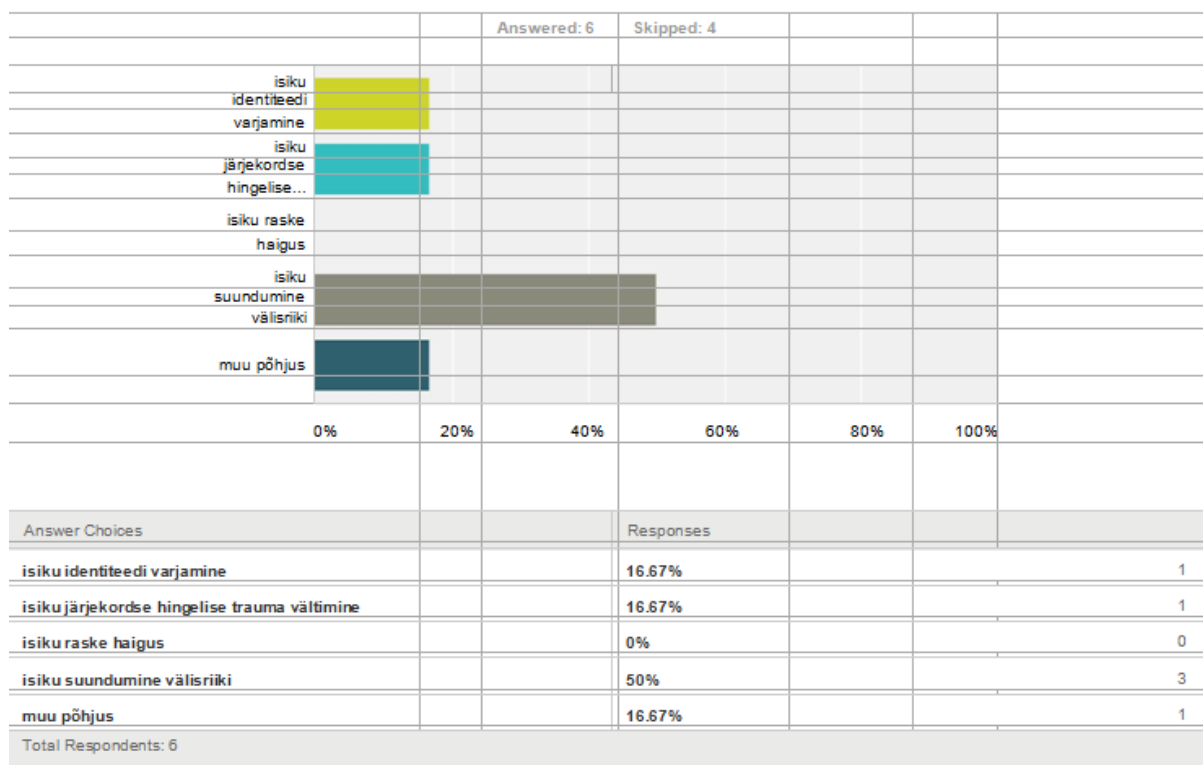

Q4 Enam olen ütluste deponeerimisel kokku puutunud

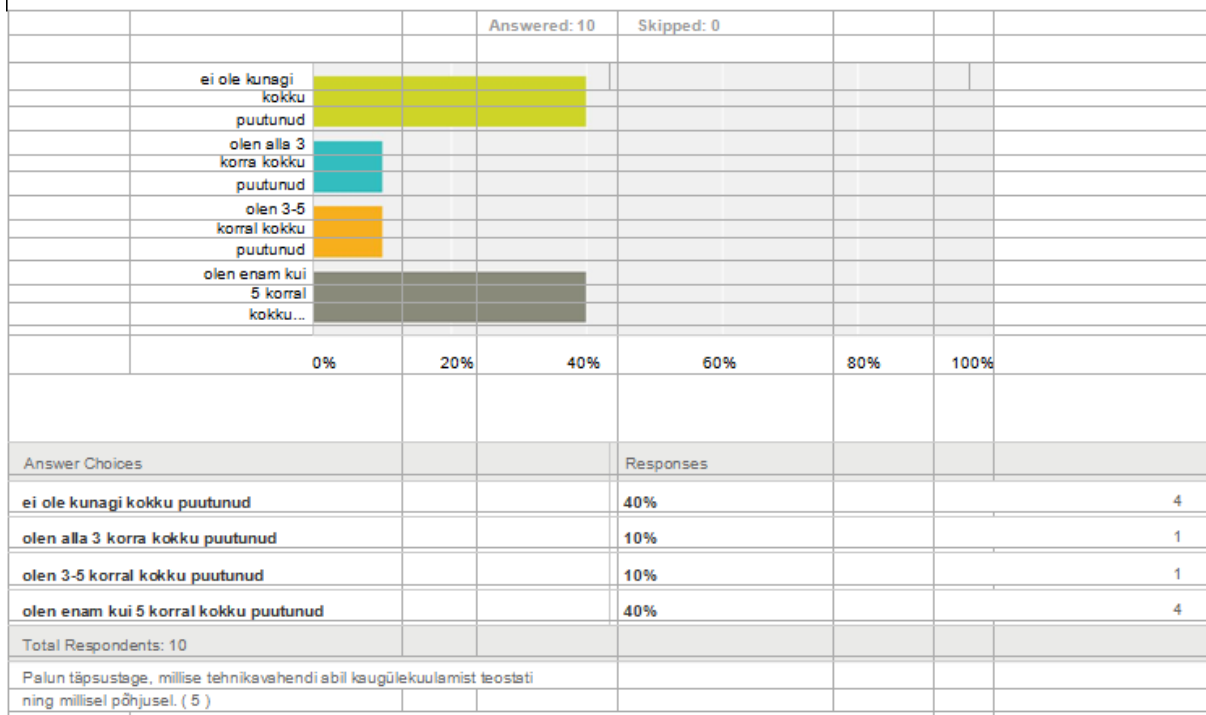
Q5 Ütluste deponeerimise põhjuseks on olnud

Juhul, kui vastasite variandiga "muu põhjus," palun täpsustage. (2)

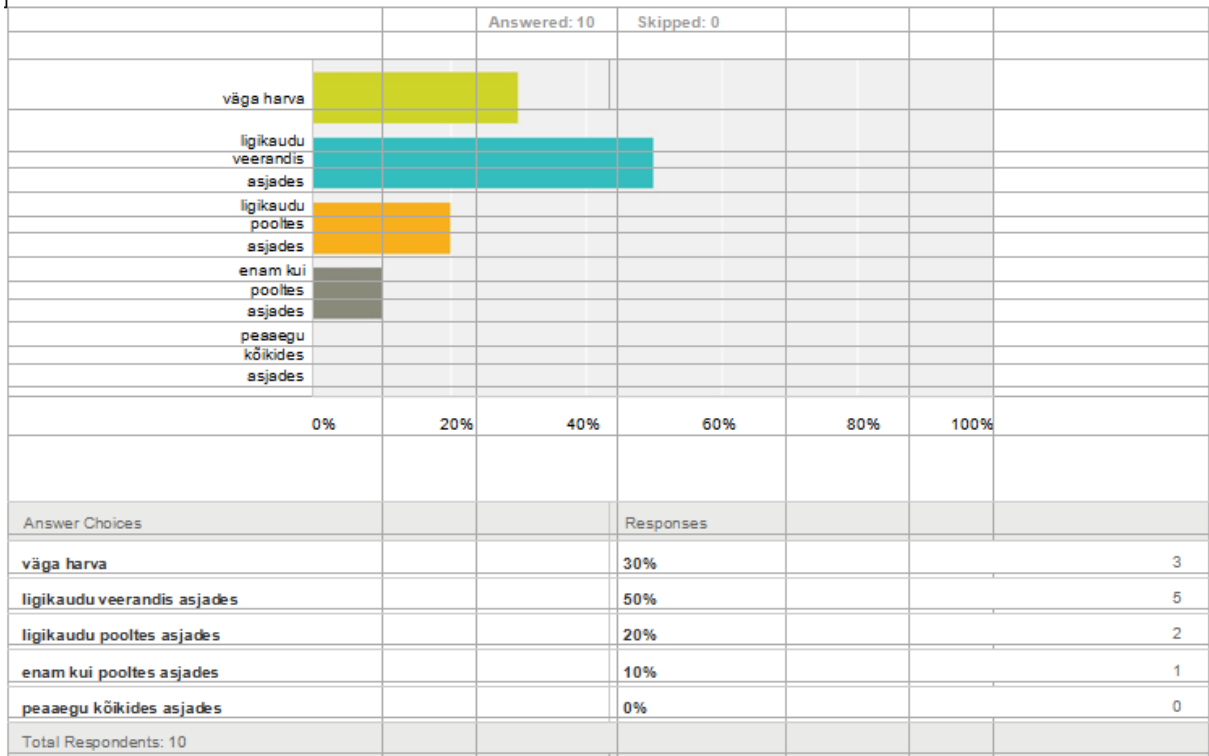
#	Juhul, kui vastasite variandiga "muu põhjus," palun täpsustage.	Date
1	Väidan, et ütluste deponeerimine on pigem erand, kuna see võimalus on KrMSs sätestud juba mõnda aega aga praktikas pole rakendunud. Väidan, et selle põhjuseks on ka regulatsiooni puudulik sätestatus, mille tulemusel kokkuvõttes menetluse ajakulu pigem suureneb, kusjuures tulemuslikkus on sama.	3/29/2013 12:39 PM
2	tegelikult sellised tunnistajad on nõus andma ütlusi salajaselt ehk ei ole nõus avalikul kohtuistungil ütlusi andma. Sisuliselt see peaks olema anonüümne tunnistaja. Siin on aga see värk, et seaduse alusel ei saa ainult anonüümse tunnistaja ütlustele tuginedes süüdimõistvat otsust teha, sellepärast kasutavad prokurörid deponeerimist eesmärgiga värida isiku anonüümseks tunnistamist. Deponeeritud ütluste korral on võimalik tugineda ka ainukesele tõendile - deponeeritud ütlustele.	3/25/2013 12:39 PM

Q6 Kaugülekuulamisega kohtuistungil

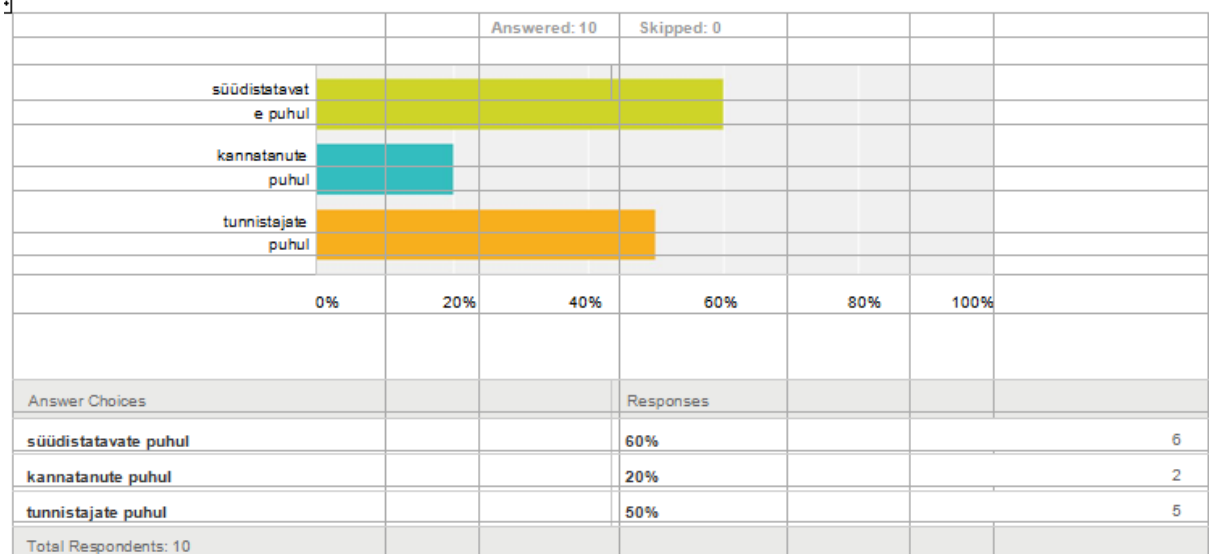

#	Palun täpsustage, millise tehnikavahendi abil kaugülekuulamist teostati ning millisel põhjusel.	Date
1	Tegemist oli anonüümse tunnistaja ülekuulamisega telefoni teel. Ülekuulatava viibis teises kohtumajas.	4/5/2013 2:58 PM
2	Väidan, et pigem erand. Väidan, et ka tehnilised teostused on puudulikult lahendatud (ka kasutajasõbralikkus). Probleemiks ilmselt ka see, et võimalik üksnes siis, kui ülekuulatava pool on süsteem usaldusväärne.	3/29/2013 12:39 PM
3	videokohtuistung, tunnistajad viibisid välismaal.	3/25/2013 12:39 PM
4	Istung vanglas oleva isiku ülekuulamiseks või rahvusvahelise koostööraames, st krim asja arutatakse nt Soomes või Saksamaal ja otse ülitus on tehtud Pärnu kohtusse, kus on tunnistaja	3/25/2013 11:54 AM
5	Videokonverents kohtu ja vangla ning erinevate kohtumajade vahel. Oluline aja- ja inimressursi kokkuvõtte	3/23/2013 12:45 PM

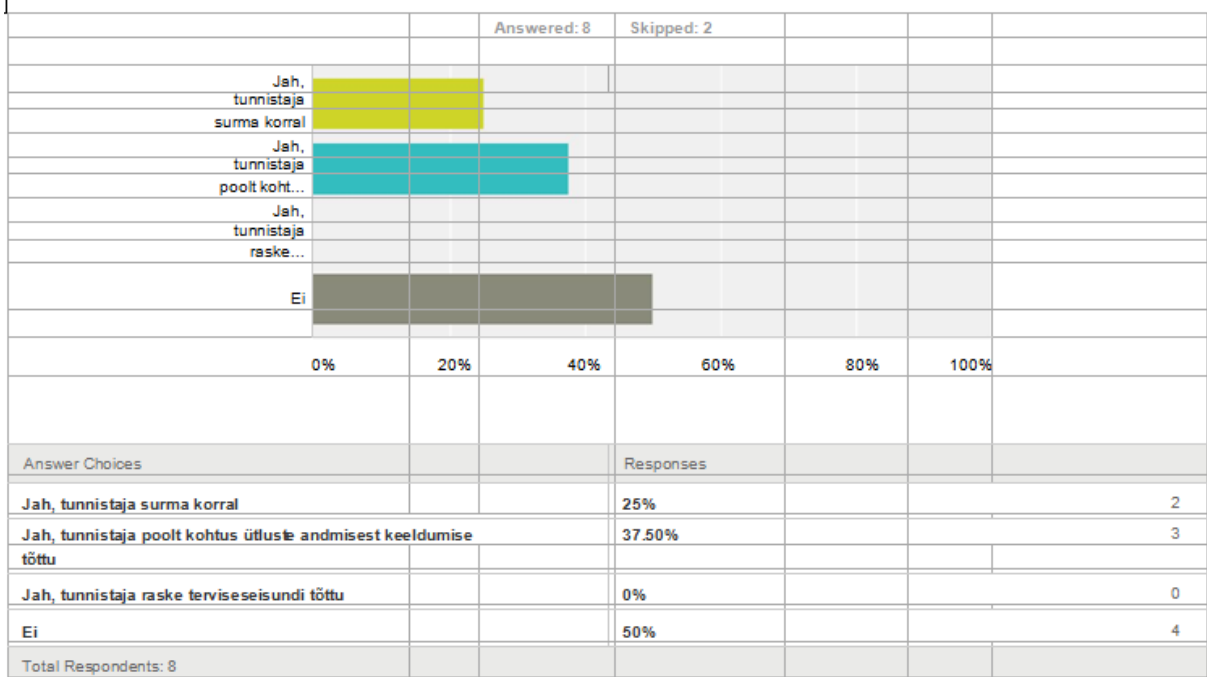
Q7 Praktikas esineb isiku poolt kohtus
risküsitlusele antud ütlustes olulisi
vastuolusid tema kohtueelses menetluses
antud ütlustega võrreldes

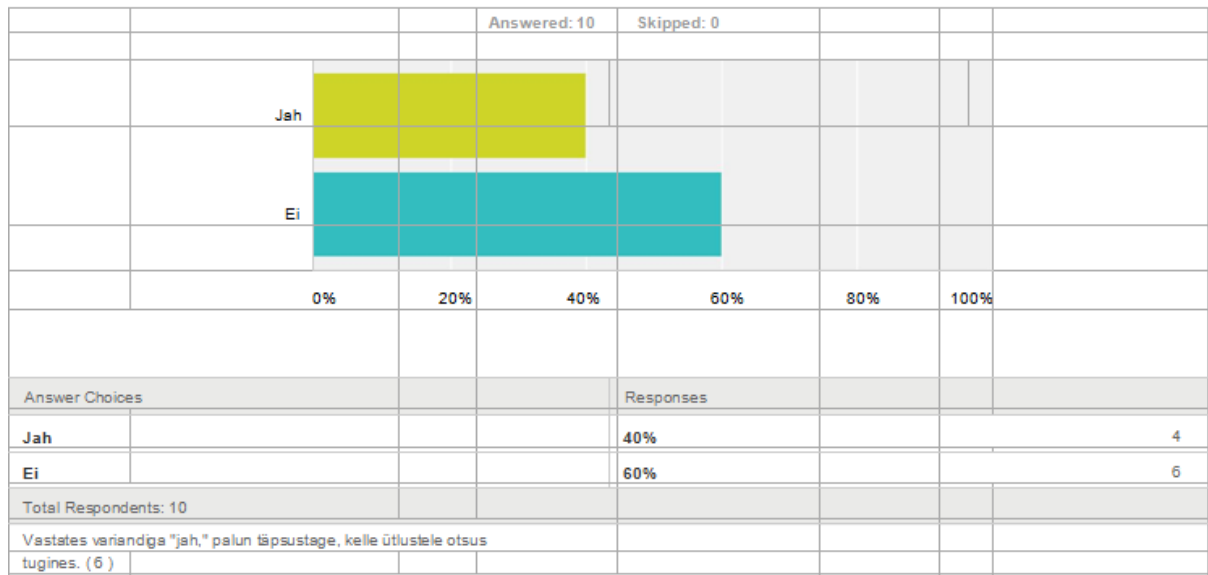
Q8 Enam esineb kohtus risküsitlusele
antud ütluste ja eeluurimisel antud
ütluste vahel olulisi vastuolusid

Q9 Olen kohtunikuna tunnistaja poolt kohtueelses menetluses antud deponeerimata ütlused KrMS § 291 lg 3 alusel tõendina vastu võtnud.

Q10 Olen teinud süüdimõistva kohtuotsuse, mis põhines üksnes isikulistel tõenditel.

#	Vastates variandiga "jah," palun täpsustage, kelle ütlustele otsus tugines.	Date
1	Kannatanu, tunnistaja.	4/21/2013 1:35 PM
2	Seda juhul, kui muid tõendeid lihsalt ei ole olnud või pole neid olnud vaja- eksperdi arvamused, asitõendid, vastuste andmed, jältusega kogutud teave.	4/5/2013 2:58 PM
3	Väidan veelkord, et ei saa olla ainult puhtalt isikulisi tõendid. Isikulised tõendid võivad prevaleeruda, kuid alati kaasnevad nendega tõendatud asjaolud, mis neid isikulisi tõendit toetavad (kaasa arvatud kaudsed asjaolud kogumina)	3/29/2013 12:39 PM
4	tavaliselt see on kannatanu ütlused või tunnistaja ütlused	3/25/2013 12:39 PM
5	neid otsuseid on sadu, seega kõik variandid on võimalikud, millest kohtuniku siseveendumus kujuneb ja paberil jälgitav saab olema	3/25/2013 11:54 AM
6	On esinenud erinevaid variante - võimalus, et ainult kannatanute ütlustel aga ka tunnistajate ütlustel või süüdistavate ja tunnistajate ütlustel - kõik variandid võimalikud	3/23/2013 12:45 PM

Kohtunike küsitlus isikliste tõendite kohta

Q11 Millega on Teie arvates vaja arvestada ütluste usaldusväärsuse hindamisel?

Answered: 6 Skipped: 4

#	Responses	Date
1	Isikuga, kes ütlusi annab. Palju oleneb isikust ja siseveendumusest. Samuti on vaja arvestada teiste tõenditega ning kontrollida, kas tõendid omavahel kokku sobivad.	4/21/2013 1:35 PM
2	Teiste tõenditega haakumisega, ütluste andja isikuga jms.	4/10/2013 12:20 PM
3	Kõigi teiste tõenditega ennekõike.	4/5/2013 2:58 PM
4	Arvan, et see nimekirja kujuneks väga pikaks; iga konkreetsel juhul võivad need asjaolud väga erineda olla	3/29/2013 12:39 PM
5	see teema on kohtupraktikas laialt käsitletud ja sisuliselt enam probleeme ei ole. Vaja arvestada igasuguste momentidega - motiivid, ütluste andmise aeg, suhted osaliste vahel, , mäluvõime, süüdistatava, tunnistaja, kannatanu isikuomadused ja palju muid asjaolusid, mis tulenevad konkreetse kriminaalasja sisust.	3/25/2013 12:39 PM
6	kõigega	3/25/2013 11:54 AM

Q12 Kas Teie arvates on süüdistatavatele Eesti kriminaalmenetluses tagatud Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 6 lõike 3 punktist d tulenev kaitseõigus? /Art 6. Õigus õiglasele kohtulikule arutamisele. Lg 3 lgal kuriteos süüdistataval on õigus: d) küsitleda ise või lasta küsitleda süüdistuse tunnistajaid, saavutada omapoolsete tunnistajate kohalekutsumine ja nende küsitlemine süüdistuse tunnistajatega võrdsetel tingimustel/

3

			Answered: 10		Skipped: 0			
	Jah, täielikult							
Osaliselt								
Ei ole piisavalt tagatud								
	0%	20%	40%	60%	80%	100%		

Answer Choices		Responses	
Jah, täielikult		80%	8
Osaliselt		10%	1
Ei ole piisavalt tagatud		10%	1
Total Respondents: 10			
Vastates variandiga "osaliselt" või "ei ole piisavalt tagatud," palun täpsustage. (3)			
#	Vastates variandiga "osaliselt" või "ei ole piisavalt tagatud," palun täpsustage.	Date	
1	Igal süüdistataval on ju õigus mitte nõustuda mistahes lihtmenetlusega ja nõuda üldmenetlust.	4/5/2013 2:58 PM	
2	Vastus on antud hetkemotsiooni pinnalt; KrMS-st lähtuvalt on selline võimalus süüdistuse poolel olemas; müdugi tuleb seejuures arvestada konkreetse menetlusstaadiumiga.	3/29/2013 12:39 PM	
3	tehtud ju seaduse alusel teatud lubatud piirangud (sama deponeerimine9 aga need piirangud on proportsionaalsed ja selline on meie seaduseandja tahe, et meie protsess oleks selline nagu ta on.	3/25/2013 12:39 PM	

**Q13 Juhul, kui soovite seoses küsitlusega
või isikuliste tõenditega esitada
täpsustavaid märkuseid, palun tehke seda.
Olen Teile vastamise eest väga tänulik ning
avatud kommentaaridele ja kriitikale!**

Answered: 2 Skipped: 8

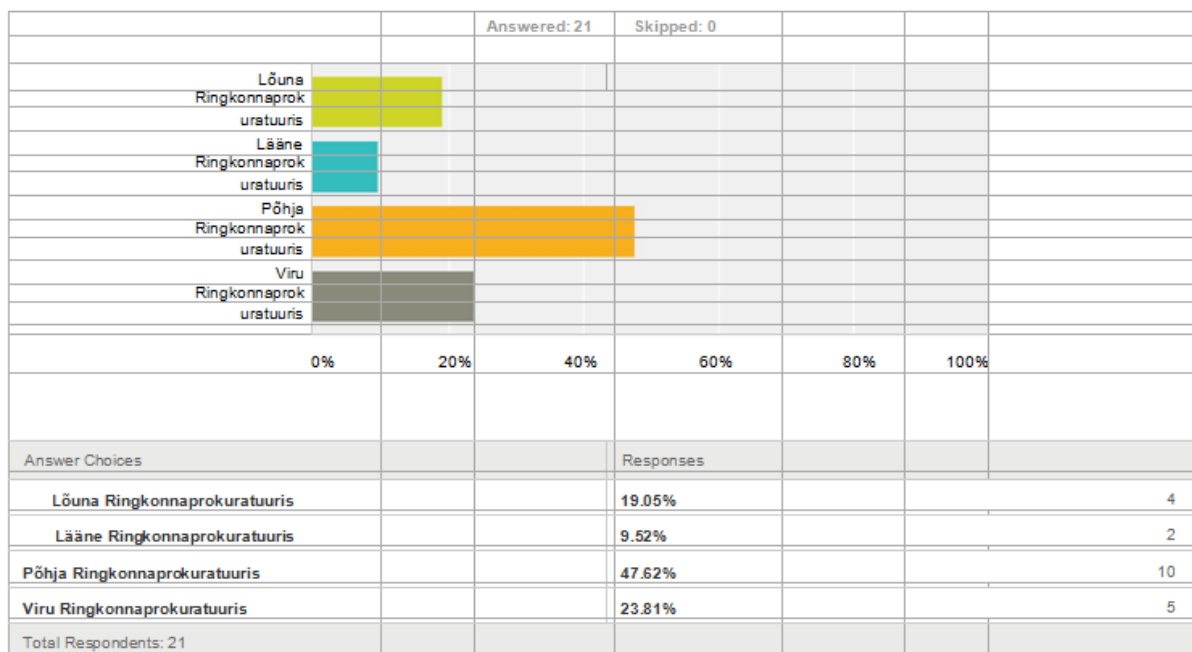
3

#	Responses	Date
1	Vt eelenevalt esitatud kommentaare	3/29/2013 12:39 PM
2	Hinnangulist vastust eeldavad küsimused ja veel laia skaalaga ei saa kunagi selgitada välja probleeme ega tegelikke asjaolusid. Vastused üldistele hinnangulistele küsimustele on alati ka sama masti, seega olukord jääb mutumatuks, st. üldiseks ja hinnanguliseks. Soovitaksin teil teemat enam uurida ja minna lisaküsimustega kitsemeks, siis on uuringul ka mingit tulemus	3/25/2013 11:54 AM

Lisa 5 Prokuröride küsitlemise tulemused

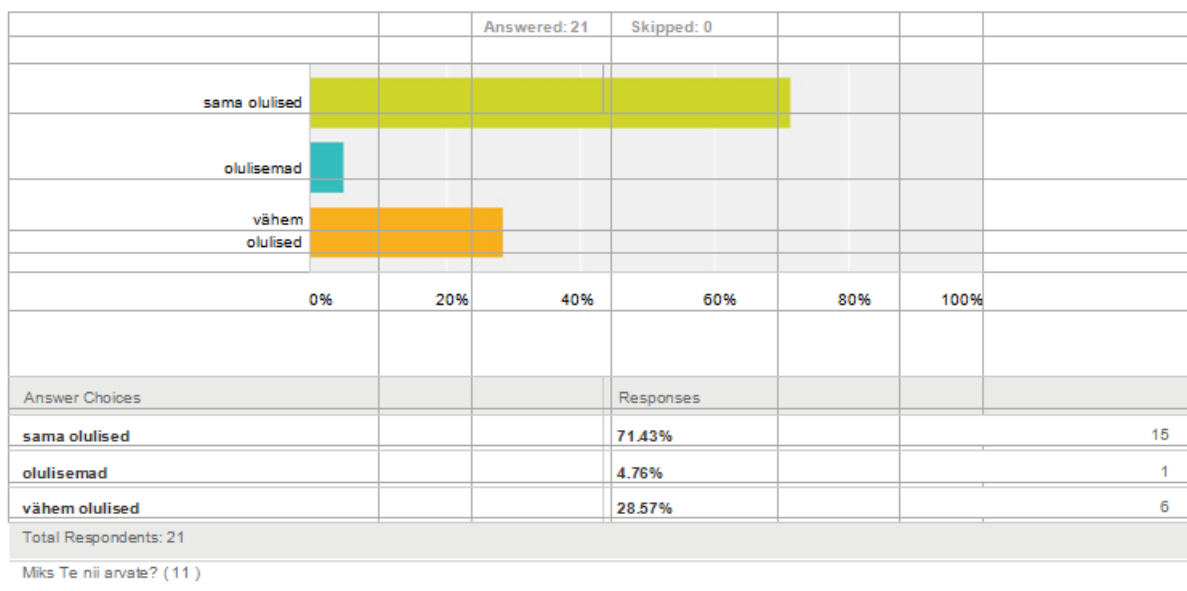
Prokuröride küsitlus isikuliste tõendite kohta

Q1 Töötan

Prokuröride küsitlus isikuliste tõendite kohta

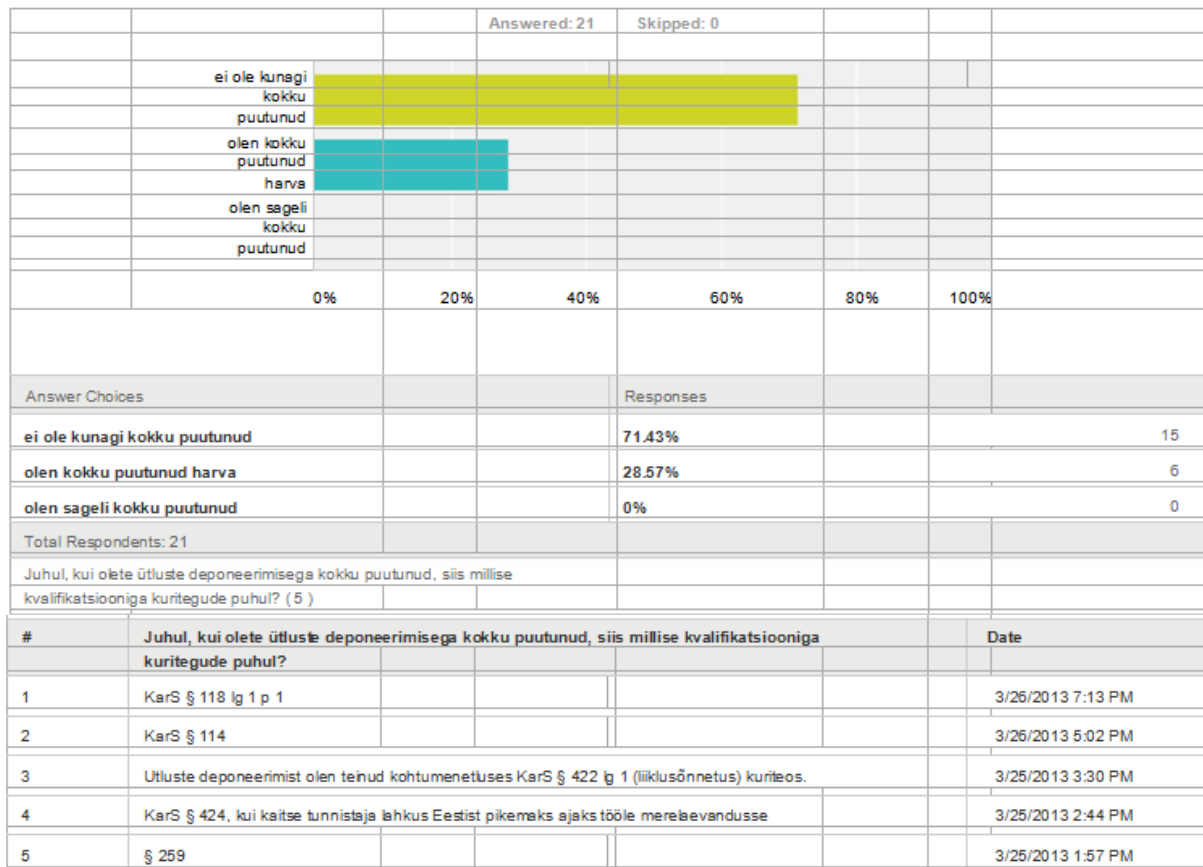
Q2 Isikulised tõendid on minu arvates füüsiliste asitõenditega võrreldes

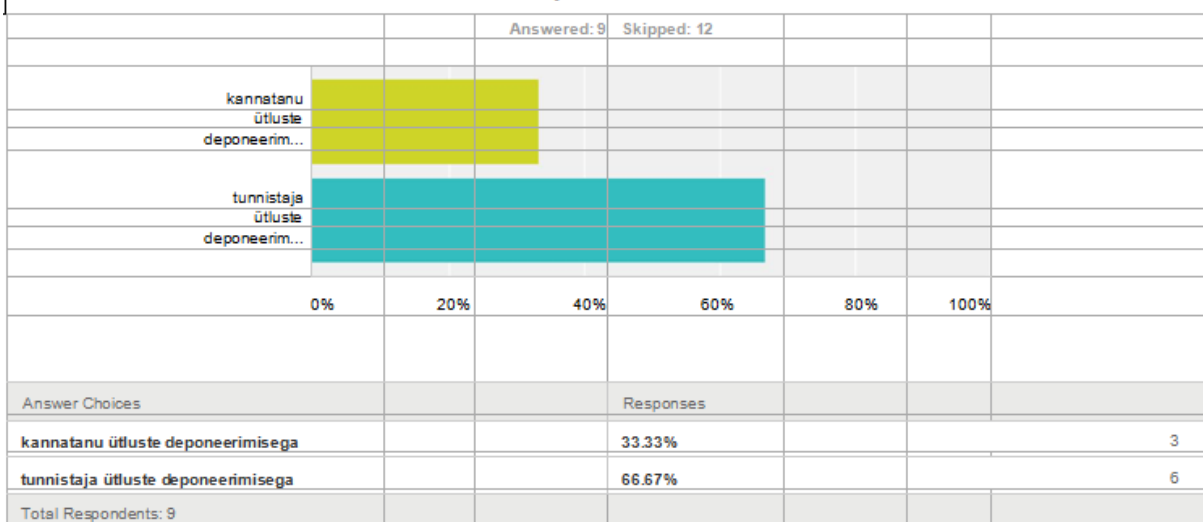

#	Miks Te nii arvate?	Date
1	Füüsilised asitõendid tunduvad kindlamatena ning neid on keerulisem ümberlükata. Isikuliste tõendite puhul on aeg oluline faktor (inimesed unustavad), samuti võib tunnistaja olla tahtmatultki kallutatud kannatanu või süüdistatava poole, andes neile kasulikke ütluseid.	4/10/2013 12:27 PM
2	Arvan, et isikuliste asitõenditega on võimalik rohkem manipuleerida. Näiteks mõjutatakse tunnistajat, et see oma ütlusi muudaks. Kindlasti mängib siin olulist rolli näiteks ütlusi andva isiku seoses kuriteo asjaoludega ja kahtlustatavaga ja kuidas sobituvad ütlused kuriteo asjaolude konteksti.	4/9/2013 11:39 AM
3	oleneb asjast	3/26/2013 5:02 PM
4	Isikulised tõendid on tihti nõrased ja muutuvad ning samuti ka mingil määral alati subjektiivsed, eriti juhul, kui inimesed (tunnistaja, kannatanu, süüdistatav) on varasemalt juba üksteisega tuttavad.	3/26/2013 1:34 PM
5	Leidub tõendamisesemeasjaolusid, mida reeglina pole võimalik asitõendite või dokumentaalsete tõenditega tõendada.	3/26/2013 10:11 AM
6	Lähtun kohtupraktikast	3/26/2013 10:06 AM
7	Ühelgi tõendil (sh isikulisel) ei ole ettemääratud jõudu või tugevust ning kohus hindab tõendeid kogumis.	3/26/2013 10:04 AM
8	Isikuliste tõendite abil on kergem seostada füüsiliste tõendite tekkimist sündmuskohale (nt leitakse sündmuskohalt isiku x DNA, kuid kuna DNA võib olla sattunud sündmuskohale kuidas iganes, siis isiku x ülekulamisega saab tõendada millal, kuidas ja miks oli sündmuskohal DNA).	3/25/2013 3:30 PM
9	sama olulised siis, kui on usaldusväärsed ütlused, et ei muutu kas kohtuelse uurimise ajal või edaspidi kohtus	3/25/2013 2:44 PM
10	§ 61. Tõendite hindamine (1) Ühelgi tõendil ei ole ette kindlaksmääratud jõudu. (2) Kohus hindab tõendeid nende kogumis oma siseveendumuse kohaselt.	3/25/2013 2:39 PM
11	Seetõttu et praegune seadus ja riigikohtu praktika väga keergekäälselt annavad võimaluse süüdistatavale nende kummutamiseks. Selleks on oma osa ka nn pahatahtlikel kaistjatel, et otsitakse libatunnistajaid, isikuid kes käivad tunnistajaid mõjutamas ja ähvardamas. Tihti on tunnistajad kohtuistungil ajaks siirdunud välismaale tööle ja seega ei tule kohtusse, kuid seaduse võimalused sellisel juhul kui ütlusi ei ole eelnevalt deponeeritud, on prokuröri jaoks kasinad, st puudub võimalus ütluste avaldamiseks. Kui see tunnistaja või kannatanu ütlus on aga olulise kaaluga, siis kujuneb olukord, et kohtus pole midagi teha, sest tunnistaja ei "mäleta" enam või ei ilmu üldsegi kohtusse. Kui tekivad vastuolud eeluurimisel antud ütluste ja kohtus antud ütluste vahel, on kohtul võimalus lugeda ütlused ebausaldusväärseks ja hoopis kõrvale jätta, seega lendab asi, mis on rajatud vaid isikulistele tõenditele "vastu taevast"	3/25/2013 2:18 PM

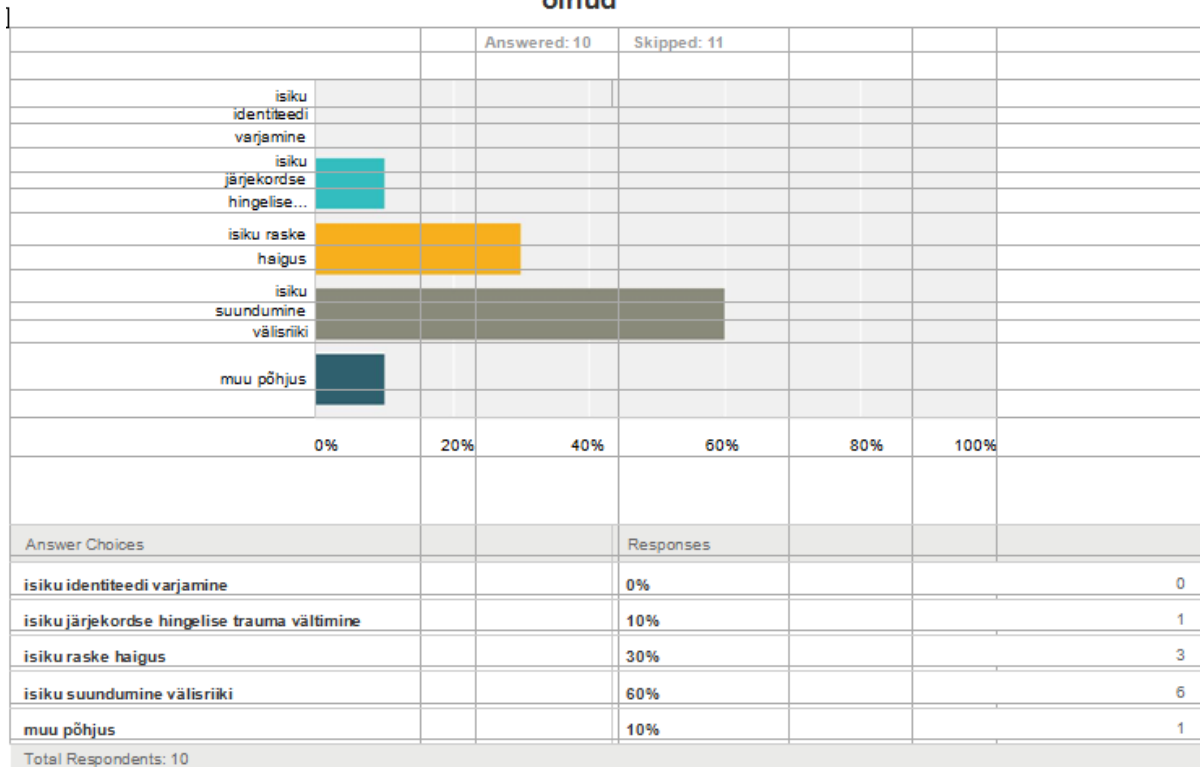
Q3 Ütluste deponeerimisega eeluurimiskohtuniku juures

Q4 Enam olen kokku puutunud ütluste deponeerimisel

Q5 Ütluste deponeerimise põhjuseks on olnud

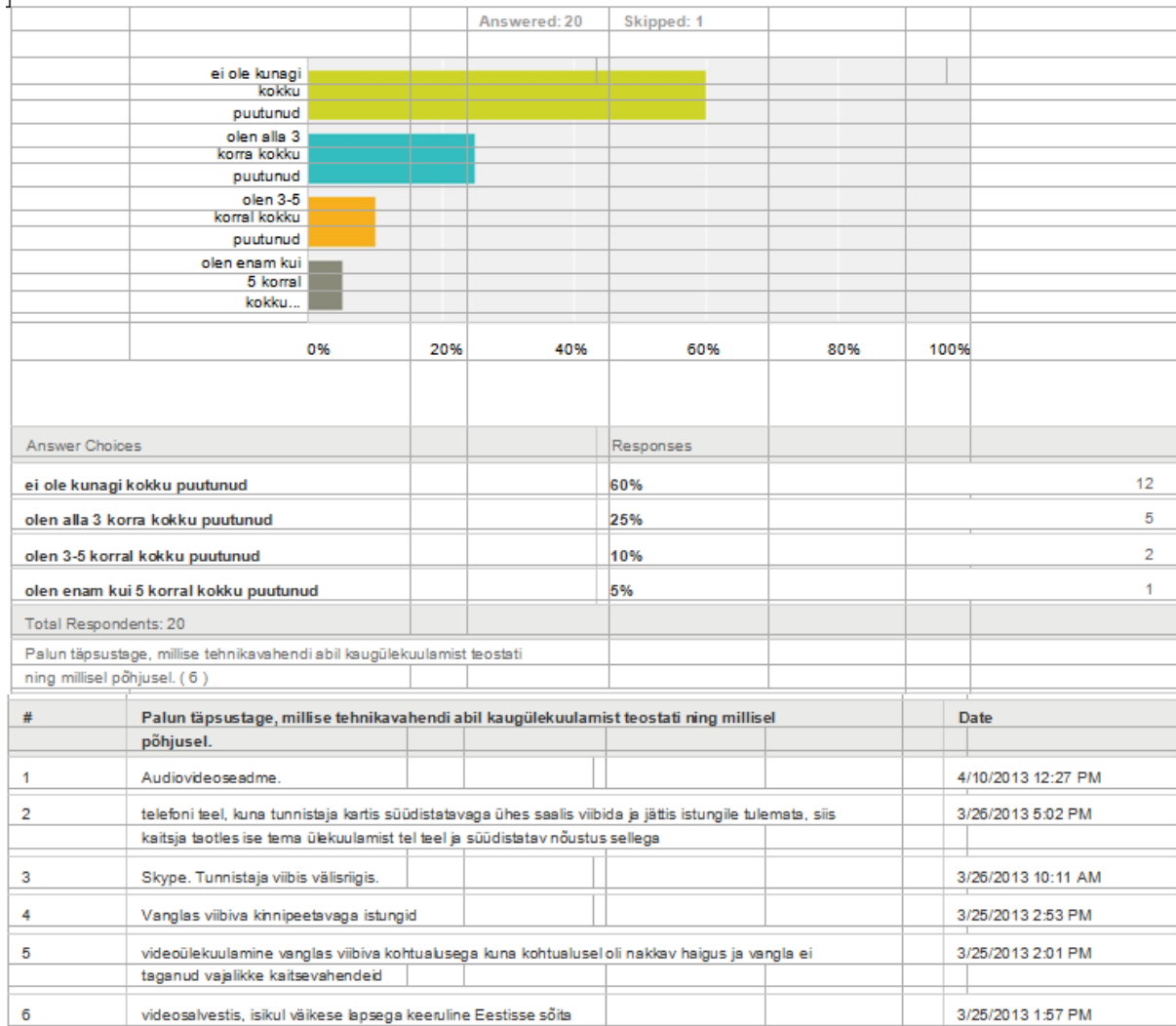

Vastates variandiga "muu põhjus," palun täpsustage. (2)

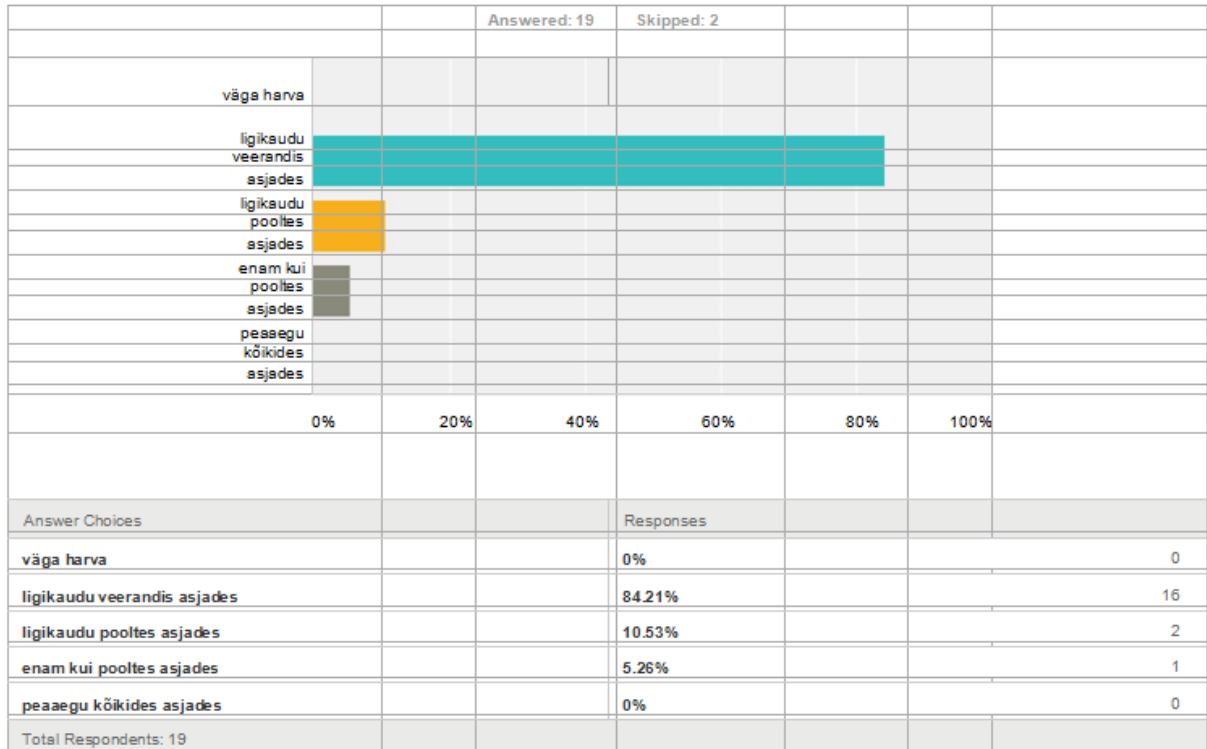
#	Vastates variandiga "muu põhjus," palun täpsustage.	Date
1	isiku hingelise trauma vältimine ei ole seaduse kohaselt deponeerimise aluseks ega saa selleks olla.	3/26/2013 7:13 PM
2	et tagada tema ütluste avaldamise võimalus, kui minema putkab. Hingelise trauma vältimine ei tule täiskasvanu puhul nangunii kõne alla, kuna vaatamata deponeerimisele, me peame teda ikka ülekuulama põhistiingil. Seetõttu jääb deponeerimise mõte sageli arusaamatuks-mitte mingit kokkuhoidu see ei anna. Tavaliselt tunnistaja testab , et ei saa istungile tulla 1 päev enne istungit. Siis enam deponeerida ei jõua midagi. Mul just oli näide meremehega, kes läks pooleks aastaks tööle. Seega ei saanud teda üldse tunnistajana kasutada.	3/26/2013 5:02 PM

Q6 Kaugülekuulamisega kohtuistungil

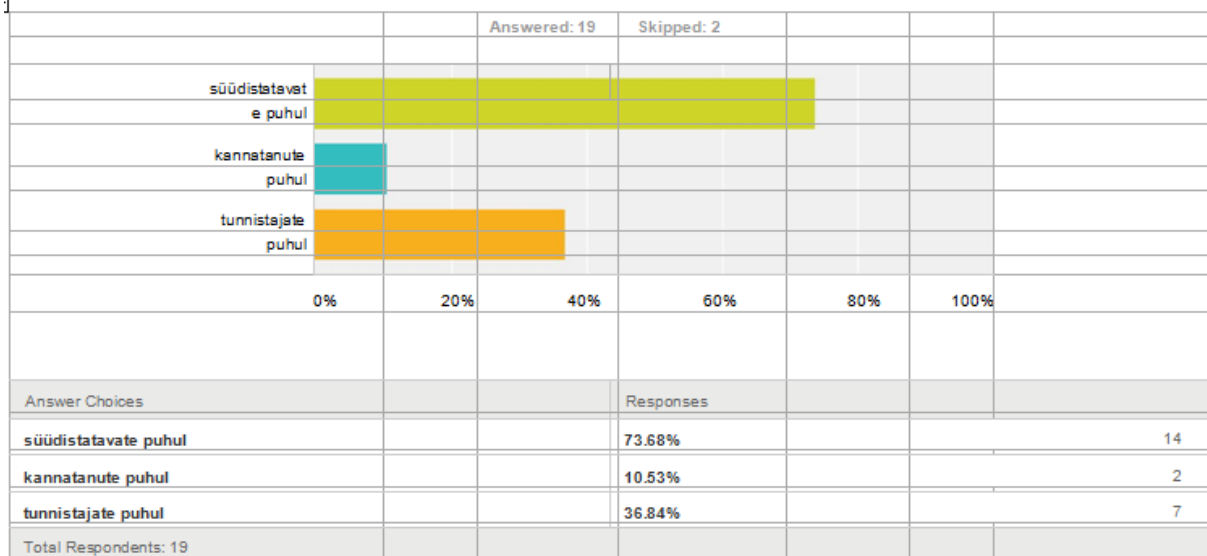
1

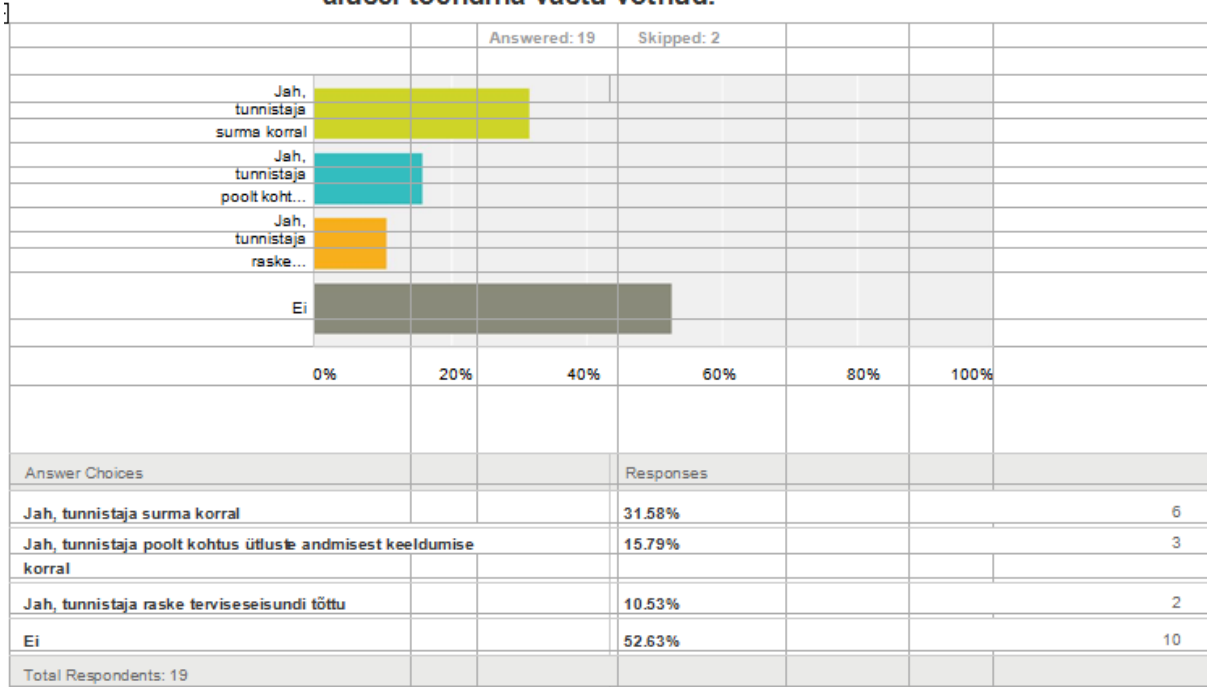
**Q7 Praktikas esineb isiku poolt kohtus
riskküsitlusele antud ütlustes olulisi
vastuolusid tema kohtueelses menetluses
antud ütlustega võrreldes**

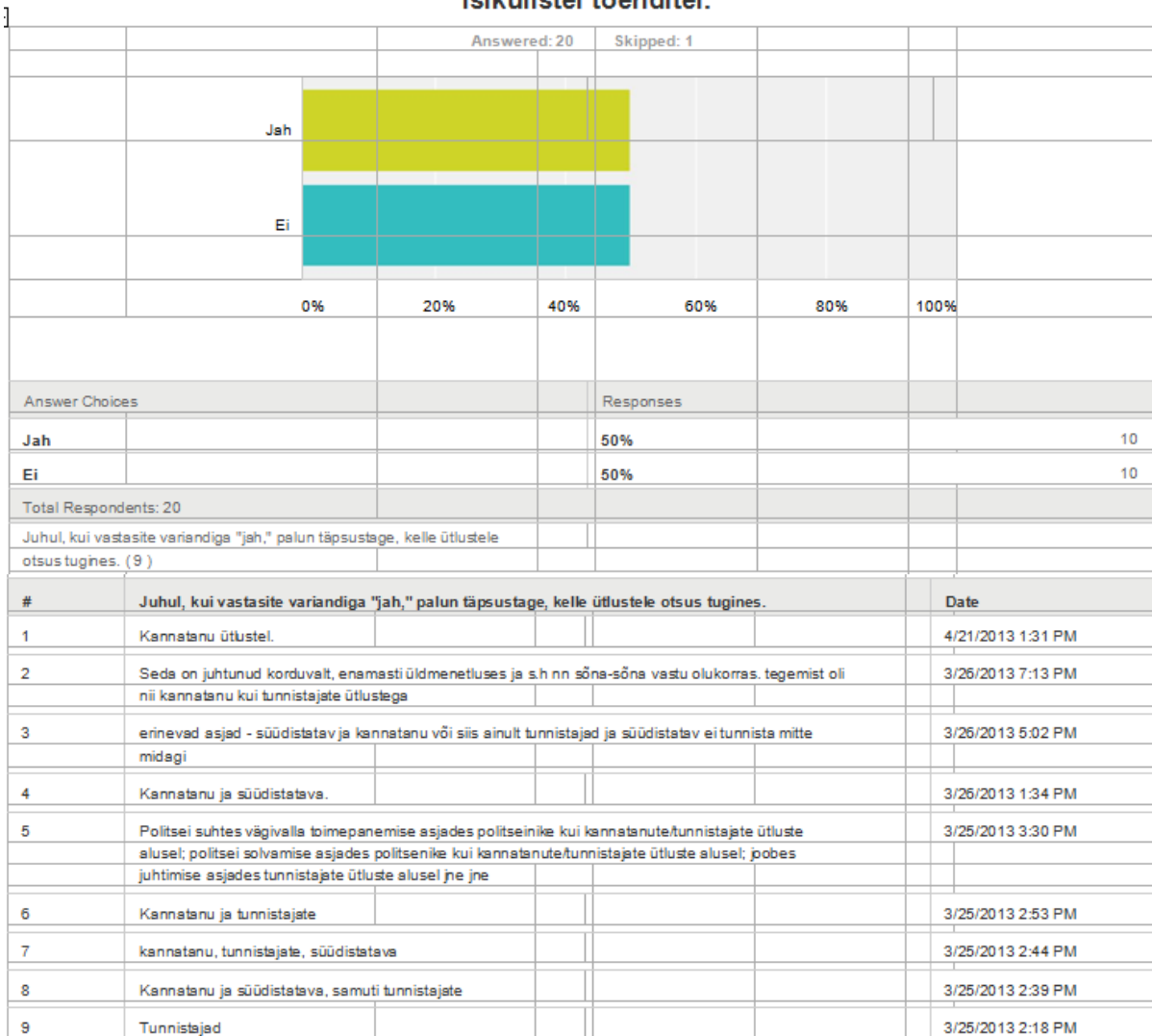
**Q8 Enam esineb kohtus riskküsitlusele
antud ütluste ja eeluurimisel antud
ütluste vahel olulisi vastuolusid**

Q9 Olen osalenud kohtuprotsessil, mille käigus kohtunik on tunnistaja poolt kohtueelsel uurimisel antud deponeerimata ütlused KrMS § 291 lg 3 alusel tõendina vastu võtnud.

Q10 Olen osalenud kohtuprotsessil, kus süüdimõistev kohtuotsus põhines üksnes isikulistel tõenditel.

Q11 Millega on Teie arvates vaja arvestada isikuliste tõendite usaldusväärsuse hindamisel?

Answered: 16 Skipped: 5

#	Responses	Date
1	Kindlasti tuleb arvestada teiste tõenditega, mid asjaskogutud on. Kõik peab klappima.	4/21/2013 1:31 PM
2	Isiku suhetega teiste menetlusosalistega. Varasemate ütlustega.	4/10/2013 12:27 PM
3	Esiteks ütluste relevantstust. Teiseks isiku seotust kuriteosündmusega. Siiski on oluline, et kohus teeb otsuse siseveendumuse alusel ja hindab tõendeid nende kogumis ning ühelgi tõendil ei ole kindlaksmääratud jõudu. Ka tunnistaja peab näima kohtule näima usaldusväärne.	4/9/2013 11:39 AM
4	Esiteks on vaja arvestada, kui detailsest suudab isik vajalikke asjaolusid kajastada. Siis on vaja arvestada, millised on selle isiku isikuomadused, aga ka seda, kuidas või millistes tingimustes isik asjaolusid ise tajus. Kindlasti jälgiks ka seda, kui võrd isiku ütlused haakuvad muude tõenditega.	3/27/2013 11:16 AM
5	Ametlikult : vt minu poolt Teile saadetud riigikohtu lahendid. Mitteametlikult: tausta ja jälitusinfo + prokuröri kogemustest tulenev vaist, oskused "üllatada" isik riskisituatsiooni läbiviimisel	3/26/2013 7:13 PM
6	isiku usaldusväärsusega, kas objektiivne võit tekitab kellegi huvides, varem karistatud jne	3/26/2013 5:02 PM
7	Isikuomadustega, võimaliku motiiviga, varasemate ütlustega, isikute omavaheliste suhetega.	3/26/2013 1:34 PM
8	Elulist usutavust ja kooskõla teiste tõenditega	3/26/2013 10:11 AM
9	riimust teiste tõenditega, nende puudumisel aga elulise usutavusega	3/26/2013 10:04 AM
10	Et ütlused oleksid ka eluliselt usutavad ning klappisid teiste kogutud tõenditega	3/25/2013 3:30 PM
11	Ikka usaldusväärsusel, mis peab olema kontrollitav	3/25/2013 2:53 PM
12	seost dokumentaalsete tõenditega ja elulist usutavust	3/25/2013 2:44 PM
13	Sellest võiks raamatu kirjutada	3/25/2013 2:39 PM
14	Tunnistaja isikuga, millal ajaliselt pärast kuriteosündmust on ütlusi andnud, kas ja kui võrd haakuvad on ütlused teiste tõenditega jne	3/25/2013 2:18 PM
15	aja jooksul võib ununeda	3/25/2013 2:01 PM
16	teiste tõenditega riimumine	3/25/2013 1:57 PM

Q12 Kas Teie arvates on süüdistatavatele Eesti kriminaalmenetluses tagatud Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 6 lõike 3 punktist d tulenev kaitseõigus? /Art 6. Õigus õiglasele kohtulikule arutamisele. Lg 3 Igal kuriteos süüdistataval on õigus: d) küsitleda ise või lasta küsitleda süüdistuse tunnistajaid, saavutada omapoolsete tunnistajate kohalekutsumine ja nende küsitlemine süüdistuse tunnistajatega võrdsetel tingimustel/

		Answered: 21		Skipped: 0			
	Jah, täielikult						
	Jah, osaliselt						
	Ei ole piisavalt tagatud						
		0%	20%	40%	60%	80%	100%
Answer Choices				Responses			
Jah, täielikult				95.24%		20	
Jah, osaliselt				9.52%		2	
Ei ole piisavalt tagatud				0%		0	
Total Respondents: 21							
Vastates variandiga "jah, osaliselt" või "ei ole piisavalt tagatud," palun täpsustage, miks Te nii arvate. (4)							
#	Vastates variandiga "jah, osaliselt" või "ei ole piisavalt tagatud," palun täpsustage, miks Te nii arvate.						Date
1	Rohkemgi, kui on mõistlikult alust seda õigust süüdlasele tagada. Samas ei ole kannatanutele üldsegi tagatud õigused elule, puutumatusele, varale, õiglasele kohtumõistmisele. Kohtumenetlus on "süüdlase keskne" on unustatud, et kriminaalmenetluse põhieesmärgiks ei ole süüdlase õiguste kaitse, vaid õiglase kohtumenetlus (ka ohvri suhtes õiglase), mis tagab ka õiglast karistust.						3/26/2013 7:13 PM
2	kui süüdistatav ise küsitleda ei oska, küsitleb kaitsja ja tema saab küsimusi ka esitada läbi kaitsja						3/26/2013 5:02 PM
3	See õigus on minu hinnangul nii seaduse kui praktika tasandil piisavalt tagatud.						3/26/2013 10:11 AM
4	Sellest võiks hulga raamatuid kirjutada						3/25/2013 2:39 PM

**Q13 Juhul, kui soovite seoses küsitlusega
või isikuliste tõenditega esitada
täpsustavaid märkuseid, palun tehke seda.
Olen Teile vastamise eest väga tänulik ning
avatud kommentaaridele ja kriitikale!**

Answered: 3 Skipped: 18

#	Responses	Date
1	ütluste mõju sõltub üsna palju ütleja isikust. Advokaadid panevad pahaks kui tunnistajale/kannatanutega enne istungit asja arutame, kuigi seadus seda ei keela	3/26/2013 5:02 PM
2	liiga kergelt on võimalik kohtus kõrvale jätta eeluurimisel antud ütlused. Ütluste muutmise peaks kaasa tooma kriminaalvastutuse valeütluste andmise eest ja ainult sellised ütlused, mis võivad kaasa tuua vastutuse, peaks olema ebausaldusväärsed	3/25/2013 2:44 PM
3	Väga ulatuslik teema. Seda ei ole võimalik ammendavalt käsitleda.	3/25/2013 2:39 PM

Lisa 6 Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Iris Arge-Lepalind (sünd. 29.09.1985)

1. Annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose "ISIKULISED TÕENDID KRIMINAALMENETLUSES, NENDE USALDUSVÄÄRSUS NING SÜÜDISTATAVA KAITSEÕIGUS", mille juhendaja on Heino Tõnismägi,

1.1 reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2 üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. Olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õiguseid.

Tallinnas, 05.05.2013.a